درباره سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی

۱. مروری بر ادبیات جهانی درباره تاب‌آوری ملی

کد موضوعی: ۲۲۰
شماره مسلسل: ۱۳۵۸۲
فروردین‌ماه ۱۳۹۳

معاونت پژوهش‌های اقتصادی
دفتر: مطالعات اقتصادی

به‌نام خدا

فهرست مطالب

چکیده ۱

مقدمه ۲

۱. ایجاد تاب‌آوری ملی: رویکرد مقابله با مخاطرات جهانی ۷

۱–۱. مقدمه ۷

۱–۲. انواع مخاطرات ۷

۱–۳. تعریف کاربردی از تاب‌آوری ۹

۱–٤. تفکر سیستمی برای ارزیابی تاب‌آوری ۱۰

۱–٥. ارزیابی کیفی تاب‌آوری ملی ۱٤

۱–٦. گام‌های بعدی به سوی رتبه‌بندی ملی تاب‌آوری ۲۰

۱–۷. مطالعه موردی: شناسایی مخاطرات جهانی ۲۰۱۳ ..... ۲۰

۲. مدیریت مخاطرات با هدف توسعه اقتصادی ۳۲

۲–۱. مقدمه ۳۲

۲–۲. مدیریت مخاطرات به‌مثابه ابزاری قدرتمند برای توسعه ۳۲

۲–۳. نتایج مدیریت مؤثر مخاطرات ۳۳

۲–٤. مقایسه مزایای آماده شدن برای مخاطرات با هزینه مقابله با مخاطرات ۳٤

۲–٥. یک رویکرد جامع به مدیریت مخاطرات ۳٥

۲–٦. غالب کردن جریان مدیریت ریسک در برنامه‌های توسعه کشورها ۳۷

۲–۷. پنج مؤلفه اقدام عمومی در جهت مدیریت بهتر مخاطرات ۳۹

۳. رقابت‌پذیری پایدار: تعدیل شاخص رقابت‌پذیری و توجه به تاب‌آوری ٤۱

۳–۱. مقدمه ٤۱

۳–۲. رقابت‌پذیری و پایداری ٤۳

۳–۳. رقابت‌پذیری و پایداری زیست‌محیطی ٤٥

۳–٤. رقابت‌پذیری و پایداری اجتماعی ٤۸

۳–٥. ارتباط بین پایداری زیست‌محیطی و اجتماعی ٥۲

۳–٦. رقابت‌پذیری پایدار ٥٤

۳-۷. محور پایداری اجتماعی ۵۸
۳-۸. محور پایداری زیست‌محیطی ۶۰
۳-۹. محاسبه شاخص رقابت‌پذیری جهانی تعدیل شده متناسب با پایداری ۶۲
۳-۱۰. نتایج تحلیل شاخص رقابت‌پذیری جهانی تعدیل شده متناسب با پایداری ۶۳
۴. پویایی تاب‌آور محور داووس ۲۰۱۳: به همراه خلاصه مهمترین ابتکارات ۶۹
۴-۱. مجمع جهانی اقتصاد ۶۹
۴-۲. مهمترین مباحث مطرح شده در مجمع جهانی اقتصاد-۲۰۱۳ ..... ۷۱
۴-۳. ابتکارات در حوزه اقتصادی ۷۴
۴-۴. ابتکارات در حوزه انرژی ۷۵
۴-۵. ابتکارات در حوزه اجتماعی ۷۵
۴-۶. ابتکارات در حوزه شهری ۷۶
۴-۷. ابتکارات در حوزه زیست‌محیطی و بهداشتی ۷۶
۴-۸. ابتکارات در حوزه ارتباطات ۷۸
منابع و مآخذ ۷۹

درباره سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی
۱. مروری بر ادبیات جهانی درباره تاب‌آوری ملی

چکیده

در دنیایی که ارتباطات، پیچیدگی‌ها و سرعت تغییرات درحال افزایش است، سیستم‌های اقتصادی و اجتماعی با مخاطرات بیرونی و خارج از اختیاری روبرو هستند که قابلیت پیش‌بینی پایین داشته و دانش بشر درخصوص آثار و پیامدهای آنها اندک است. بهترین راه مقابله با این مخاطرات، ارتقای تاب‌آوری ملی می‌باشد. در این رویکرد، جامعه‌ای تاب‌آور است که بتواند مخاطرات موقت یا دائم را جذب کرده و خود را با شرایط به‌سرعت در حال تغییر انطباق دهد، بدون اینکه ثبات و کارکرد خود را از دست بدهد.

بررسی ادبیات نظری درخصوص این موضوع نشانگر آن است که «تاب‌آوری» ـ که موضوع شناخته شده در علوم مهندسی، شهرسازی، روانشناسی و ... می‌باشدـ اخیراً و بعد از بحران مالی ۲۰۰۸ میلادی توسط اندیشمندان حوزه‌های اجتماعی، سیاسی و اقتصادی بیشتر مورد توجه قرار گرفته است.

گزارش توسعه جهانی سال ۲۰۱٤ بانک جهانی پیرامون «ریسک و فرصت؛ مدیریت ریسک برای توسعه»، گزارش رقابت‌پذیری ۲۰۱۳ مجمع جهانی اقتصاد با عنوان «رقابت‌پذیری تاب‌آور»، «بخش ویژه تاب‌آوری ملی در گزارش ریسک‌های جهانی ۲۰۱۳» مجمع جهانی اقتصاد و اجلاس داووس ۲۰۱۳ با عنوان «پویایی تاب‌آور» نمونه‌هایی از اسناد منتشر شده توسط سازمان‌های بین‌المللی درخصوص تاب‌آوری ملی است که در این گزارش به معرفی آنها پرداخته شده است.

با توجه به اینکه رویکرد اصلی در سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی، ارتقای مقاومت و تاب‌آوری اقتصاد ملی در مسیر تحقق اهداف سند چشم‌انداز می‌باشد، مباحث مطرح درخصوص تاب‌آوری ملی و تجربیات سایر کشورها در این خصوص می‌تواند در تبیین این سیاست‌ها و راهکارهای تحقق آن مفید و مؤثر باشد.

مقدمه

متعاقب تحولات و بحران‌های بی‌سابقه و کم‌سابقه در سال‌های اخیر در حوزه‌های مختلف اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و زیست‌محیطی، «تاب‌آوری»[1] تعبیری است که در طیفی از رشته‌ها به‌کار گرفته شده است. گرچه هر رشته، تعریف خود را برای این اصطلاح به‌کار می‌گیرد، اما سابقه بحث بیشتر به علوم مهندسی برمی‌گردد. در آنجا، تاب‌آوری ظرفیت «بازگشت سریع پس از تنش، تحمل تنش بیشتر، کاهش تخریب در اثر مقدار معینی از تنش» تبیین شده است. این تعریف‌ها در مورد سازه‌هایی نظیر پل‌ها و آسمانخراش‌ها بسیار به‌کار می‌رود. در روانشناسی نیز که سابقه تاب‌آوری بلندمدت است، به تمایل افراد جهت حل‌وفصل مشکلات و استرس‌ها *تاب‌آوری روانشناختی* می‌گویند که در صورت وجود این ویژگی، فرد می‌تواند پس از رویارویی با مشکلات به حالت اولیه روانی برگردد یا جلوی بروز آثار منفی را بگیرد.

در حوزه‌های دیگر، درحالی که انواع تنش‌ها، مخاطرات و حتی بحران‌هایی وجود دارند که سبب به هم خوردن وضعیت پایدار سیستم مورد مطالعه می‌شوند، اما کمتر به موضوع تاب‌آوری توجه جدی شده است. به‌خصوص در سیستم‌های پیچیده‌تر مانند اقتصاد ملی یا اقتصاد جهانی، رویکرد سنتی به تنش‌ها که با تعابیری نظیر تکانه، شوک یا حتی بحران توصیف شده‌اند، متفاوت بوده است. ولی براساس نگرش جدید زمانی یک سیستم اجتماعی تاب‌آور است که *بتواند شوک‌های موقت یا دائم را جذب کرده و خود را با شرایط به سرعت درحال تغییر وفق دهد، بدون اینکه ثبات خود را از دست بدهد*. سیستم‌ها، برخلاف سازه‌ها، تاب‌آوری را نه با بازگشت دقیق به وضعیت پیشین خود، بلکه برعکس، با یافتن راه‌های مختلف برای اجرای کارکردهای اصلی نشان می‌دهند: یعنی با سازگار شدن. از منظر یک سیستم، تعریف دیگر تاب‌آوری می‌تواند «حفظ کارکرد سیستم در هنگامه آشفتگی» باشد. در مواردی که مخاطره‌ها به دشواری پیش‌بینی می‌شوند و چیز زیادی از نحوه مواجهه با آنها نمی‌دانیم، بهترین انتخاب رویکرد تاب‌آوری است.

آثار مخرب تحریم‌های بین‌المللی بر اقتصاد ایران در سال‌های اخیر هشداردهنده آن است که تاب‌آوری اقتصاد ملی در برابر اختلال‌های خارجی ضعیف می‌باشد و تحقق رشد پایدار در دنیای به‌شدت در حال تلاطم و تغییر، مستلزم ارتقای سطح تاب‌آوری اقتصاد ملی می‌باشد، موضوعی که توسط مقام معظم رهبری به‌عنوان اقتصاد مقاومتی مطرح گردیده است. مطالعه دقیق سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی و نکات بیان شده در نامه ابلاغیه مقام معظم رهبری به رؤسای قوای سه‌گانه و همچنین بیانات ایشان در تبیین سیاست‌های مذکور برای مسئولان نظام در تاریخ ۲۰ اسفندماه

1. Resilience

۱۳۹۲ بیانگر این نکته است که رویکرد حاکم در این سیاست‌ها کاهش شکنندگی و ارتقای تـاب‌آوری ملی در مسیر چشم‌انداز ۲۰ سـاله کشـور مـی‌باشـد. لـذا مباحـث مطـرح درخصـوص تـاب‌آوری و تجربیات سایر کشورها در ارتقای تاب‌آوری ملی می‌تواند در تبیین اقتصاد مقـاومتی و راهکارهـای تحقق آن بسیار مفید و مؤثر باشد.

همانطور که عنوان شد تاب‌آوری در حوزه‌های علوم طبیعی و مهندسی و نیز مدیریت بحران‌های شهری[۱] و سازمانی،[۲] بحث کاملاً شناخته شده‌ای است، لکن موضوع *تاب‌آوری ملی* در سال‌های اخیر، به‌ویژه بعد از بحران مالی ۲۰۰۸، مورد توجه نخبگان این حوزه قرار گرفته است. همانطور که در شهرسازی برای مقابله با زلزله که زمان وقوع و ابعاد آن مشخص نمی‌باشد، تأسیسات و امکانات شهری را در برابر آن مقاوم (تاب‌آور) می‌سازند و به‌گونه‌ای تأسیسات شهری و خدمات آن طراحی می‌گردد که در صورت وقوع زلزله کمترین آسیب به شهر وارد شده و شهر بتواند به کارکرد خود ادامه دهد، در موضوع تاب‌آوری ملی نیز، زیرسیستم‌های اقتصادی، اجتماعی، حکمرانی، فناوری و زیست‌محیطی و ... باید به‌گونه‌ای طراحی شوند که بتوانند مخاطرات درونی و بیرونی را جذب کنند و خود را با محیط بسیار متحول با حفظ ثبات و کارکردهای سیستم، انطباق دهند. در این گزارش تلاش گردیده با ارائه خلاصه‌ای از مطالب منتشره توسط سازمان‌های بین‌المللی همچون بانک جهانی و مجمع جهانی اقتصاد، مباحث جاری درخصوص تاب‌آوری ملی به‌منظور استفاده از این تجربیات برای اجرایی شدن سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی، به مخاطبان معرفی گردد. در ادامه به معرفی اجمالی این گزارش‌ها پرداخته شده است.

«تاب‌آوری» محور اصلی فعالیت‌های سال ۲۰۱۳ مجمع جهانی اقتصاد بوده است. مجمعی که در آن سران سیاسی، فعالان برتر کسب‌وکار و اندیشمندان مطرح حوزه‌های مختلف علوم سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، محیط زیستی و حتی ستارگان حوزه‌های هنری حضور دارند و دغدغه‌های فعلی و آتی جهانی را به بحث می‌گذارند. با این وجود، در داخل کشور مباحث تاب‌آوری بیشتر محدود به حوزه روانشناسی، مهندسی و مدیریت شهری می‌باشد و تنها تا حدودی برخی نهادهای دولتی به بحث تاب‌آوری اقتصادی در چارچوب مباحث اقتصاد مقاومتی پرداخته‌اند. این درحالی است که اهمیت تاب‌آوری در ادبیات توسعه روز به روز افزایش می‌یابد و غفلت از آن برای کشور زیانبار خواهد بود. به‌خصوص در سال‌های اخیر که آثار مخرب تحریم‌های بین‌المللی بر اقتصاد

---

۱. به‌طور نمونه دستنامه مشارکت در کمپین جهـانی ۲۰۱۰-۲۰۱۵ تحـت عنـوان «چگونـه مـی‌تـوان شـهرها را تـاب‌آورتـر نمـود؟»، ترجمه شهرداری مشهد.

۲. به‌طور نمونه مقاله: آیا شما یک سازمان تاب‌آور در برابر بحران‌ها دارید؟ دکتر علـی عسـکری، دکتـرای برنامـه‌ریـزی شـهری و منطقه‌ای، مجله اینترنتی مدیریت بحران و سوانح.

ملی نشان داده که اقتصاد ملی در برابر اختلال‌های خارجی ضعیف می‌باشد و تحقق رشد پایدار در دنیای به‌شدت در حال تلاطم و تغییر، مستلزم ارتقای سطح تاب‌آوری اقتصاد ملی می‌باشد. جدای از بحث تحریم‌ها، مخاطره‌های جهانی می‌توانند در بسیاری از کشورها به‌طور همزمان بروز یابند. این مخاطرات می‌توانند کشورهای دارای مرز مشترک، دارای مشابهت‌های بنیادین و یا دارای وابستگی به سیستم‌های مهم (اقتصادی، سیاسی و ...) را درنوردند. لذا پرداختن به تاب‌آوری ملی می‌تواند رویکردی ضروری در شرایط کنونی و حتی سال‌های آتی باشد.

ناگفته پیداست که علت تأکید بر اهمیت تاب‌آوری، نه تنها به پیشرفت سایر جوامع در این باب، بلکه به ماهیت و ضرورت پرداختن به تاب‌آوری به سبب وجود مخاطراتی است که جهان و همه زیرسیستم‌های آن، با آنها روبرو است. از همین‌رو برای درک اهمیت و تبیین ابعاد موضوع در بخش دوم این مجموعه به تشریح مخاطرات جهانی که ضرورت پرداختن به تاب‌آوری را روشن می‌سازند، تعریف، کاربرد و ابعاد تاب‌آوری و نیز تلاش‌هایی که در سطح سازمان‌های جهانی در این راستا شده است، پرداخته می‌شود.

در بخش سوم ضمن پرداختن مجدد به موضوع مخاطرات این‌بار از زاویه دیگری به آنها نگاه می‌شود و این نگرش جدید ضمن توجه به تاب‌آوری، فرصت‌هایی را که برای توسعه بروز می‌یابند مورد بررسی قرار می‌دهد. مطالب این بخش برگرفته از گزارش توسعه جهانی ۲۰۱٤ بانک جهانی است که بر موضوع مخاطرات (ریسک)، مدیریت آنها و بهره‌گیری از فرصت‌هایی که در نتیجه مدیریت مؤثر این مخاطرات به‌دست می‌آیند، تمرکز دارد. گزارش موجود نه تنها به موضوع مخاطرات و مدیریت آنها می‌پردازد، بلکه تغییر نگرشی را نیز در سطوح مختلف جامعه از خانوار گرفته تا جامعه بین‌المللی ارائه می‌دهد. از منظر تدوین‌کنندگان این گزارش تغییر و تحولاتی که جهان به خود دیده توأم با مخاطرات بسیاری بوده است و در این گذار، کنار کشیدن از فرآیند تحول، آسیب‌های بسیاری به کشورها و جوامع وارد ساخته، به‌طوری که رویکرد عزلت‌گزینی را به رویکردی پرهزینه مبدل ساخته است. اما تداوم حیات در جهانی که تغییرات آن با مخاطرات کهنه و نوینی همراه است، می‌تواند فرصت‌هایی نیز برای توسعه داشته باشد، به شرط آنکه مقابله با مخاطرات با مدیریت مناسبی صورت گیرد. این گزارش با این رویکرد به مخاطرات جهانی نگاه می‌کند و مؤلفه‌هایی را برای مدیریت مخاطرات در جهت بهره‌برداری از فرصت‌هایی که با این مدیریت زاده می‌شوند، ارائه می‌دهد. مدیریت مؤثر مخاطرات از این منظر فرآیند مواجهه، آمادگی و از عهده آثار مخاطرات برآمدن است که خود دو نتیجه مهم تاب‌آوری و شکوفایی را در بر دارد.

در میان تولیدات فکری نهادهای بین‌المللی گزارش مهم دیگری که از مفهوم تاب‌آوری بهره گرفته بود، گزارش رقابت‌پذیری جهانی ۲۰۱۳-۲۰۱٤ است. بخش *ارزیابی رقابت‌پذیری پایدار*

کشورهای این گزارش، با تعدیل شاخص رقابت‌پذیری اقتصادهای جهان که شاخص بسیار پرطرفداری در مطالعات و تصمیم‌گیری‌های حوزه‌های مختلف علمی، تحقیقاتی و کاربردی است، تاب‌آوری را به‌خصوص در حوزه اجتماعی مورد توجه قرار داده است. شاخص رقابت‌پذیری جهانی، میزان رقابت‌پذیری یک اقتصاد را اندازه‌گیری می‌کند که تعریف آن عبارت است از: مجموعه نهادها، سیاست‌ها و عواملی که میزان *بهره‌وری* یک اقتصاد را مشخص می‌کند. شاخص مذکور متشکل از ۱۲ محور است که عبارتند از: نهادها، زیرساخت‌ها، محیط اقتصاد کلان، سلامتی و تحصیلات پایه، تحصیلات عالی و آموزش، کارآیی بازار کالاها، کارآیی بازار کار، توسعه بازار مالی، آمادگی تکنولوژیک، اندازه بازار، پیچیدگی و بلوغ کسب‌وکار و نوآوری.

این گزارش به خوبی رسوخ و کاربرد تاب‌آوری را در مطالعات و تحقیقات کاربردی نشان می‌دهد. رویکرد جدیدی که در آن مورد توجه قرار گرفته برگرفته از نگرانی‌هایی است که احتمال عدم تداوم رشد اقتصادی جهان را با روند گذشته برملا ساخته است. مطالعات و پیش‌بینی‌های اخیر نشان می‌دهند که سرعت پیشرفت اقتصادی که در گذشته مشاهده می‌شد، احتمالاً در آینده نتواند تداوم داشته باشد. با افزایش درآمدها و رشد هرچه سریع‌تر کشورهای نوظهور، فشارها بر محیط مشهودتر شده و نگرانی‌ها نسبت به توزیع منافع پیشرفت اقتصادی در میان کشورها افزایش یافته است. این موضوع این سؤال را برای بسیاری ایجاد کرده است که آیا مدل رایج رشد در طول زمان پایدار است. درحالی که کانون توجه گزارش مزبور مفهوم رقابت‌پذیری است که انعکاس فرآیند توسعه اقتصادی به‌عنوان یکی از شروط لازم جهت ارتقای استانداردهای زندگی می‌باشد، اما این مفهوم بدون توجه به محدودیت‌ها و مخاطراتی که جهان را تهدید می‌کنند دارای نواقصی بنیادی است که باید مورد توجه قرار گیرند.

در پایان طی مقدمه‌ای به معرفی مجمع جهانی اقتصاد به صورت کلی و اجلاس ۲۰۱۳ آن به‌طور خاص پرداخته می‌شود. از آنجا که این اجلاس پس از بروز خوشبینی‌هایی نسبت به خروج اقتصاد جهانی از رکود پس از بحران ۲۰۰۷ برگزار شده، مباحث آن با بحث تاب‌آوری و با شعار *پویایی تاب‌آور* درآمیخته است. اشاره‌ای به مهمترین بحث‌های این اجلاس که در آن چهره‌های مطرح حوزه‌های مختلف حضور دارند، نشان می‌دهد که جهان از زاویه دید آنها چه سمت‌وسویی دارد و احتمالاً چه جهت‌گیری‌هایی در پیش‌رو خواهد بود. تلاش برای حفظ روحیه همکاری بعد از دوران عبور از بحران، داشتن رویکرد بلندمدت و مسئولانه در قبال آینده زمین و نسل‌های آتی، مباحث عمیق، متنوع و مبتکرانه‌ای در رابطه با موضوعاتی نظیر نوآوری، بیکاری جوانان، آموزش، ارتباطات سایبری رو به توسعه در سطح جهان و محیط زیست، مهمترین موضوعات مورد بحث در اجلاس ۲۰۱۳ داووس بودند.

در ادامه این بخش پایانی، تلاش‌های مجمع *جهانی اقتصاد* در راستای پرداختن به موضوع تاب‌آوری بیشتر به صورت فهرست‌وار با ذکر منابع برای مطالعه بیشتر علاقمندان مرور شده‌اند تا ضمن معرفی تلاش‌های فکری، ابعاد، حوزه‌ها و کاربردهای این مفهوم معرفی گردند. علت اتخاذ این رویکرد در داووس ۲۰۱۳، به تحولات اقتصادی دهه اخیر و تاب‌آوری برخی اقتصادها یا بخش‌هایی از اقتصادهای بحران‌زده برمی‌گردد. علی‌رغم مشکلات در اقتصاد جهانی و بحران اقتصادی در برخی از کشورها، بخش‌هایی از اقتصاد با کمترین تأثیر از تلاطم‌ها و ضربه‌های اقتصادی پیرامون به فعالیت خود به‌صورت پویا ادامه دادند. بر این اساس، اجلاس داووس ۲۰۱۳ به‌عنوان مدخلی برای طرح موضوع افزایش تاب‌آور جوامع ضمن حفظ شرایط برون‌گرایی و رشد اقتصادی محسوب می‌شود.

در این راستا مقدار زیادی از مباحث نشست به بررسی و شناسایی معیارها و مشخصاتی مرتبط با پویایی تاب‌آور از نظرگاه سیاستگران، مدیران سازمان‌ها و نهادهای بین‌المللی، مدیران بخش خصوصی، استراتژیست‌ها و فعالان جامعه مدنی در چارچوب کاربست پویایی تاب‌آور در سطوح مختلف جهانی، منطقه‌ای، ملی، بخشی و بنگاه صرف شده است، تا دریچه‌ای برای بهره‌برداری شهروندان جامعه جهانی فراهم گردد. بنابراین پرداختن به پویایی تاب‌آور، برای کسب همزمان از «پایداری» و «رقابتی بودن» است و کشورها می‌بایست در داخل مرزهای سیاسی و اتحادهای منطقه‌ای خود تجدید ساختار نمایند تا بتوانند همزمان ترکیبی بهینه از پایداری و رقابتی بودن را ایجاد نمایند.

درهم تنیدگی فزآینده مسائل دنیای کنونی واقعیتی است که در این مجموعه به روشنی آثار آن مشهود می‌باشد، لذا مخاطبان این مجموعه نه تنها مجامع علمی، پژوهشی و تصمیم‌گیری در کشور هستند که ضروری است با این ادبیات و تحولات مرتبط با آن آشنا باشند، بلکه فعالان کسب‌وکارهای خرد و کلان، فعالان حوزه‌های مختلف اجتماعی، شهری، فناوری و زیست‌محیطی نیز می‌توانند باشند.

۱. ایجاد تاب‌آوری ملی: رویکرد مقابله با مخاطرات جهانی[۱]

۱-۱. مقدمه

مخاطره‌های جهانی می‌توانند در بسیاری از کشورها به‌طور همزمان بروز یابند. این مخاطرات می‌توانند کشورهای دارای مرز مشترک، دارای مشابهت‌های بنیادین و یا دارای وابستگی به سیستم‌های مهم (اقتصادی، سیاسی و...) را درنوردند. گزارش «ایجاد تاب‌آوری ملی: رویکرد مقابله با مخاطرات جهانی» گام اولیه‌ای برای ایجاد یک چارچوب تشخیصی است که با استفاده از مفهوم «تاب‌آوری» به ارزیابی آمادگی یک کشور در برابر مخاطرات جهانی می‌پردازد. این چارچوب برای تصمیم‌گیران اقتصادی شبیه تصاویر اِم.آر.آی عمل می‌کند، چرا که ضعف‌های بنیادین در مواجهه با مخاطره‌های جهانی، دیگر با روش‌های قدیمی ارزیابی مخاطرات قابل شناسایی نیستند.

این چارچوب، نمونه اولیه‌ای از شاخص‌های بالقوه کیفی‌وکمّی است که توسط مجمع جهانی اقتصاد و دیگر نهادهای تحقیقاتی برای تاب‌آوری تهیه شده است. هدف این گزارش، پالایش و بهبود چارچوب تدوین شده با دریافت و تجمیع بازخوردهای دریافتی از خوانندگان گزارش ویژه است تا نتایج اولیه کار که جزئیات دقیق‌تری را از تاب‌آوری ملی در مقابل مخاطرات جهانی در اختیار می‌گذارد، طی تابستان ۲۰۱۳ عرضه نماید.

ساختار گزارش نیز از این لحاظ که ابتدا مخاطرات را معرفی و سپس به بحث تاب‌آوری می‌پردازد، جالب توجه است. با این رویه ذهن خوانندگان بیشتر و بهتر با مفهوم تاب‌آوری آشنا می‌شود چرا که بدون مخاطرات، اصولاً پرداختن به این مفهوم محلی از اعراب ندارد.

۲-۱. انواع مخاطرات

ارزیابی تاب‌آوری یک کشور در مقابل مخاطرات جهانی، نیازمند ارائه تعریفی از مخاطرات در بستر سازمانی مناسب آنهاست. استادان مدرسه عالی کسب‌وکار هاروارد، سه نوع مخاطره را از یکدیگر متمایز می‌سازند:

- **مخاطره‌های قابل پیشگیری**، از قبیل شکست فرآیندها و یا خطاهای انسانی،
- **مخاطره‌های راهبردی** که پس از سبک و سنگین کردن آنها با دریافت پاداش بالقوه، به صورت داوطلبانه متقبل می‌شوند،
- **مخاطرات بیرونی**، که ورای ظرفیت تأثیرگذاری یا کنترل فرد هستند.

---

۱. برگرفته از بخش ویژه گزارش مخاطرات جهانی ۲۰۱۳ مجمع جهانی اقتصاد.
Special Report: Building National Resilience to Global Risks,Global Risks 2013, World Economic Forum

پیشنهاد آنها این است که در مورد دو نوع نخست مخاطره‌ها می‌توان رویکردهای متعارف **مدیریت ریسک** را اتخاذ کرد، این یعنی تمرکز عمده بر فرهنگ سازمانی و التزام دقیق به رهنمودهای مقرراتی، فنی یا نهادی. با عنایت به ماهیت **برونزای** مخاطره‌های بیرونی، رویکرد مرجح برای گونه سوم مخاطره‌ها، **ایجاد تاب‌آوری** است.

روش دیگر دسته‌بندی مخاطره‌ها، پاسخ دادن به این دو پرسش است: احتمال وقوع (به تعبیر صحیح و فنی) و تأثیر بالقوه آن تا چه میزان و با چه دقتی قابل پیش‌بینی است؟ و درباره روش درست پرداختن به این مخاطره چقدر می‌دانیم؟ اگر می‌توانیم آن را پیش‌بینی کنیم و چیزهای زیادی درباره آن می‌دانیم، می‌توانیم با راهبردهای ویژه و مشخصی مخاطره را پیش‌بینی کنیم، تأثیرات آن را کاهش دهیم و زیان‌ها را به حداقل برسانیم.

تاب‌آوری در مواردی که مخاطره‌ها به‌دشواری پیش‌بینی می‌شوند و چیز زیادی از نحوه مواجهه با آنها نمی‌دانیم، بهترین انتخاب است.

بیشترین کاربرد تاب‌آوری در مواردی است که مخاطره‌ها غیرقابل پیش‌بینی بوده و دانش ناچیز درباره اقدامات مؤثر وجود دارد.

جدول ۱. ماتریس تحلیلی مخاطرات ـ دانش برای اتخاذ راهبرد مقابله با مخاطرات

بخش عمده‌ای از مخاطرات جهانی که نظام اقتصادی جهان و اقتصادهای ملی را تهدید می‌کنند، در این دسته از مخاطره‌ها قرار می‌گیرند.[۱] برخی از این مخاطرات به‌طور ناگهانی یا در خلال

۱. هر سال در گزارش «مخاطره‌های جهانی» مجمع جهانی اقتصاد، ۵۰ مخاطره جهانی در افق ۱۰ ساله فهرست می‌شوند.

تغییرات تدریجی ظاهر می‌شوند. گرچه اینها مخاطره‌های شناخته شده‌ای هستند و توسط «شبکه پاسخ به ریسک»[1] مجمع جهانی اقتصاد، نقشه‌برداری و پایش می‌شوند، اما درجات مختلفی از عدم اطمینان در مورد شیوه و زمان ظهور آنها به‌ویژه در این جهانِ به‌هم متصل و نیز در مورد پیامدهای اولیه و ثانویه آنها برای کشورها وجود دارد.

۳-۱. تعریف کاربردی از تاب‌آوری

متعاقب بلایای بی‌سابقه در سال‌های اخیر، «تاب‌آوری» تعبیر مُد روزی در طیفی از رشته‌ها شده و هر رشته، تعریف خود را برای این اصطلاح به‌کار می‌گیرد. در تعریفی که مدت‌ها در مهندسی استفاده شده، تاب‌آوری ظرفیت «بازگشت سریع پس از تنش، تحمل تنش بیشتر، کاهش تخریب در اثر مقدار معینی از تنش» است. این تعریف، در مورد سازه‌هایی نظیر پل‌ها و آسمانخراش‌ها بسیار به‌کار می‌رود. با این‌حال، بیشترین مخاطره‌های جهانی به‌طور طبیعی سیستماتیک هستند و سیستم‌ها- برخلاف سازه‌ها ـ تاب‌آوری را نه با بازگشت دقیق به وضعیت پیشین خود، بلکه برعکس، با یافتن راه‌های مختلف برای اجرای کارکردهای اصلی نشان می‌دهند: یعنی با سازگار شدن. از منظر یک سیستم، تعریف دیگر تاب‌آوری می‌تواند «**حفظ کارکرد سیستم در هنگامه آشفتگی**» باشد.

جدول ۲. تاب‌آوری در انواع سیستم‌ها

سیستم (حالت کلی)	سیستم سازگارپذیر	اشیا
حفظ عملکرد سیستم در صورت اختلال	توانایی مقاومت، بهبودیابی، تجدید سازمان یافتن در پاسخ به بحران	بازگشت سریع پس از تنش، تحمل تنش بیشتر، کاهش تخریب در اثر مقدار معینی از تنش

از منظر این گزارش، تعریف کاربردی از «کشور تاب‌آور»، داشتن قابلیت‌های زیر می‌باشد:

ـ سازگاری (انطباق) با تغییر موقعیت‌ها،

ـ تاب آوردن در مقابل شوک‌های ناگهانی،

ـ خودبازیابی تا حد یک تعادل مطلوب (خواه تعادل پیشین یا یک تعادل جدید)، و در همان حال،

1. The Risk Response Network

این شبکه به‌منظور آماده نمودن تصدی بخش خصوصی و دولتی با بنیانی مستقل برای نظارت بهتر، پاسخ‌دهی و کاهش ریسک‌های جهانی در سال ۲۰۱۱ راه‌اندازی شد. برای یک جامعه منحصر به فرد و قابل اعتماد، شبکه پاسخ به ریسک، موقعیت استراتژیکی برای پاسخ به چشم‌انداز ریسک دائماً در حال تحول، از طریق اعمال نفوذ محوریت دانش مجمع جهانی اقتصاد و تجربه مشترک رویکرد ذینفعان، می‌باشد.

حفظ تداوم عملیات خود.

این سه مؤلفه، هم متضمن بازیابی‌پذیری (قابلیت بازیابی سریع پس از یک بحران) و هم سازگاری‌پذیری (سازگاری به موقع در پاسخ به محیط در حال تغییر) هستند.

۱-۴. تفکر سیستمی برای ارزیابی تاب‌آوری

مفهوم تاب‌آوری در سطوح مختلفی از گروه‌ها گرفته تا کشورها می‌تواند به‌کار گرفته شود، ولی نکته کلیدی در این میان، اجتناب از بررسی هر سطح به تنهایی است. کشور را باید سیستمی در نظر گرفت که دربرگیرنده چندین سیستم کوچکتر بوده و خود نیز در درون سیستمی بزرگتر جای گرفته است. تاب‌آوری یک کشور تحت تأثیر تاب‌آوری این سیستم‌های کوچکتر و بزرگتر است.

در پاسخ به این سؤال که «چه چیزی یک سیستم را تاب‌آور می‌سازد؟»، باید ابتدا به این نکته توجه کرد که برخلاف یک سازه (مثلاً یک پل)، سیستم‌ها پیچیده‌تر از آن هستند که با محاسبات ریاضی بتوان پیش‌بینی کرد چه تنش‌هایی در آنها رخ خواهد داد. تفکر سیستمی از طریق ملاحظه مؤلفه‌هایی مانند استحکام، افزونگی، پرتدبیری، پاسخ‌دهندگی و خودبازیابی، بنیانی را برای ارزیابی تاب‌آوری فراهم می‌آورد.

۱-۴-۱. تاب‌آوری ملی: پنج زیرسیستم و پنج جزء

ابزار تشخیصی در نظر گرفته شده برای اندازه‌گیری تاب‌آوری یک کشور در برابر مخاطره‌های جهانی این است که کشور را سیستمی در نظر بگیریم که دربرگیرنده زیرسیستم‌هاست. هم‌اکنون چندین روش برای سنجش تاب‌آوری این زیرسیستم‌ها، به‌ویژه در جایی که با اقتصاد یا زیست‌بوم اقتصادی مرتبط می‌شوند، موجود است. ولی آنچه یک سیستم اقتصادی را تاب‌آور می‌سازد، متفاوت از آن چیزی است که به یک سیستم زیست‌محیطی چنین قابلیتی را می‌دهد ـ چه از نظر تهدیدات و مخاطره‌ها و چه از لحاظ ارتباط‌های درونی با دیگر سیستم‌ها.

هدف این گزارش، تدوین یک نمونه آزمایشی از یک چارچوب اندازه‌گیری تاب‌آوری کلی، از طریق ارائه یک چارچوب ابتداییِ پنج بخشی است. بر این اساس، یک کشور متشکل از پنج زیرسیستم اصلی در نظر گرفته می‌شود:

۱. **زیرسیستم اقتصادی**، مشتمل بر جنبه‌هایی از قبیل محیط اقتصاد کلان، بازار کالا و خدمات، بازار مالی، بازار کار، پایداری‌پذیری و بهره‌وری و مانند آنها،

۲. **زیرسیستم زیست‌محیطی**، مشتمل بر جنبه‌هایی همچون منابع طبیعی، شهرسازی و سیستم زیست‌بوم‌شناختی،

۳. **زیرسیستم حکمرانی**، مشتمل بر جنبه‌هایی همچون نهادها، دولت، رهبری، سیاست‌ها و قوانین،

۴. **زیرسیستم زیرساخت‌ها**، مشتمل بر جنبه‌هایی همچون زیرساخت‌های حساس (همچون مخابرات، انرژی، حمل‌ونقل، آب و سلامت)،

۵. **زیرسیستم اجتماعی**، مشتمل بر جنبه‌هایی همچون سرمایه انسانی، سلامت، اجتماع و افراد.

۲-۴-۱. مؤلفه‌های ارزیابی تاب‌آوری

ارزیابی هر یک از زیرسیستم‌ها، با بهره‌گیری از پنج مؤلفه تاب‌آوری صورت می‌گیرد: «**استحکام**»، «**افزونگی**»، «**پرتدبیری**»، «**پاسخ‌دهندگی**» و «**خودبازیابی**». در تبیین بیشتر، این دسته پنج‌تایی را می‌توان به دو دسته تقسیم کرد:

الف) ویژگی‌های تاب‌آورانه (استحکام، افزونگی، پرتدبیری)،

ب) عملکردهای تاب‌آورانه (پاسخ‌دهندگی و خودبازیابی).

اندازه‌گیری این مؤلفه‌ها، خود یک چالش بزرگ پژوهشی است، چراکه هر یک از آنها اجزا و پیش‌سازهای متعددی داشته، به‌علاوه اجزای برخی از آنها مشترک، همپوشان و یا مکمل هستند.

الف) ویژگی‌های تاب‌آورانه (استحکام، افزونگی و پرتدبیری)

۱. استحکام (Robustness)

استحکام، مفهوم قابلیت اطمینان را در خود داشته و به توانایی جذب و تاب‌آوردن در مقابل آشفتگی‌ها و بحران‌ها اشاره دارد. مفروض این مؤلفه تاب‌آوری، این است که اگر ۱. در شبکه‌های حساس کشور، سامانه‌های تخریب ایمن و دیواره‌های آتش داشته باشیم و اگر ۲. زنجیره‌های فرمان تصمیم‌سازی کشور در پاسخ به شرایط در حال تغییر، بخش‌بخش شوند، احتمال اینکه خسارت بالقوه به یک بخش از کشور به‌طور فراگیر و سراسری تسری یابد، کاسته خواهد شد. نمونه‌ای از این دست ویژگی‌ها را در ادامه مشاهده می‌کنید:

ـ **نظارت بر سلامت سیستم**:[1] نظارت منظم و ارزیابی کیفیت زیرسیستم‌ها، قابلیت اطمینان آن را تضمین خواهد کرد.

ـ **حالت بخش‌بخشی**:[2] **سازوکارهای طراحی شده برای جلوگیری از تسری شوک‌های غیرمترقبه در یک بخش سیستم به دیگر بخش‌های سیستم می‌تواند آثار آن را موضعی کند، کاری که در خلال بحران مالی سال‌های ۲۰۰۷ تا ۲۰۰۸ انجام نگرفت و مشکلات پیش آمده برای بانک‌های سرمایه‌گذاری به بانک‌های کوچکتر (تجاری) سرایت کرد.**

1. Monitoring System Health
2. Modularity

ـ الگوهای تصمیم‌گیری سازگار:[1] **ساختارهای شبکه‌ای مدیریتی می‌توانند به سازمان امکان دهند که بسته به شرایط، بیشتر یا کمتر متمرکز شوند، نظیر هنگامی که شعبات ژاپنی خرده‌فروشی لاسون، در خلال خرابی‌های شدید زلزله بزرگ شرق ژاپن در سال ۲۰۱۱ نیز به کار خود ادامه دادند. این اقدامات ممکن است ازجمله استقرار ساختارهای سرمایه‌گذاری و تشویقی درست، به‌منظور غلبه بر انگیزه‌های متعارض باشد.**

۲. افزونگی (Redundancy)

افزونگی، داشتن ظرفیت اضافی و سیستم‌های پشتیبانی است که در صورت بروز آشفتگی‌ها امکان حفظ کارکردهای محوری را می‌دهد. مفروض مؤلفه افزونگی این است که «در صورتی که زیرساخت‌ها و نهادهای حساس یک کشور طوری طراحی شوند که برای دستیابی به اهداف و مقاصد، برخوردار از طیفی از روش‌ها، سیاست‌ها، راهبردها و خدمات همپوشان باشند، احتمال فروپاشی کشور در شرایط تنش و یا از کار افتادن برخی زیرساخت‌ها، کاهش می‌یابد». نمونه‌ای از این دست ویژگی‌ها را در ادامه مشاهده می‌کنید:

ـ افزونگی زیرساخت‌های حیاتی:[2] داشتن نسخه‌های متعدد از بخش‌های حساس که برای نگهداری کارکردهای محوری در صورت بروز بحران، مورد نیازند هر چند که ممکن است برای نگهداری کارکردهای محوری روزمره، مورد نیاز مبرم نباشند.

ـ تنوع راه‌حل‌ها و راهبرد:[3] ارتقای تنوع سازوکارهای تعبیه شده برای یک کارکرد. برقراری توازن بین تنوع، کارایی و افزونگی، جوامع و کشورها را در مواجهه و سازگاری بهتر، در مقایسه با آنهایی که این ویژگی‌ها را ایجاد نکرده‌اند، تواناتر می‌کند.

۳. پرتدبیری (Resourcefulness)

پرتدبیری به معنی توانِ سازگاری با بحران، انعطاف در پاسخ‌دهی و در صورت امکان، تبدیل پیامدهای منفی به پیامدهای مثبت است. وقتی صحبت از سیستم است، سازگار بودن، به معنیِ داشتن انعطاف ذاتی است، که برای ایجاد توان تأثیرگذاریِ تاب‌آوری بسیار ضروری است. مفروض این مؤلفه تاب‌آوری این است که چنانچه نهادهای در سطح ملی و سیستم‌های حکمرانی به چالش کشیده شوند و یا از کار بیفتند، اگر صنایع و اجتماعات توانسته باشند در درون شبکه‌های خود اعتماد را تعبیه کرده باشند و قادر به خودسازماندهی باشند، احتمال اینکه به‌طور خودجوش واکنش دهند و چاره حل چالش‌های پیش‌بینی نشده را کشف کنند، بالاتر خواهد رفت. نمونه‌ای از این دست

1. Adaptive Decision-Making Models
2. Redundancy of Critical Infrastructure
3. Diversity of Solutions and Strategy

ویژگی‌ها را در ادامه مشاهده می‌کنید:

ـ **ظرفیت خودسازماندهی**:[1] برای فراهم‌سازی این امکان، عواملی از قبیل سرمایه اجتماعی و انسانی، رابطه بین شبکه‌های اجتماعی و دولت و وجود نهادهایی که شبکه‌سازی رودررو را ممکن سازند، بسیار مؤثرند. وجود این عوامل در موقعیت‌هایی نظیر ناتوانی نهادهای دولتی که جوامع نیازمند خودسازماندهی و تداوم ارائه خدمات عمومیِ ضروری‌اند، بسیار حیاتی است.

ـ **خلاقیت و نوآوری**:[2] در کشورها و در صنایع، توانایی خلاقیت، با فراهم بودن منابع مازاد و با صلابت مرزهای بین سازمان‌ها، رشته‌های علمی و گروه‌های اجتماعی، مرتبط است.

ب) عملکرد تاب‌آورانه (واکنش و بازیابی)

۱. واکنش (Response)

یعنی توانایی بسیج کردن سریع نیروها در برابر بحران‌ها. این مؤلفه تاب‌آوری، این موضوع را ارزیابی می‌کند که آیا یک جامعه، برای گردآوری اطلاعات از همه بخش‌ها و مخابره داده‌ها و اطلاعات موضوعیت‌دار به دیگران، روش‌های مناسبی در اختیار دارند و نیز آیا تصمیم‌سازان، توانایی تشخیص سریع مشکلاتِ در حال ظهور را دارند یا نه. نمونه‌ای از این دست ویژگی‌ها را در ادامه مشاهده می‌کنید:

ـ **ارتباطات**:[3] ارتباطات مؤثر و اعتماد در انتقال اطلاعات، احتمال اینکه در صورت وقوع بحران، ذینفعان بتوانند اطلاعات را به‌سرعت ارسال کرده، به اشتراک بگذارند و نیز از همکاری و پاسخ‌دهی سریع از سوی مخاطبان اطلاعات، اطمینان یابند را افزایش می‌دهد.

ـ **مشارکت فراگیر**:[4] با جلب مشارکت فراگیر بخش عمومی، بخش خصوصی و جامعه مدنی، می‌توان به درک مشترکی از مشکلات شکل‌دهنده بحران‌های جهانی در مقیاس محلی دست یافت، احتمال نادیده‌انگاریِ وابستگی‌های متقابل مهم را کاهش داد و اعتماد (میان افراد و مجموعه‌های مشارکت‌کننده) را تقویت کرد.

۲. بازیابی (Recovery)

بازیابی، یعنی توانایی کسب مجدد درجه‌ای از وضعیت نرمال پس از یک بحران یا حادثه، ازجمله، توانایی سیستم برای تاب‌آوری و انطباق‌پذیری و نیز تکامل تدریجی برای تعامل با محیط جدید یا تغییر یافته، پس از بروز یک مخاطره. این مؤلفه تاب‌آوری، ظرفیت‌ها و راهبردهای یک کشور را به‌منظور تأمین اطلاعات برای سیاست‌های عمومی و راهبردهای کسب‌وکار و نیز توانایی

1. Capacity For self-Organization
2. Creativity and Innovation
3. Communication
4. Inclusive Participation

تصمیم‌سازان برای اتخاذ اقدامات مقتضی برای سازگار شدن با محیط در حال تغییر را ارزیابی می‌کند. نمونه‌ای از این دست ویژگی‌ها را در ادامه مشاهده می‌کنید:

ـ **افق‌بینی فعال**:[1] برای این عملکرد تاب‌آورانه، فرآیندهای چند ذینفعی »کشف خلأهای دانشی« و سپس »سامان‌دهی پژوهش‌ها برای پر کردن خلأها« بسیار ضروری است.

ـ **سازوکارهای بازخورد نظارتی پاسخگو**:[2] این سازوکارها، سیستم‌هایی هستند که اطلاعات حاصل از افق‌بینی را به »اقدامات« تبدیل می‌کنند. به‌عنوان مثال، برای درک بهتر از محیطی که سیاست‌ها در آن، مورد ارزیابی مجدد قرار می‌گیرند، »عوامل تطبیقی سیاستی خودکار« سازوکار مناسبی هستند.

به‌عنوان مثالی از ویژگی‌هایی که با هم تداخل داشته و در عین حال مکمل یکدیگرند می‌توان به مشارکت فراگیر اشاره کرد، درحالی که »مشارکت فراگیر« در مؤلفه »واکنش« به‌عنوان یک ویژگی کلیدی ذکر شده است، اما همچنین در متن مؤلفه‌های دیگر نظیر »بازیابی« و »کاردانی« نیز حیاتی است.

پس آشنا شدن با زیرسیستم‌های اصلی مورد مطالعه و مؤلفه‌های تاب‌آوری، چارچوب تحلیل اولیه که با توجه به زیرسیستم‌ها و مؤلفه‌های شناسایی شده ارائه شده، در جدول ۳ نمایش داده شده است.

جدول ۳. نسخه اولیه آزمایشی چارچوب تاب‌آوری ملی

سیستم کلان		کشور				
زیرسیستم‌ها		اقتصادی	زیست‌محیطی	حکمرانی	زیرساختی	اجتماعی
مؤلفه‌های تاب‌آوری	ویژگی‌های تاب‌آورانه	استحکام	استحکام	استحکام	استحکام	استحکام
		افزونگی	افزونگی	افزونگی	افزونگی	افزونگی
		پرتدبیری	پرتدبیری	پرتدبیری	پرتدبیری	پرتدبیری
	عملکرد تاب‌آورانه	پاسخ‌دهندگی	پاسخ‌دهندگی	پاسخ‌دهندگی	پاسخ‌دهندگی	پاسخ‌دهندگی
		خودبازیابی	خودبازیابی	خودبازیابی	خودبازیابی	خودبازیابی

۵-۱. ارزیابی کیفی تاب‌آوری ملی

به‌عنوان اولین گام به سوی توسعه چارچوب تشخیصی، داده‌های به‌دست آمده از نظرسنجی ارزیابی تاب‌آوری مورد بررسی قرار گرفته است. امسال، مجمع جهانی اقتصاد سؤالاتی را درباره تاب‌آوری در دو نظرسنجی جهانی خود عنوان کرد:

1. Active “Horizon Scanning”
2. Responsive Regulatory Feedback Mechanisms

۱. نظرسنجی درک مخاطرات جهانی (GRPS)[1] که برداشت کارشناسان را از تاب‌آوری کشورهای خود در برابر خطرات جهانی اندازه‌گیری می‌کند.

۲. نظرسنجی اجرایی (EOS)[2] که سؤالی را برای ارزیابی اثربخشی دولت در مدیریت مخاطرات سال ۲۰۱۲ مطرح کرد.

ارزیابی کیفی با ارزیابی کمّی (که شامل داده‌های آماری کشورند) همراه خواهد شد که نتیجه کار یک رتبه‌بندی خواهد بود که داده‌های کیفی و کمّی را با یکدیگر به‌طور تلفیقی دربر خواهد داشت به‌طوری که تجزیه و تحلیل الگوهای تاب‌آوری، مدیریت ریسک، رقابت و پایداری را میسر خواهد ساخت. این فرضیه، بر این پایه است که اگر رهبران تمایل به ارزیابی حمایت بالقوه برای بهبود تاب‌آوری کشور خود داشته باشند، این نظرسنجی‌های کیفی می‌توانند نقطه شروع خوبی باشند.

۱-۵-۱. نظرسنجی درک مخاطرات جهانی[3](GRPS)

از بیش از ۱۰۰۰ پاسخ‌دهنده، با توجه به مخاطرات احتمالی و تخصص کشورشان پرسیده شده:

اگر این خطر را در کشور خود تجربه کنید، کشورتان چه توانایی برای انطباق با و یا بازیابی از این تأثیر دارد؟

این سؤال ما را قادر به درک ادراک پاسخ‌دهندگان از توانایی کشورشان برای انطباق و یا بازیابی تأثیر از مخاطرات جهانی می‌سازد. در این نظرسنجی، پاسخ‌دهندگان این توانایی را در مقابل همه پنج دسته از مخاطرات جهانی مورد ارزیابی قرار می‌دهند: اقتصادی، زیست‌محیطی، جغرافیای سیاسی، اجتماعی و تکنولوژیکی.

با فرض اینکه ریسک‌های جهانی اقتصادی که بر زیرسیستم اقتصادی کشور بسیار تأثیر می‌گذارند و خطرات زیست‌محیطی جهانی که بر زیرسیستم محیط زیست کشور بسیار تأثیر می‌گذارند، این بخش متمرکز بر تجزیه و تحلیل چگونگی بازیابی زیرسیستم یک کشور پس از بحران ناشی از مخاطرات اقتصادی و زیست‌محیطی جهانی است.

1. Global Risks Perception Survey
2. the Executive Opinion Survey
3. Global Risks Perception Survey

نمودار ۱. سؤال ممکن است یک متغیر بالقوه برای مؤلفه بازیابی، مؤلفه تاب‌آوری باشد

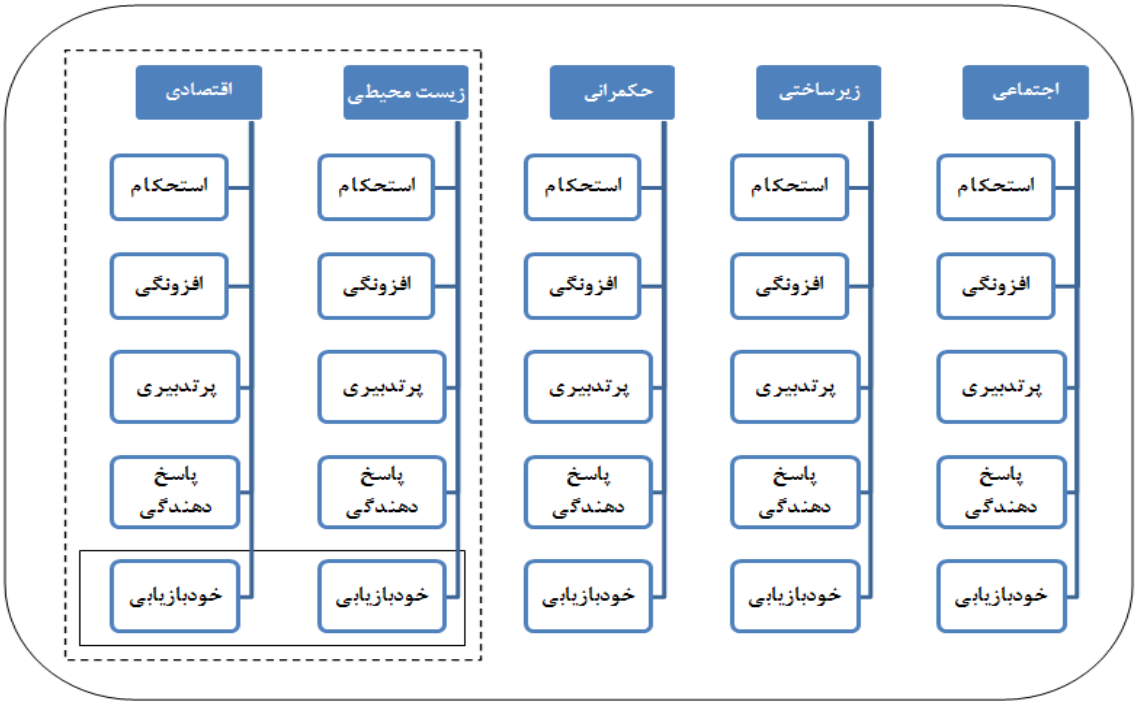

اطلاعات جمع‌آوری شده از GRPS در حال حاضر به ما پاسخ کافی برای تجزیه و تحلیل ۱۰ کشور برزیل، چین، آلمان، هند، ایتالیا، ژاپن، سوئیس، روسیه، انگلستان و ایالات متحده را می‌دهد. نمودار ذیل توانایی این کشورها را برای بازیابی و انطباق با مخاطرات اقتصادی و زیست‌محیطی نشان می‌دهد.

نمودار ۲. توانایی کشورها برای تطبیق و بازیابی از مخاطرات اقتصادی و زیست‌محیطی

سوئیس به‌عنوان دارنده بالاترین توانایی در انطباق یا بازیابی از مخاطرات اقتصادی و زیست‌محیطی جهانی تلقی شد. ایتالیا و هند هر دو نسبتاً حائز رتبه پایین شدند. ژاپن دارای توانایی قابل مقایسه با سوئیس در انطباق و بازیابی از مخاطرات زیست‌محیطی است، اما به لحاظ مخاطرات اقتصادی توانایی کمتری نسبت به سوئیس دارد. این نتیجه ممکن است بازتابی از نگرانی در مورد موقعیت اقتصادی ژاپن و خطر رکود اقتصادی باشد.

۲-۵-۱. نظرسنجی اجرایی: اثربخشی مدیریت ریسک[1] (SOE)

از بیش از ۱٤۰۰۰ پاسخ‌دهنده به این نظرسنجی پرسیده شد:

اثربخشی مدیریت ریسکِ کلیِ دولت کشور خود را از لحاظ نظارت، آمادگی برای واکنش‌دهی و تعدیل مخاطرات عمده جهانی (به‌عنوان مثال بحران مالی، بلایای طبیعی، تغییرات آب و هوایی، بیماری‌های همه‌گیر، و غیره) چطور ارزیابی می‌کنید؟ (عدد ۱ یعنی در مدیریت مخاطرات عمده جهانی مؤثر نیست و عدد ۷ یعنی در مدیریت ریسک‌های عمده جهانی مؤثر است).

این تحقیق، توانایی برای واکنش مؤثر و کارآمد در طول بحران را با مدیریت مناسب ریسک

1. Executive Opinion Survey

مرتبط می‌سازد، که موجب کاهش (مخاطرات) تمام پنج زیرسیستم می‌شود. سؤال فوق از EOS برداشت‌های مدیران کسب‌وکار در مورد اثربخشی مدیریت ریسک کشورشان است. بنابراین، برای رسیدن به هدف این تجزیه و تحلیل، ما بر زیرسیستم «حکمرانی» و مؤلفه «واکنش» تاب‌آوری تمرکز کردیم.

نمودار ۳. اثربخشی مدیریت ریسک دولت، ممکن است یک متغیر بالقوه برای مؤلفه «واکنش» از زیرسیستم حکمرانی باشد

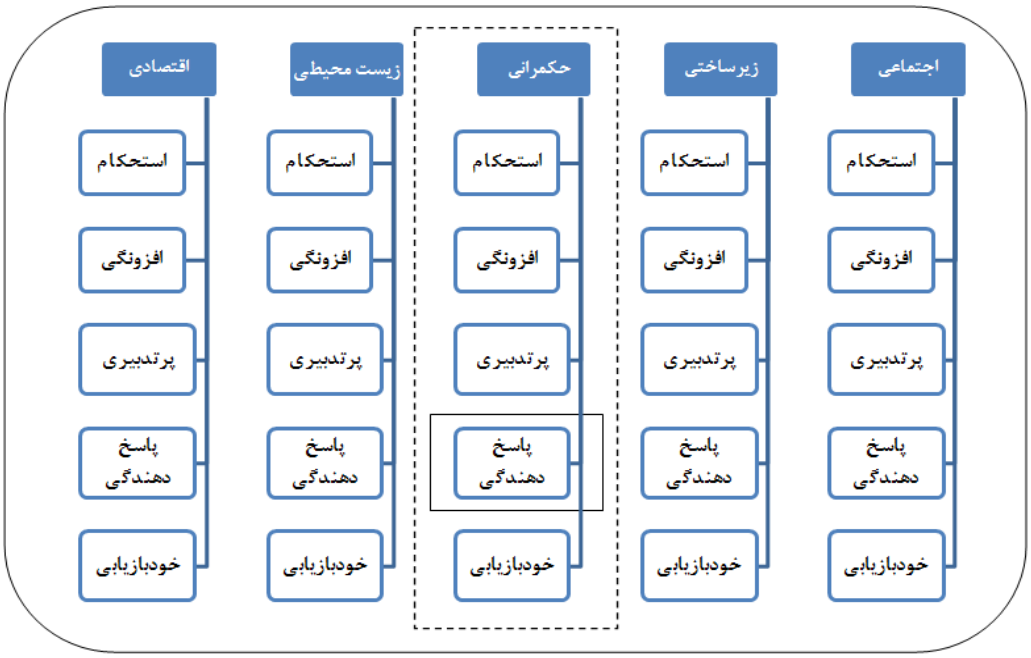

نمودار زیر نشان می‌دهد که امکان ارتباط بین اثربخشی مدیریت ریسک دولت و رقابت‌پذیری کلی آن کشور وجود دارد. همانطور که مشاهده می‌شود، یک کشور با اثربخشی مدیریت ریسک بالا به نظر می‌رسد به شدت در رقابت موفق بوده، و یک کشور با اثربخشی کم مدیریت ریسک در رقابت موفقیت کمی داشته باشد (بجز ژاپن).

با تجزیه و تحلیل بیشتر سؤال نظرسنجی اجرایی (EOS) در ۱۰ کشور مورد بررسی در نظرسنجی مخاطرات جهانی، مشاهده می‌کنیم که دولت‌های آلمان، سوئیس و انگلستان به‌عنوان کشورهای با اثربخشی مدیریت ریسک نسبتاً بالا انتخاب شده‌اند. درحالی که هند و ایتالیا نسبتاً موفقیت کمتری در خروجی GRPS داشته‌اند. روسیه براساس پاسخ EOS، حداقل مدیریت ریسک مؤثر را داشته است. علاوه‌بر این، هر چند ژاپن با توانایی بیشتری برای بازیابی از مخاطرات زیست‌محیطی دیده شد، اما اثربخشی مدیریت ریسک دولت این کشور در مقایسه با کشورهای دیگر خیلی کم است.

نمودار ۴. اثربخشی مدیریت ریسک دولت و رتبه رقابت‌پذیری کلی کشور

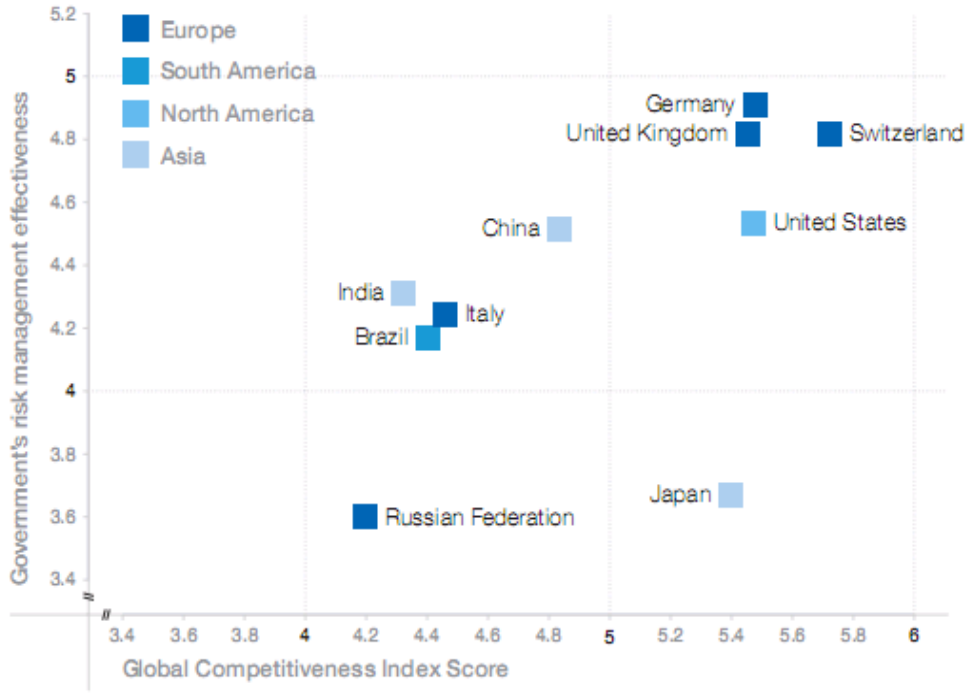

تجزیه و تحلیل بیشتر، دیگر شاخص‌های بالقوه که ممکن است مربوط به مدیریت ریسک باشند را آشکار ساخت که نیاز به موشکافی بیشتری دارند. تجزیه و تحلیل همبستگی نشان داد که روابط کمی بین اثربخشی مدیریت دولت و هفت شاخص EOS که در زیر آمده است، وجود دارد:

- توانایی سیاستمداران در حکمرانی،
- روابط دولت ـ کسب‌وکار،
- بهره‌وری اجرای اصلاحات،
- اعتماد عمومی به سیاستمداران،
- اسراف در هزینه‌های دولت،
- اقدامات لازم به‌منظور مبارزه با فساد و رشوه‌خواری،
- ارائه خدمات دولت برای بهبود کسب‌وکار.

اکثر سؤالات مرتبط به‌نظر می‌رسد رابطه مستقیم با آنچه که انتظار می‌رفت را داشته باشد. از هفت شاخص، همبسته‌ترین سؤال در ارتباط با رهبری است، یعنی توانایی یک سیاستمدار در حکمرانی. این پیام پیرامون رهبری در مدیریت ریسک در سطح کشور، تأییدکننده ویژگی خاص گزارش مخاطرات جهانی ۲۰۱۲ به‌خصوص در مورد زلزله بزرگ شرق ژاپن است. همچنین بر

توصیه گزارش ریسک جهانی ۲۰۰۷ برای ایجاد نقش دفاتر ریسک کشوری[1] تأکید دارد.

۶-۱. گام‌های بعدی به سوی رتبه‌بندی ملی تاب‌آوری

در اوایل سال ۲۰۰۷، گزارش ریسک‌های جهانی پیشنهاد ایجاد *دفاتر ریسک کشوری* را داد. رتبه‌بندی ملی تاب‌آوری[2] ارائه شده در این گزارش ویژه، می‌تواند این دفاتر و دیگر تصمیم‌گیرندگان را قادر به سنجش و پیگیری سطح ملی تاب‌آوری، درک تعادلی که باید بین دیگر اهداف و تاب‌آوری به‌وجود آید و شناسایی مناطقی که ممکن است نیاز به سرمایه‌گذاری بیشتر داشته باشند، نماید.

به‌عنوان مثال، رتبه‌بندی تاب‌آوری ملی به تصمیم‌گیرندگان در مورد تاب‌آوری در زنجیره تأمین کمک خواهد کرد. با توجه به *تاب‌آوری پویای مجمع جهانی اقتصاد* در پروژه زنجیره تأمین، این موضوعات بالاترین برنامه سیاسی و اجرایی به دنبال اختلالات عمده اخیر ارتقا می‌یابد، اما همچنان یک مسئله مهم باقی می‌ماند: عدم رغبت به سرمایه‌گذاری در تاب‌آوری به دلیل فقدان اطلاعات.

یکی از مشکلاتی که در این زمینه وجود دارد، فقدان دانش در مورد اقدامات عملی است که رهبران می‌توانند برای ایجاد تاب‌آوری انجام دهند. برای مقابله با این کمبود، *شبکه پاسخ به ریسک*، واحد *تبادل شیوه‌های تاب‌آوری* (EPR)[3] را با استفاده از آخرین فناوری شبکه‌های اجتماعی دایر نموده است که به صورت آنلاین دانش شیوه‌های مؤثر را تولید و به اشتراک می‌گذارد. در سطح وسیع‌تر، هدف *شبکه پاسخ به ریسک*، ایجاد یک چارچوب بحث مشترک در جامعه جهانی، پرورش یک فرهنگ ریسک و آگاهی تاب‌آوری در همه گروه‌های ذینفع است.

۷-۱. مطالعه موردی: شناسایی مخاطرات جهانی ۲۰۱۳[4]

در این گزارش ۵۰ مخاطره جهانی (۱۰ مخاطره با بالاترین درجه احتمال وقوع و اثرگذاری در هر یک از پنج حوزه اقتصادی، اجتماعی، ژئوپلیتیک، فناوری و زیست‌محیطی) براساس دیدگاه ۱۰۰۰ متخصص از بخش‌های صنعت، دولت و دانشگاه مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. یافته‌های این گزارش نشان می‌دهد که جهان به لحاظ توانایی در مقابله با چالش‌های اقتصادی بیشتر در معرض خطر است تا مقابله با چالش‌های زیست‌محیطی.

1. Country Risk Officer
2. Resilience Rating
3. Resilience Practices Exchange
4. Global Risks 2013, World Economic Forum

ـ پنج مخاطره با بالاترین درجه احتمال

۱. اختلاف شدید درآمد

۲. عدم تعادل‌های مزمن مالی

۳. افزایش انتشار گازهای گلخانه‌ای

٤. بحران تأمین آب

٥. سوءمدیریت سالمندی جمعیت

نمودار ۵. پنج مخاطره با بالاترین درجه احتمال

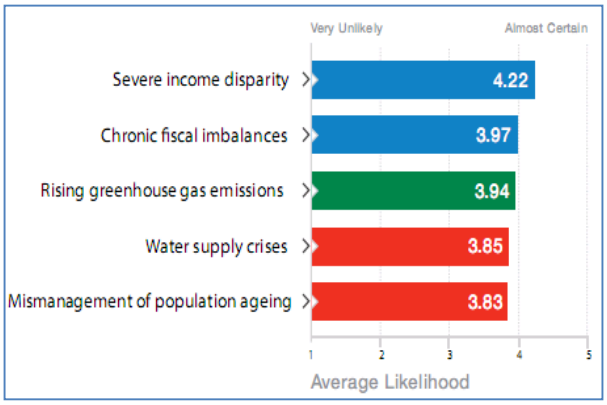

ـ پنج مخاطره با بالاترین درجه اثرگذاری

۱. ورشکستگی عمده مالی سیستماتیک

۲. بحران تأمین آب

۳. عدم تعادل‌های مزمن مالی

٤. اشاعه سلاح‌های کشتار جمعی

٥. عدم موفقیت در سازگارسازی با تغییر اقلیم

نمودار ۶. پنج مخاطره با بالاترین درجه اثرگذاری

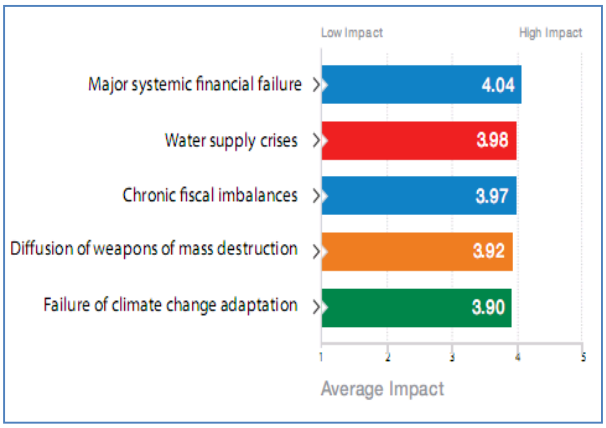

ـ مخاطراتی با بالاترین درجه احتمال (مقایسه سال ۲۰۱۲ با ۲۰۱۳)

۱. پیامدهای پیش‌بینی نشده فناوری‌های جدید علوم حیاتی

۲. پیامدهای پیش‌بینی نشده تغییرات اقلیمی

۳. رشد جمعیت ناپایدار

٤. افول شدید اقتصاد نوظهور

٥. سوءمدیریت سالمندی جمعیت

نمودار ۷. مخاطراتی با بالاترین درجه احتمال (مقایسه سال ۲۰۱۲ با ۲۰۱۳)

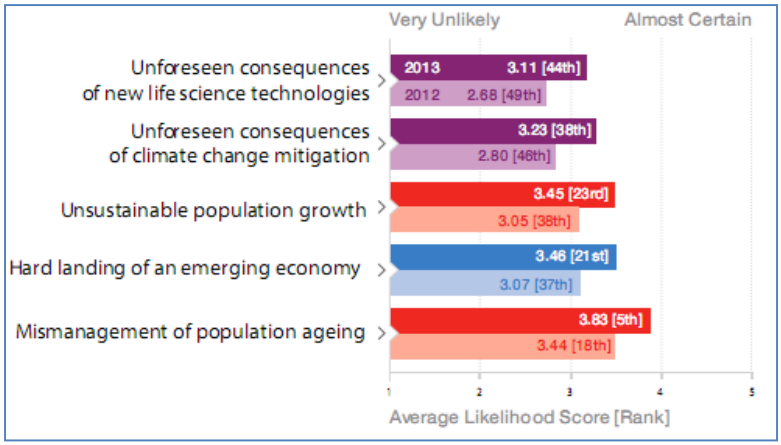

ـ مخاطراتی با بالاترین درجه تأثیرگذاری (مقایسه سال ۲۰۱۲ با ۲۰۱۳)

۱. پیامدهای منفی پیش‌بینی نشده مقررات

۲. ملی‌سازی یکجانبه منابع

۳. عدم تعادل‌های مزمن بازار کار

٤. افول شدید اقتصاد نوظهور

۵. سوءمدیریت سالمندی جمعیت

نمودار ۸. مخاطراتی با بالاترین درجه تأثیرگذاری
(مقایسه سال ۲۰۱۲ با ۲۰۱۳)

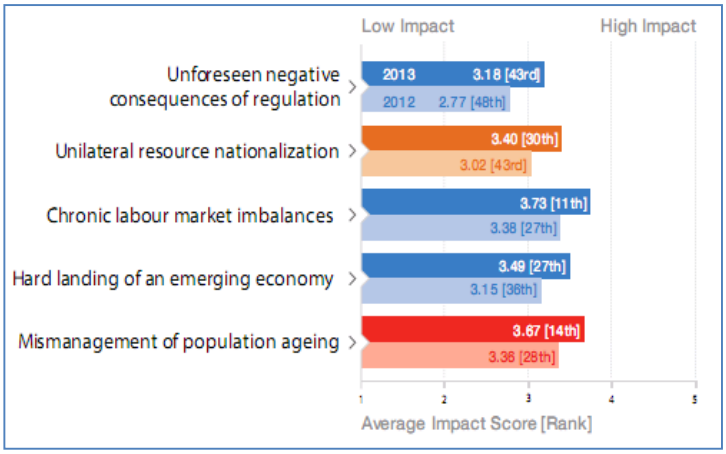

ـ ارزیابی سه مخاطره

در گزارش مخاطرات جهانی ۲۰۱۳ علاوه‌بر آنکه ارزیابی کلی از مخاطرات صورت گرفته با تفصیل بیشتری که حاصل مصاحبه‌ها، نظرسنجی‌ها و تحلیل‌های دیگر است، سه مخاطره مهمی که جهان با آن روبرو است به طور موردی شناسایی و مورد ارزیابی قرار گرفته‌اند.

۱. بررسی تاب‌آوری اقتصادی و زیست‌محیطی

فشار مداوم بر سیستم اقتصاد جهانی و در همان حال، سیستم زیست‌محیطی کره زمین، هر دو پا به پای هم و هر روز بیش از دیروز، ذهن رهبران را به خود مشغول می‌دارند. ضربه‌های «همزمانِ» بسیار محتملِ آینده به هر دو سیستم، می‌تواند آغازگر یک «طوفان تمام‌عیار جهانی» با عواقب بالقوه غیرقابل عبور باشد.

در حوزه اقتصادی، استفاده از سیاست‌های پولی متهوّرانه و مالی ریاضتی این گونه «تاب‌آوری جهانی» را به چالش کشانده‌اند.

۲. آتشرانه‌های دیجیتالی در جهانِ فراارتباطی[۱]

در سال ۱۹۳۸، هزاران نفر از مردم آمریکا، وحشت‌زده به خیابان‌ها ریختند و به یکدیگر، خبر از حمله مریخی‌ها دادند. آنها اجرای رادیویی یک نمایشنامه علمی تخیلی را با اخبار رسمی رادیو اشتباه گرفته بودند.

رسانه‌های اجتماعی با سیستمی باز، که هنجارها و قواعد آن در ابتدایی‌ترین مراحل تکوین خود قرار دارند، به کاربران امکان می‌دهند که اطلاعات را با سرعت سرسام‌آوری در جهان منتشر کنند. با اینکه فواید سیستم‌های مخابراتی بیش متصل بر کسی پوشیده نیست، در سوی دیگر، آنها می‌توانند زمینه و ابزار انتشار طاعونی از اطلاعات باشند که خواسته یا ناخواسته، گمراه‌کننده و یا تحریک آمیزند. برای درک این مخاطره، کافی است تصور شود که در جهان واقعی، اگر شخصی در یک سالن نمایش مملو از جمعیت فریاد بزند آتش! چه رخ خواهد داد. در دنیای مجازی نیز نشر سریع اطلاعات نادرست، ممکن است خسارت‌بار باشد، حتی اگر بلافاصله در پی آن، اطلاعات صحیح منتشر شود. آیا برای عرضه‌کنندگان و مصرف‌کنندگان رسانه‌های اجتماعی، شیوه‌هایی وجود دارد تا میزان مسئولیت‌پذیری و نیز میزان معقولی از شکاکیت را ایجاد کنند و مخاطره آتشرانه‌های دیجیتالی را کاهش دهند؟

۳. خطرات غرور بیجا به سلامت انسان

سلامتی، سیستمی حیاتی است که به‌طور مداوم درگیر چالش است، چه با بیماری‌های همه‌گیر

---

۱. اشاعه سریع اخبار و شایعات در رسانه‌های سنتی و شبکه‌های اجتماعی.

نوظهور و چه با بیماری‌های مزمن. کشفیات علمی و فناوری‌های نوظهور، امکان مقابله با چنین چالش‌هایی را فراهم می‌کنند، اما موفقیت‌های پزشکی قرن گذشته می‌توانند احساس کاذب امنیت نیز ایجاد کنند. برای مثال، کاربرد ترکیبات ضدباکتریایی و ضدمیکروبی که از مؤثرترین و رایج‌ترین روش‌ها برای حفاظت از حیات انسانی بودند، ممکن است در آینده‌ای نزدیک، به راحتی قابل استفاده نباشند. با مصرف هر دوز از آنتی‌بیوتیک‌ها، فشارهای تکاملی انتخابی ایجاد می‌شود، یعنی تعدادی از باکتری‌ها که جان سالم به در برده‌اند، جهش‌های ژنتیکی‌ای را که به بقای آنها انجامیده، به نسل بعد منتقل می‌کنند. در برابر برخی جهش‌های جدید باکتری‌های کشنده، هیچ یک از داروهایی که در حال حاضر در دست تولیداند، مؤثر نخواهند بود و این یعنی امکان پیدایش بیماری‌های همه‌گیر. آیا راهی هست تا پژوهشگران ترغیب به توسعه آنتی‌بیوتیک‌های جدید شوند و نیز مشوق‌هایی برای پیشگیری از استعمال مفرط آنها تعبیه شود؟ آیا بشر در خطر بازگشت به دوران پیش از استفاده از آنتی‌بیوتیک‌هاست که یک خراش پوستی نیز به مرگ می‌انجامید؟

چشم‌انداز مخاطرات جهانی براساس طبقه‌بندی و شرح آنها

جدول ۴. مخاطرات اقتصادی

ردیف	عنوان مخاطره	توضیح
۱	عدم تعادل‌های مزمن مالی	قصور در جبران تعهدات بیش از حد بدهی‌های دولت
۲	عدم تعادل‌های مزمن بازار کار	یک سطح بالا و پایدار بیکاری یا اشتغال ناقص که اساساً ساختاری است و نه ادواری
۳	نوسانات شدید در قیمت‌های انرژی و محصولات کشاورزی	نوسان شدید قیمت‌ها که کالاهای اساسی را غیرقابل تأمین می‌کند، رشد را کاهش می‌دهد، اعتراضات عمومی و تنش‌های ژئوپلیتیکی را دامن می‌زند
٤	سقوط سخت یک اقتصاد نوظهور	کاهش ناگهانی رشد یک اقتصاد نوظهورِ مهم (به‌ویژه یکی از کشورهای چین، هند، برزیل و روسیه)
٥	ورشکستگی سیستماتیک مالی	فروپاشی یک نهاد مالی یا رژیم واحد پولی دارای اهمیت سیستماتیک، به‌طوری که عواقبی برای نظام مالی جهانی داشته باشد
٦	غفلت طولانی از زیرساخت‌ها	قصور مزمن در سرمایه‌گذاری کافی، ارتقا و ایمن‌سازی شبکه‌های زیرساختی
۷	بحران‌های دوره‌ای نقدینگی	کمبودهای دوره‌ای تأمین مالی از محل بانک‌ها و بازارهای سرمایه
۸	اختلافات شدید درآمدی	گسترش شکاف بین شهروندان غنی و فقیر

ردیف	عنوان مخاطره	توضیح
۹	پیامدهای منفی پیش‌بینی نشده وضع قوانین و مقررات	مقرراتی که به نتایج دلخواه نمی‌انجامند و تأثیر منفی بر ساختارهای صنعتی، جریان سرمایه و رقابت بازار دارند
۱۰	کاهش قیمت یا تورم کنترل نشده	قصور در جبران افزایش یا کاهش شدید ارزش پول در مقایسه با قیمت‌ها و دستمزدها

جدول ۵. مخاطرات زیست‌محیطی

ردیف	عنوان مخاطره	توضیح
۱	باکتری‌های مقاوم شده به آنتی‌بیوتیک	مقاومت رو به رشد باکتری‌های مرگبار، به آنتی‌بیوتیک‌های شناخته شده
۲	قصور در سازگاری با تغییر اقلیم	قصور دولت‌ها و صاحبان کسب‌وکار، از تصویب یا اجرای اقدامات مؤثر برای حفاظت از جوامع و کسب‌وکارهای در حال گذار، که متأثر از تغییرات اقلیمی هستند
۳	آلودگی جبران‌ناپذیر	آلودگی مداوم آب، هوا و خاک، تا حدی که زیست‌بوم‌ها (اکوسیستم‌ها)، ثبات اجتماعی، سلامت و توسعه اقتصادی را تهدید می‌کند
٤	سوءمدیریت استفاده از زمین و آبراه‌ها	جنگل‌زدایی، انحراف آبراه‌ها، استخراج کانی‌ها و دیگر پروژه‌های دستکاری محیط زیست، تأثیرات ویرانگری بر زیست‌بوم‌ها و صنایع مرتبط با آنها دارند
٥	سوءمدیریت شهرنشینی	شهرهای با طراحی ضعیف و رشد نامنظم و گسترده شهرها و زیرساخت‌های مرتبط، که به عوامل تخریب‌گر زیست‌محیطی قدرت مضاعف می‌دهند، بی‌توجهی به سیل مهاجرت روستائیان
٦	آب وهوای فوق‌العاده پایدار	خسارت روزافزون ناشی از افزایش تراکم ساخت‌وسازها در نواحی پرمخاطره، افزایش بسامد رویدادهای آب و هوایی سخت
۷	افزایش انتشار گازهای گلخانه‌ای	قصور دولت‌ها، کسب‌وکارها و مصرف‌کنندگان، در کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای و گسترش حفره‌های جذب کربن (جنگل‌ها و...)
۸	بهره‌کشی بیش از حد از گونه‌ها	تهدید خسارت‌های وارده به تنوع زیستی به علت انقراض گونه‌ها یا فروپاشی اکوسیستم‌ها
۹	تخریب بی‌سابقه ژئوفیزیکی	قصور در انجام اقدامات احتیاطی و اقدامات آماده‌سازی فعلی برای مقابله با بلایای ژئوفیزیکی بی‌سابقه، نظیر زمین‌لرزه، فعالیت آتشفشانی، رانش زمین، یا سونامی
۱۰	آسیب‌پذیری از طوفان‌های ژئومغناطیسی	شراره‌های عظیم خورشیدی، سیستم‌های حیاتی مخابراتی و ناوبری را از کار می‌اندازد

جدول ۶. مخاطرات ژئوپلیتیکی

ردیف	عنوان مخاطره	توضیح
۱	دولت‌های شکننده	دولت ضعیفی که اهمیت اقتصادی و ژئوپلیتیکی بالایی دارد و احتمال فروپاشی آن زیاد است
۲	اشاعه سلاح‌های کشتار جمعی	دسترسی بحران‌زا، به فناوری‌ها و مواد هسته‌ای، شیمیایی، بیولوژیکی و رادیولوژیکی
۳	تثبیت جرم‌های سازمان یافته	شبکه‌های جهانی بسیار سازمان یافته و سریع‌العمل، در خدمت جرم
٤	ناکامی در حل‌وفصل اختلافات دیپلماتیک	بالا گرفتن اختلافات بین‌المللی، تا حد مخاصمات مسلحانه
٥	ناکامی در تدبیر امور جهانی	ضعف یا عدم تکافوی مؤسسات جهانی، معاهدات و شبکه‌ها و مقدم نهادن منافع سیاسی بر منافع ملی، باعث اخلال در تلاش‌های جمعیِ مقابله با مخاطره‌های جهانی می‌شود
٦	نظامی‌سازی فضا	هدف‌گیری دارایی‌های فضایی تجاری، مدنی و نظامی و سیستم‌های زمینی مرتبط با آنها که می‌تواند به درگیری مسلحانه بینجامد
۷	فساد تثبیت شده فراگیر	سوءاستفاده گسترده و عمیق از قدرت و اختیارات، برای بهره شخصی
۸	تروریسم	افراد یا گروه‌های غیردولتی، که در مقیاس بزرگ، خسارات انسانی یا مادی به بار می‌آورند
۹	ملی‌سازی یکجانبه منابع	اقدامات یکجانبه حکومت‌ها و منع صادرات کالاهای کلیدی، انباشت منابع، مصادره منابع طبیعی
۱۰	قاچاق گسترده	پخشِ کنترل نشده کالاها و انسان‌ها در اقتصاد جهانی

جدول ۷. مخاطرات اجتماعی

ردیف	عنوان مخاطره	توضیح
۱	واکنش‌های سیاسی علیه جهانی شدن	مقاومت در برابر افزایش تحرکات فرامرزی نیروی کار، کالا و سرمایه
۲	بحران کمبود غذا	دسترسی ناکافی و غیرقابل اطمینان به مقدار و کیفیت مناسب غذا و تغذیه
۳	بی‌اثری سیاست‌های مقابله با قاچاق مواد	تداوم پشتیبانی از سیاست‌هایی که استفاده غیرقانونی از داروها را تنزل نمی‌دهند و حتی سازمان‌های مجرم را جسورتر می‌کنند، سوءمصرف‌کننده‌ها را انگشت‌نما و منابع عمومی را هدر می‌دهند
٤	سوءمدیریت سالمندی جمعیت	قصور از اقدام در مورد هزینه‌های رو به افزایش و چالش‌های مرتبط با سالمندی جمعیت
٥	افزایش نرخ بیماری‌های مزمن	بار روزافزون بیماری‌ها و هزینه‌های درازمدت درمان، پیشرفت‌های اخیر در امید به زندگی و کیفیت زندگی را تهدید کند
٦	اوجگیری تعصبات مذهبی	دیدگاه‌های فرقه‌گرایانه و گفتگوناپذیر که جوامع را قطب‌بندی کرده، تنش‌های منطقه‌ای را تشدید کند
۷	مهاجرت بی‌رویه	مهاجرت انبوهِ جمعیتِ گریزان از نبود منابع، از هم پاشیدگی محیط زیست و نبود فرصت، امنیت و ثبات اجتماعی
۸	رشد ناپایدار جمعیت (انفجار یا انکسار جمعیت)	مقدار و نرخ رشد جمعیت به طرز ناپایداری زیاد یا کم شود و فشار شدید و فزآینده‌ای بر منابع، نهادهای عمومی و ثبات اجتماعی تحمیل کند
۹	آسیب‌پذیری از بیماری‌های همه‌گیر	سیستم‌های ناقص پایش بیماری‌ها، عجز از همکاری بین‌المللی و نبود ظرفیت تولید واکسن
۱۰	بحران تأمین آب	افت کیفیت و کمّیت آب تازه و در عین حال، تشدید رقابت میان سیستم‌های منبع‌خواه، از قبیل تولید غذا و انرژی

جدول ۸. مخاطرات تکنولوژیکی

ردیف	عنوان مخاطره	توضیح
۱	نارسایی در سیستم‌های حساس	آسیب‌پذیری‌های تک‌نقطه‌ای سیستم‌ها، زنجیره‌ای از شکست‌های زیرساخت‌ها و شبکه‌های حساس اطلاعاتی را آغاز می‌کند
۲	حمله‌های سایبری	حمله‌های سایبری مجرمانه یا تروریستی که با امکانات و یا با پشتیبانی دولتی باشد
۳	نارسایی در رژیم مالکیت فکری	ناتوانی رژیم‌های بین‌المللی مالکیت فکری از ایفای نقش مؤثر در تشویق نوآوری و سرمایه‌گذاری
٤	گمراه‌سازی گسترده دیجیتالی	اشاعه سریع و گسترده اطلاعاتی که عمداً تحریک‌کننده، گمراه‌کننده و ناکامل‌اند، عواقب خطرناکی به بار می‌آورد
٥	وقوع حادثه عظیم از دزدی / تقلب اطلاعات	بهره‌برداری مجرمانه و یا متخلفانه از داده‌های خصوصی در مقیاسی بی‌سابقه
٦	آسیب‌پذیری تأمین مواد معدنی	وابستگی فزآینده صنایع به منابع معدنی کمیاب و در عین حال، تأخیر زمانی طولانیِ استخراج تا بازار در مورد منابع جدید
۷	تکثیر زباله‌های فضایی	تجمع سریع زباله‌ها در مدارهای زمین، زیرساخت‌های حساس ماهواره‌ای را به خطر می‌اندازد
۸	پیامدهای پیش‌بینی نشده پروژه‌های کاهش تغییر اقلیم	تلاش‌های مهندسی زمین‌شناسی یا توسعه انرژی‌های تجدیدپذیر، به مشکلات پیچیده جدیدی بینجامد
۹	پیامدهای پیش‌بینی نشده نانوفناوری	دگرگون‌سازی مواد در سطح اتم و مولکول، به نگرانی‌ها در مورد سمّیت نانومواد دامن بزند
۱۰	پیامدهای پیش‌بینی نشده فناوری‌های علم حیات جدید	پیشرفت‌هایی که در ژنتیک و زیست‌شناسی ترکیبی اتفاق می‌افتد نتایج ناخواسته، تغییر شکل‌های ناگواری را ایجاد می‌کند یا ممکن است به صورت سلاح مورد استفاده قرار گیرند

ـ مخاطرات جهانی با بالاترین درجه احتمال و میزان اثرگذاری طی دوره ۲۰۰۷-۲۰۱۳

جدول ۹. مخاطرات با بالاترین درجه احتمال

	۲۰۰۷	۲۰۰۸	۲۰۰۹	۲۰۱۰	۲۰۱۱	۲۰۱۲	۲۰۱۳
۱	فروپاشی زیرساخت‌های حیاتی اطلاعاتی	افول قیمت دارایی‌ها	افول قیمت دارایی‌ها	افول قیمت دارایی‌ها	فجایع هوایی	اختلافات شدید درآمدی	اختلافات شدید درآمدی
۲	بیماری‌های مهلک در کشورهای توسعه‌یافته	بی‌ثباتی خاورمیانه	کاهش سرعت رشد اقتصاد چین	کاهش سرعت رشد اقتصاد چین	فجایع آبی	عدم تعادل‌های مزمن مالی	عدم تعادل‌های مزمن مالی
۳	شوک قیمت نفت	دولت‌های سقوط کرده و در حال سقوط	بیماری‌های مهلک در کشورهای توسعه‌یافته	بیماری‌های مهلک در کشورهای توسعه‌یافته	فساد	افزایش انتشار گازهای گلخانه‌ای	افزایش انتشار گازهای گلخانه‌ای
٤	سقوط اقتصاد چین	افزایش قیمت های نفت و گاز	شکاف‌هایی در حکمرانی جهانی	بحران‌های مالی	از بین رفتن تنوع زیستی	حمله‌های سایبری	بحران تأمین آب
٥	افول قیمت دارایی‌ها	بیماری‌های مهلک در کشورهای توسعه‌یافته	بازسازی در نتیجه جهانی شدن	شکاف‌هایی در حکمرانی جهانی	فجایع جوی	بحران تأمین آب	سوءمدیریت سالمندی جمعیت

جدول ۱۰. مخاطرات با بالاترین میزان اثرگذاری

	۲۰۰۷	۲۰۰۸	۲۰۰۹	۲۰۱۰	۲۰۱۱	۲۰۱۲	۲۰۱۳
۱	افول قیمت دارایی‌ها	افول قیمت دارایی‌ها	افول قیمت دارایی‌ها	افول قیمت دارایی‌ها	بحران‌های مالی	ورشکستگی سیستماتیک عمده مالی	ورشکستگی سیستماتیک عمده مالی
۲	بازسازی در نتیجه جهانی شدن	بازسازی در نتیجه جهانی شدن	بازسازی در نتیجه جهانی شدن	بازسازی در نتیجه جهانی شدن	فجایع جوی	بحران تأمین آب	بحران تأمین آب
۳	جنگ‌های داخلی و خارجی	کاهش سرعت رشد اقتصاد چین	افزایش قیمت‌های نفت و گاز	افزایش قیمت‌های نفت	درگیری‌های ژئوپلیتیک	بحران کمبود غذا	عدم تعادل‌های مزمن مالی
٤	بیماری‌های همه‌گیر	شوک قیمت‌های نفت و گاز	بیماری‌های مهلک	بیماری‌های مهلک	افول قیمت دارایی‌ها	عدم تعادل‌های مزمن مالی	اشاعه سلاح‌های کشتار جمعی
٥	شوک قیمت نفت	بیماری‌های همه‌گیر	بحران‌های مالی	بحران‌های مالی	نوسانات با منشأ خارجی	نوسانات با منشأ خارجی در قیمت‌های انرژی و کشاورزی	عدم سازگار شدن تغییرات جوی

ـ چشم‌انداز مخاطرات جهانی ۲۰۱۳ در مقایسه با ۲۰۱۲

نمودار ۹. مخاطرات اقتصادی

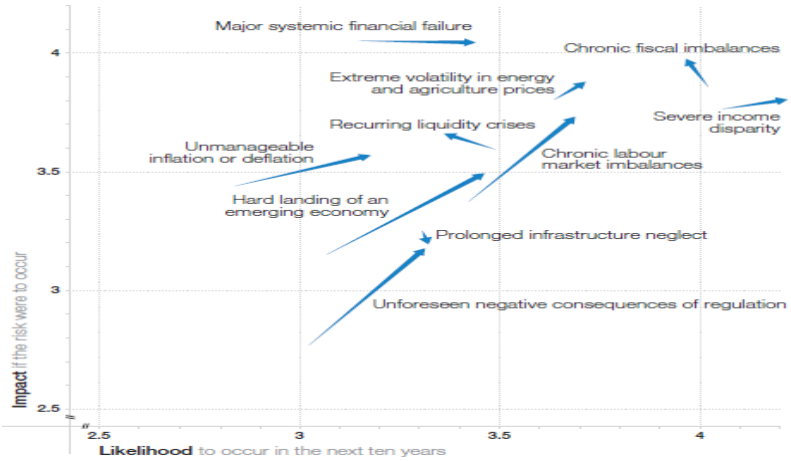

نمودار ۱۰. مخاطرات زیست‌محیطی

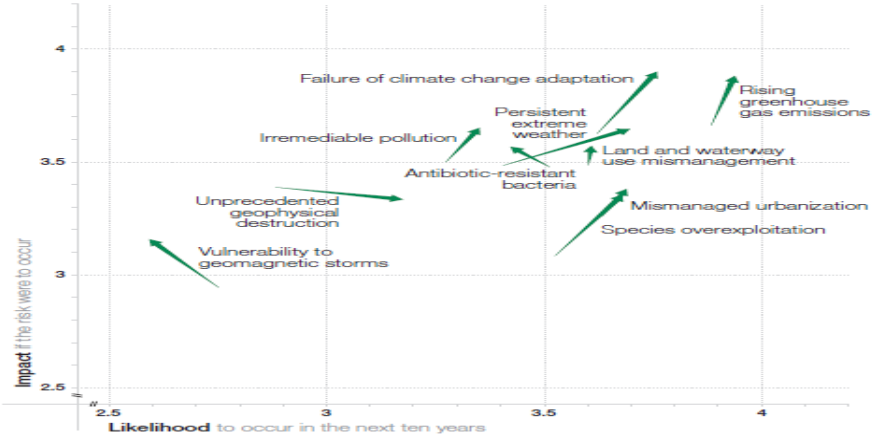

نمودار ۱۱. مخاطرات ژئوپلیتیکی

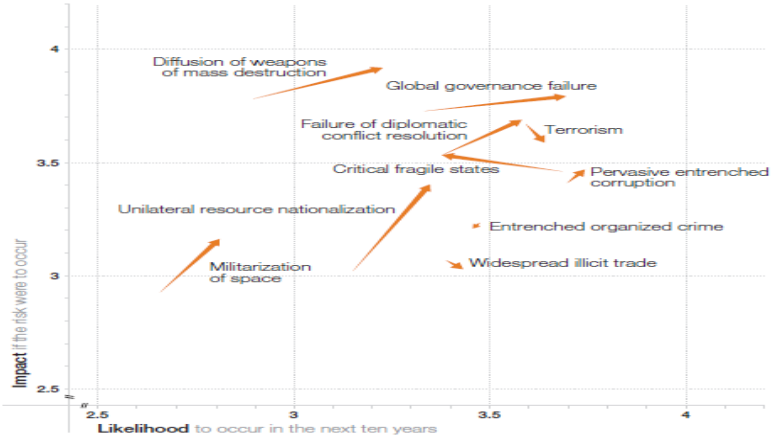

نمودار ۱۲. مخاطرات اجتماعی

نمودار ۱۳. مخاطرات تکنولوژیکی

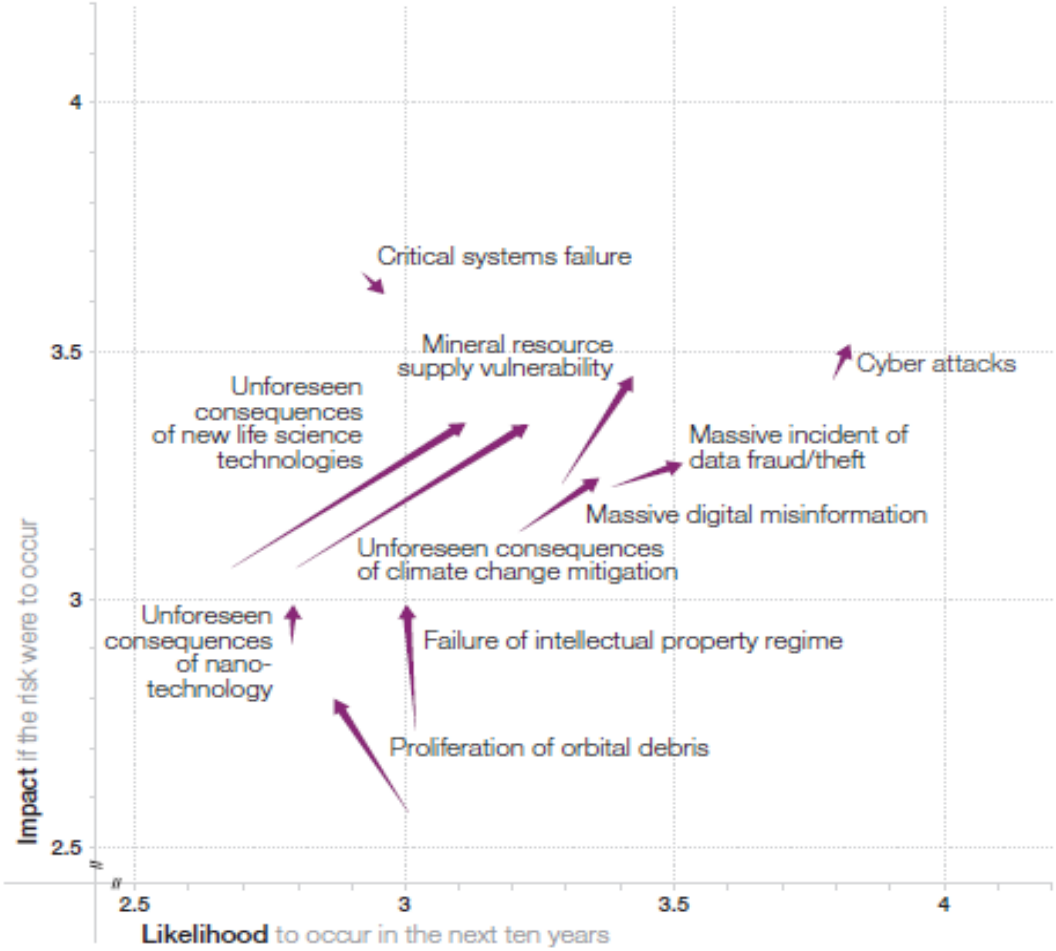

۲. مدیریت مخاطرات با هدف توسعه اقتصادی[1]

۲-۱. مقدمه

گزارش‌هایی که هرساله توسط بانک جهانی منتشر می‌شوند، بر موضوع فراگیر و خاصی از توسعه اقتصادی تمرکز دارند. گزارش توسعه جهانی ۲۰۱٤ بر موضوع مخاطرات (ریسک)، مدیریت آنها و بهره‌گیری از فرصت‌هایی که در نتیجه مدیریت مؤثر این مخاطرات به‌دست می‌آیند، تمرکز دارد. گزارش موجود نه تنها بر موضوع مخاطرات و مدیریت آنها تمرکز دارد، بلکه تغییر نگرشی را نیز در سطوح مختلف جامعه از خانوار گرفته تا جامعه بین‌المللی ارائه می‌دهد. تغییراتی که جهان به خود دیده توأم با مخاطرات بسیاری بوده است. در این گذار، کنار کشیدن از فرآیند تحول، آسیب‌های بسیاری به کشورها و جوامع وارد ساخته، به‌طوری که رویکرد عزلت‌گزینی را به رویکردی پرهزینه مبدل ساخته است. اما تداوم حیات در جهانی که تغییرات آن با مخاطرات کهنه و نوینی همراه است، می‌تواند فرصت‌هایی نیز برای توسعه داشته باشد، به‌شرط آنکه مقابله با مخاطرات با مدیریت مناسبی صورت گیرد. این گزارش با این رویکرد به مخاطرات جهانی نگاه می‌کند و مؤلفه‌هایی را برای مدیریت مخاطرات در جهت بهره‌برداری از فرصت‌هایی که با این مدیریت زاده می‌شوند، ارائه می‌دهد. مدیریت مؤثر مخاطرات از این منظر فرآیند مواجهه، آمادگی و از عهده آثار مخاطرات برآمدن است که خود دو نتیجه مهم تاب‌آوری و شکوفایی را دربر دارد.

۲-۲. مدیریت مخاطرات به‌مثابه ابزاری قدرتمند برای توسعه

طی ۲۵ سال گذشته، جهان تغییرات بی‌سابقه‌ای را تجربه کرده است که بسیاری از این تغییرات برای بهتر شدن بوده است. در قاره‌های مختلف، کشورهای زیادی در مسیر ادغام بین‌المللی، اصلاحات اقتصادی، نوسازی فناوری و مشارکت دمکراتیک قرار گرفته‌اند. در این میان اقتصادها رشد می‌کنند، مردم از فقر دور می‌شوند و صدها میلیون نفر از مزایای بهبود استانداردهای زندگی و تبادل علمی و فرهنگی بین کشورها بهره می‌برند.

با تغییر جهان، فرصت‌های زیادی به‌طور مداوم بروز پیدا می‌کنند. البته به همراه آنها مخاطرات کهنه و نوینی ظهور می‌یابند، از دست دادن مشاغل، جرائم و بیماری‌ها گرفته تا ظرفیت بالقوه تلاطم مالی، ناآرامی اجتماعی و آسیب‌های زیست‌محیطی. درصورتی که این مخاطرات مورد توجه قرار نگیرند، تبدیل به بحران شده و منافعی را که به سختی حاصل شده‌اند از بین خواهند برد و اصلاحات اقتصادی و اجتماعی را که آن منافع را به وجود آورده، با چالش‌هایی مواجه خواهند ساخت. پیامدهای مخاطراتی

1.The World Bank, World Development Report 2014, Risk and Opportunity: Managing Risk for Development

که به خوبی مدیریت نشده‌اند می‌تواند جان، مال، اعتماد انسان‌ها و ثبات اجتماعی را نابود سازد و می‌دانیم که در اغلب مواقع ضعیف‌ترها و فقرا هستند که به شدت آسیب می‌بینند.

گزارش توسعه جهانی ۲۰۱٤ معتقد است که راه‌حل چالش‌های فوق، **پس زدن تغییرات به‌منظور اجتناب از مخاطرات نیست، بلکه** آماده شدن **برای فرصت‌ها و مخاطراتی است که این تغییرات را به دنبال دارند**. مدیریت مخاطرات به طور مؤثری می‌تواند جان افراد را نجات دهد، مانع آسیب‌های اقتصادی و توسعه‌ای گردد و به ظهور فرصت‌ها امکان دهد. این ظرفیت وجود دارد که امنیت و رفاه برای مردمان کشورهای درحال توسعه و سایر کشورها به ارمغان آورده شود (کادر ۱).

کادر ۱. پنج نکته مهم درباره فرآیند مدیریت مخاطره از گزارش توسعه جهانی ۲۰۱۴

۱. تقبل مخاطرات برای دستیابی به فرصت‌های توسعه ضروری است. خطر انفعال (بی‌تحرکی و عدم اقدام) شاید بدترین گزینه در بین انتخاب‌ها باشد.
۲. برای مقابله موفقیت‌آمیز با مخاطرات، لازم است که به هنگام وقوع بحران‌ها از واکنش‌های برنامه‌ریزی نشده و موقتی به سمت مدیریت ریسک فعالانه، نظام‌مند و منسجم حرکت شود.
۳. تشخیص مخاطره کافی نیست: بده ـ بستان‌ها و موانع پیش روی مدیریت مخاطرات نیز باید شناسایی، اولویت‌بندی و از کانال بخش عمومی و خصوصی هدایت شوند.
٤. در رابطه با مخاطراتی که مقابله با آنها ورای توانایی افراد است، مدیریت مخاطرات مستلزم اقدام مشترک و مسئولیت‌پذیری در سطوح مختلف جامعه از خانوارها گرفته تا جامعه بین‌المللی است.
٥. دولت‌ها با فراهم کردن محیطی که اقدام مشترک و مسئولیت‌پذیری را تبلیغ می‌کند و حمایت مستقیم را به سمت اقشار آسیب‌پذیر هدایت می‌نماید، نقش حیاتی در مدیریت مخاطرات سیستمیک دارند.

۳-۲. نتایج مدیریت مؤثر مخاطرات

مدیریت مخاطرات[1] فرآیند مواجهه با مخاطرات، آمادگی برای آنها و از عهده آثار مخاطرات برآمدن است. اهداف این فرآیند دستیابی به دو امر مهم است: نخست **تاب‌آوری**،[2] به مفهوم توانایی افراد، جوامع و کشورها، در بازیابی پس از مواجهه با شوک‌های منفی است و دوم رسیدن به وضعیت **رونق و شکوفایی**[3] است که حاصل مدیریت موفقیت‌آمیز شوک‌های مثبت است که در نتیجه آن دروازه‌های فرصت‌هایی برای توسعه باز می‌شوند. آماده شدن برای مخاطرات شامل سه اقدام است که می‌تواند در ادامه اتخاذ گردد: **کسب دانش**،[4] **ایجاد امکانات حفاظتی**[5] **و بیمه کردن**.[6] وقتی

1. Risk Management
2. Resilience
3. Prosperity
4. Gaining Knowledge
5. Acquiring Protection
6. Obtaining Insurance

یک مخاطره (یا فرصت) بروز پیدا می‌کند، افراد اقداماتی انجام می‌دهند تا از عهده آنچه رخ داده برآیند و به واقع به حل‌وفصل اوضاع جدید اقدام می‌کنند. یک استراتژی مدیریت مخاطره قوی تمامی این چهار مؤلفه را دربر دارد که با یکدیگر در تعامل بوده و همدیگر را تقویت می‌کنند (نمودار ۱٤). برای مثال، دانش بیشتر و بهتر می‌تواند به تخصیص کارآتر منابع بین بیمه کردن و محافظت منجر شود. به همین ترتیب بیمه کردن و محافظت بهتر می‌تواند حل‌وفصل شرایط مخاطره‌آمیز را با هزینه و دشواری کمتری به انجام رساند.

نمودار ۱۴. اجزای به هم پیوسته مدیریت ریسک

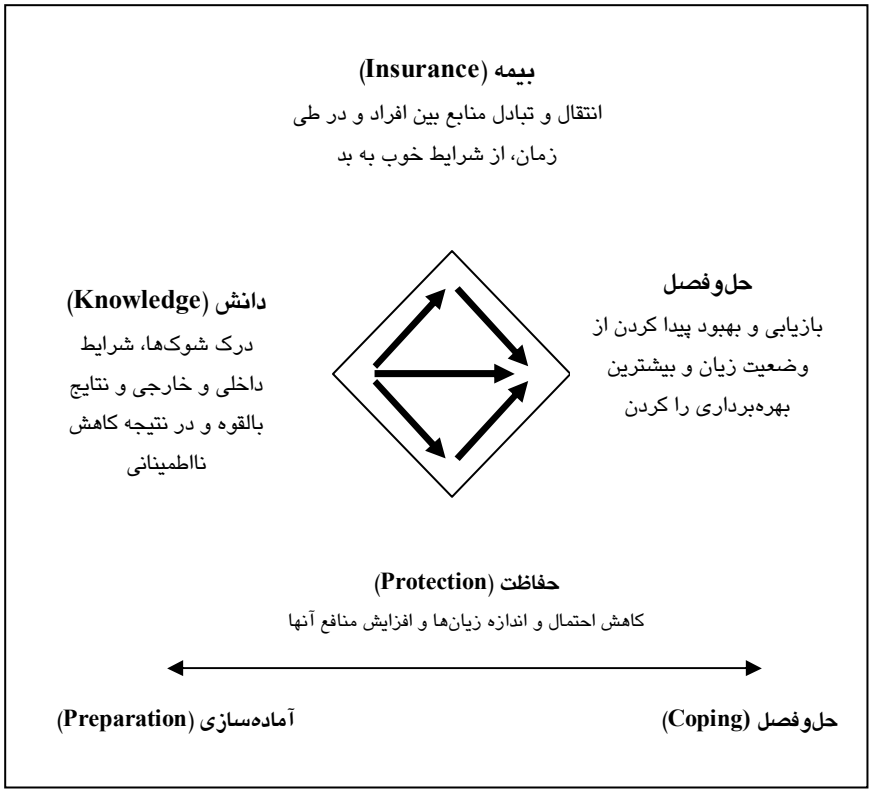

۴-۲. مقایسه مزایای آماده شدن برای مخاطرات با هزینه مقابله با مخاطرات

بحران‌ها و زیان‌هایی که از جانب مخاطرات سوءمدیریت شده ناشی می‌شوند پرهزینه هستند، اما ابزارهای لازم برای مهیا شدن بهتر برای مقابله با مخاطرات نیز پرهزینه‌اند. پس آیا می‌توان برای این مهیا شدن پاداش‌هایی نیز متصور شد؟ شواهد نشان می‌دهد که منافع بیش از هزینه‌ها هستند و گاه خیلی بیشتر از حد تصور. برای مثال، تدارک مواد معدنی لازم برای کاهش سوءتغذیه و مخاطرات مربوط به سلامتی ممکن است منافعی حداقل ۱۵ برابر هزینه‌های تهیه این مواد را داشته باشد.

مدیریت مخاطرات همچنین نیازمند ارزیابی مخاطرات مختلف و نیاز مقتضی آمادگی برای هر کدام است. با وجود منابع محدود، تنظیم اولویت‌ها و انجام انتخاب‌ها، هم غیرقابل اجتناب و هم ضروری است. برای نمونه یک کشور کوچک که در معرض باران‌های سیل‌آسا و شوک‌های مالی بین‌المللی است، باید تصمیم بگیرد که چه هزینه‌ای صرف پیشگیری از سیل و چه هزینه‌ای صرف اقدامات احتیاطی برای مقابله با نوسانات مالی بنماید.

نه تنها این بده ـ بستان‌ها، بلکه هم‌افزایی‌های مستتر در این فرآیند نیز باید در نظر گرفته شوند. موقعیت‌های «برد- برد»[1] می‌تواند هم مخاطرات (احتمال زیان) را کاهش دهد و هم منافع بالقوه را افزایش دهد. مثال‌های خوبی در زمینه سرمایه‌گذاری در تغذیه و پیشگیری‌ها، بهبود فضای کسب‌وکار و سیاست‌های پولی و مالی منظم وجود دارد. این قبیل هم‌افزایی‌ها باید اشاعه و مورد تأکید قرار گیرند- البته نه به این مفهوم که بدون هزینه یا به راحتی قابل اجرا هستند.

اگر مدیریت مخاطرات آثار مثبتی دارد، چرا افراد و جوامع در مدیریت مخاطرات عملکرد بهتری ندارند؟ البته پاسخ دقیق به این سؤال از موردی به مورد دیگر متفاوت است، اما همیشه به موانع و محدودیت‌های پیش‌روی افراد و جوامع مربوط می‌شود که شامل کمبود منابع و اطلاعات،[2] مشکلات شناختی و رفتاری،[3] بازارهای ناشناخته و کالاهای عمومی[4] و آثار خارجی اقتصادی و اجتماعی[5] است. پدیدار شدن این مشکلات در حوزه مدیریت مخاطرات پیام مهمی دربر دارد که نشان می‌دهد تنها شناسایی مخاطره کافی نیست: موانع مدیریت مخاطرات نیز باید شناسایی شوند، اولویت‌بندی گردند و از مسیر اقدامات عمومی و خصوصی هدایت شوند.

۵-۲. یک رویکرد جامع به مدیریت مخاطرات

تلاش‌های خود افراد برای مدیریت مخاطرات خیلی اهمیت دارد، اما موفقیت آنها بدون حمایت محیط محدود خواهد بود (کادر ۲). اغلب افراد ذاتاً برای مواجهه با شوک‌های بزرگ (مثل سرپرست خانواری که مریض می‌شود)، شوک‌های سیستمی (مثل حوادث طبیعی یا بحران مالی) یا شوک‌های چندگانه (مانند خشکسالی بعد از شوک قیمت مواد غذایی) توانایی ندارند و به خوبی مجهز نیستند. در چنین مواردی، مدیریت مخاطرات نیازمند مسئولیت‌پذیری و اقدامات مشترک در سطوح مختلف جامعه از خانوار گرفته تا جامعه بین‌المللی است. این نظام‌های اقتصادی و اجتماعی می‌توانند به شیوه‌های مختلف و تکمیلی مدیریت مخاطره افراد را پشتیبانی کنند.

---

1. Win-Win
2. lack of Resources and Information
3. Cognitive and Behavioral Failures
4. Missing Markets and Public Goods
5. Social and Economic Externalities

- خانوار[1] محل تدارک سطح ابتدایی اقدامات حمایتی، تجمیع منابع، حفاظت از اعضا - به‌خصوص آنها که آسیب‌پذیرتر هستند ـ می‌باشد و به آنها امکان می‌دهد تا برای آینده خود سرمایه‌گذاری کنند.

- جوامع شبکه‌های غیررسمی اقدامات و حفاظت را فراهم می‌آورند، به افراد کمک می‌کنند تا از عهده مخاطراتی که در حالت‌های خاص بروز می‌یابند، برآیند و منابع را برای مقابله با مخاطرات مشترک در یکجا جمع می‌کنند.

- شرکت‌ها می‌توانند به جذب شوک‌ها و بهره‌برداری از جنبه فرصت مخاطرات کمک نمایند، اشتغال باثبات‌تر، رشد درآمد و نوآوری و بهره‌وری بیشتری را موجب شوند.

- نظام مالی می‌تواند ابزارهای مدیریت مخاطرات مفیدی را نظیر پس‌انداز کردن، بیمه و اعتبار ارائه دهد، در عین حال که مخاطرات خود را مسئولانه مدیریت می‌نماید.

- دولت این مقیاس [تأثیرگذاری] را دارد که مخاطرات سیستمیک را در سطوح ملی و منطقه‌ای مدیریت کند و محیط معقولی برای عملکرد سایر سیستم‌ها فراهم نماید و از افراد آسیب‌پذیر نیز حمایت‌های مستقیمی به عمل آورد. این نقش‌ها با حمایت‌های اجتماعی (نظیر بیمه و امداد)، کالاهای عمومی (مثل دفاع ملی، زیرساخت‌ها، قانون و نظم) و سیاست عمومی (نظیر مقررات، مدیریت اقتصاد کلان) قابل دستیابی است.

- جامعه بین‌المللی می‌تواند در مواقعی که مخاطرات از ظرفیت ملی فراتر می‌روند یا مرزهای بین‌المللی و بین نسلی را در می‌نوردند، بسیار مؤثر باشند، هماهنگی سیاست‌ها را تسهیل کنند و منابع را بسیج کنند.

کادر ۲. حقایقی از گوشه و کنار جهان درباره مخاطرات و مدیریت آنها

علی‌رغم پیشرفت‌های صورت گرفته هنوز عده زیادی آسیب‌پذیر باقی مانده‌اند:

- بیش از ۲۰ درصد مردم در کشورهای در حال توسعه با کمتر از ۱/۲۵ دلار در روز زندگی می‌کنند و نزدیک ۷۵ درصد کمتر از ٤ دلار در روز درآمد دارند.

- ۷۰ درصد از مردم در کشورهای در حال توسعه از ابزارهای رسمی مالی استفاده نمی‌کنند (در مقایسه با حدود ٤۰ درصد در کشورهای با درآمد بالا).

- بیش از ۷۰ درصد نیروی کار در آسیای جنوبی و کشورهای آفریقایی زیر صحرای آفریقا خوداشتغال هستند و از مزایای اشتراک مخاطرات در بنگاه‌ها بهره‌ای نمی‌برند.

- افرادی که در کشورهای بی‌ثبات و پرتنش زندگی می‌کنند تا ۱۵ درصد از جمعیت جهان را تشکیل می‌دهند و یک‌سوم جمعیت در سال ۲۰۱۰ در شرایط فقر شدید زندگی می‌کنند.

- وقتی مخاطره بد مدیریت شود، بحران به‌وجود می‌آید:

1. Household

– بیشتر مردم در آفریقا به خاطر تشنگی می‌میرند تا از خطرات طبیعی، درحالی که هیچ کسی در کشورهای توسعه‌یافته طی چهار دهه گذشته از تشنگی نمرده است.

– مرگ‌ومیر کودکان در اثر بیماری و جراحت در دوره سنی کمتر از ۵ سال در کشورهای کمتر توسعه‌یافته در مقایسه با کشورهای توسعه‌یافته، تقریباً ۲۰ برابر بیشتر است.

– ۱۴۷ بحران بانکی بین سال‌های ۱۹۷۰ تا ۲۰۱۱، به ۱۱۶ کشور صدمه زد: متوسط زیان انباشتی تولید طی سه سال نخست بحران در بازارهای نوظهور حدود ۲۶ درصد بود.

– علی‌رغم ۱۱ ماه هشدارهای مداوم، طی سال‌های ۲۰۱۱-۲۰۱۲ قحطی در سومالی جان ۲۵۸۰۰۰ را گرفت، فرصت‌هایی که برای مداخله زودتر توسط جامعه یاری‌کنندگان جهت اجتناب از خطر سیاسی و امنیتی وجود داشت از دست رفت.

مدیریت مؤثر مخاطرات می‌تواند تاب‌آوری را در مقابل شوک‌های منفی بهبود دهد و توانایی بهره‌گیری از شوک‌های مثبت را ارتقا دهد:

– بین سال‌های ۱۹۹۹ و ۲۰۱۰، سهمی از جمعیت در کشورهای درحال توسعه که به مراقبت‌های بهداشتی پیشرفته دسترسی داشتند از ۳۶ به ۵۶ درصد افزایش یافت درحالی که نرخ واکسینه شدن در مقابل سرخک دو برابر شد. مرگ‌ومیر مادران و اطفال بیش از ۴۰ درصد کاهش یافت.

– کشاورزان در غنا و هند که در بین سایر کشورها از بیمه بارندگی برخوردارند، سرمایه‌گذاری‌هایشان را در کود، دانه و سایر نهاده‌ها افزایش داده‌اند.

درحالی که یک دهه پیش اغلب کشورهای در حال توسعه از تورش [سیاست‌های در جهت] چرخه‌ای رنج می‌بردند، حالا بیش از یک‌سوم آنها سیاست‌های اقتصاد کلان ضد ادواری کاهش‌دهنده رکود را اعمال می‌کنند.

این سیستم‌ها با یکدیگر تعاملات متنوعی دارند، اغلب مکمل هم هستند و گاه در عملکردهای مدیریت مخاطرات جایگزین هم می‌شوند. برای مثال، شرکت‌ها به ثبات اقتصاد کلان، خدمات عمومی و محصولات مالی تکیه دارند تا پویا بمانند و به تولید درآمد و اشتغال برای مردم ادامه دهند. نظام مالی می‌تواند ابزارهای بیمه، پس‌انداز و اعتبار را تنها آن زمان فراهم کند که خانوارها و شرکت‌ها به میزان کافی قادر به مشارکت در سیستم مالی باشند و اقتصاد درجه مشخصی از ثبات و پیش‌بینی‌پذیری را داشته باشد. بازارها به طور کلی می‌توانند ابزارها و منابع مدیریت مخاطرات را در یک مقیاس فزآینده‌ای تولید کنند تنها زمانی که خدمات عمومی لازم مثل قواعد قانونی و چارچوب تنظیمی معقولی سر جای خود ارائه شده باشند.

۶-۲. غالب کردن جریان مدیریت ریسک در برنامه‌های توسعه کشورها

گزارش ۲۰۱۴ توسعه جهانی ده‌ها توصیه سیاستی ویژه برای بهبود مدیریت مخاطرات در سطوح مختلف جامعه دارد (کادر ۳). مهمترین توصیه آن هم این است که پیشنهادات باید به شیوه مؤثر، نظام‌مند و منسجمی به‌منظور بهینه کردن تأثیراتشان به اجرا گذاشته شوند. برای این منظور، از

تأسیس هیئتی برای مخاطرات ملی توسط کشورها حمایت می‌کند و معتقد است که این اقدام می‌تواند به غالب کردن مدیریت مخاطرات در دستور کار برنامه توسعه کشورها کمک شایانی بنماید. این نهاد می‌تواند جدید یا تغییر شکل یافته بدنه‌های مشابه موجود باشد: آنچه مهم است تغییر رویکردهاست که به سمت ارزیابی هماهنگ و نظام‌مندی از مخاطرات در سطح ملی و حتی بین‌المللی حرکت می‌کند. اجرایی کردن چنین پیشنهادی ممکن است به تغییری اساسی در مسیری که کشورها برنامه‌های کلان توسعه‌ای خود را به اجرا درمی‌آورند، موجب شود چرا که در این شرایط در نظر گرفتن تغییرات و نااطمینانی به‌عنوان بنیانی‌ترین ویژگی‌های اقتصادهای جدید مورد توجه است.

کادر ۳. توصیه‌های سیاستی برگزیده از گزارش ۲۰۱۴ توسعه جهانی

ـ برای خانوارها

- بیمه سلامتی عمومی، با مشارکت بخش خصوصی، با تأکید بر مراقبت پیشگیرانه و معالجه بیماری‌های مسری و حوادث.
- آموزش عمومی، با مشارکت بخش خصوصی، با تمرکز بر مهارت‌های انعطاف‌پذیر و قابل انطباق با بازارهای کار در حال تغییر.
- چترهای حمایتی هدفمند برای فقرا برای مثال، پرداخت‌های انتقالی مشروط با پرداخت مستقیم به زنان.
- قوانین لازم‌الاجرا در مقابل سوءاستفاده و تبعیض جنسیتی.

ـ برای جامعه

- زیرساخت‌های عمومی برای کاهش خطرات فجایع، مشورت نهادینه شده با جوامع همسایه.
- زیرساخت‌های حمل‌ونقل و ارتباطات، به خصوص برای منسجم کردن جوامع منزوی.
- حفاظت پلیسی در مقابل جرائم معمول و سازمان‌یافته به‌خصوص برای جوامع در معرض خطر.
- قوانین لازم‌الاجرا برای مقابله با تبعیض نژادی و قومی.

ـ برای بخش کسب‌وکار

- حقوق مالکیت خصوصی ایمن و قابل احترام.
- مقررات مشخص و قابل پیش‌بینی برای مالیات، بازار کار و ورود و خروج بنگاه‌ها به بازارهای مختلف.
- مقررات قابل اجرا برای ایمنی محل کار، حمایت از مشتری و حفاظت محیط زیست.
- در نظر گرفتن احتمال زدودن بیمه اجتماعی (تأمین اجتماعی و مقرری بازنشستگان) از موقعیت کاری.

ـ برای نظام مالی

- زیرساخت‌های معقول مالی (نظام‌های پرداخت، اطلاعات اعتباری) جهت تسهیل شمول مالی و عمق مالی.
- مقررات قابل اجرا که هم حمایت از مشتری و هم رقابت بین نهادهای مالی را موجب می‌گردد.
- مقررات کلان احتیاطی، برای کل نظام مالی، به‌منظور کاهش بحران‌های مالی و اجتناب از تضمین دیون.
- داشتن یک راهبرد مالی ملی که بده ـ بستان‌ها بین شمول، عمق و ثبات مالی را برقرار می‌سازد.

ـ برای اقتصاد کلان

- سیاست پولی شفاف و معتبر با تمایل به ثبات قیمت و اجرا شده توسط بانک مرکزی مستقل.

- برای اکثر کشورها یک نظام ارزی شناور در یک بستر سیاست پولی شفاف و معتبر.
- سیاست مالی ضدچرخه‌ای و پایدار که توسط یک هیئت مالی مستقل مورد حمایت قرار می‌گیرد.
- تدارک برای بدهی‌های احتمالی مثل بلایای طبیعی، بحران‌های مالی و پرداخت به جمعیت در حال پیر شدن.

ـ برای جامعه بین‌المللی

- درگیر شدن در توافقات دوجانبه، منطقه‌ای و جهانی جهت به اشتراک گذاشتن مخاطرات بین کشورها، افزایش ظرفیت ملی و مواجهه با مخاطرات مشترک با گرایش به مداخلات فعالانه و هماهنگ شده.
- برای مخاطرات جهانی غافلگیرکننده، مثل تغییرات آب و هوایی، تشکیل یک ائتلاف از خواسته‌ها با دولت‌های کشورهای هم‌جهت، ایجاد انگیزش‌هایی برای سایر کشورها برای ملحق شدن.

۲-۷. پنج مؤلفه اقدام عمومی در جهت مدیریت بهتر مخاطرات

تحلیل‌های این گزارش نشان می‌دهد که اقدام عمومی ضروری برای حمایت از مدیریت مخاطرات افراد می‌تواند به طور مفید و مؤثری توسط چند مؤلفه کلیدی هدایت شوند.

۱-۷-۲. نااطمینانی یا مخاطرات غیرضروری ایجاد نکنید

دولت باید سعی کند که نااطمینانی و مخاطرات را کاهش دهد یا حداقل آنها را تشدید نکند. چرا و چگونه دولت‌ها چنین اقداماتی (تشدید نااطمینانی و مخاطرات) می‌کنند؟ در ابتدا آنها ممکن است هنجارهای اجتماعی را که سبب تبعیض می‌شوند، مثل تبعیض جنسیتی یا قومی، به نحوی دائمی کنند که این اقدامات به آسیب‌پذیری بیشتر آنها دامن می‌زند. دوم، ممکن است دولت‌ها به گروهی که به لحاظ سیاسی حمایتش می‌کند، برخلاف منافع سایرین، امتیازهایی بدهد. سوم، دولتی که از نظر داخلی یکپارچه نیست و بی‌نظم هست، ممکن است سیاست‌های متغیر و متضادی اتخاذ کند یا سیاست‌ها را به‌طور نامؤثری به اجرا گذارد. در نهایت، دولت ممکن است در هنگام مواجهه با مشکلات سخت به‌جای تکیه بر شیوه‌هایی که مبتنی‌بر تجزیه و تحلیل و مشاهدات مناسب است، توسط ایدئولوژی یا تفکر آرمانی هدایت شود یا حتی مأیوس شود.

۲-۷-۲. تدارک انگیزه‌های درست برای افراد و نهادها جهت انجام برنامه‌ریزی‌ها و مهیا شدن‌هایشان، درحالی که از تحمیل مخاطرات یا زیان‌ها به دیگران اجتناب می‌کنند

انگیزه‌های درست برای اجتناب از مواردی که در آنها منافعی به همراه تحمیل زیان به سایرین وجود دارد، بسیار حیاتی است. از تضمین دیون باید اجتناب کرد، اما اگر چنین اقدامی صورت گرفت باید مراقب بود که موجب بروز انگیزه‌های نادرست نشود. تجربه ترکیه پس از بحران بانکی ۲۰۰۰-۲۰۰۱ (به‌خصوص موضع نامتغیر سازمان‌های تنظیم مقررات بانکی آن) بهترین مثال در این رابطه است. تأمین اجتماعی می‌تواند به خاطر عدم تشویق خوداتکایی و تحمیل بار غیرقابل تحمل بر

دوش دولت مورد انتقاد قرار گیرد. با طرحی که به درستی انگیزش‌های افراد را در نظر می‌گیرد، می‌توان از این مشکلات اجتناب کرد. چترهای حمایتی که خوب طراحی شده باشند، مثل پرداخت‌های انتقالی مشروط یا برنامه‌های [تدارک] ابزار کار در بنگلادش، برزیل، هند و مکزیک، به خوبی توانسته‌اند فعالیت‌های خانوار را در زمینه آموزش، بهداشت و کارآفرینی ارتقا دهند و همچنان از نظر مالی نیز باثبات مانده‌اند. دو تغییر در ذهنیت مردم نسبت به مسئولیت فردی و اجتماعی برای مدیریت مؤثر مخاطرات حیاتی هستند: **حرکت از وابستگی به خوداتکایی**[1] **و از انزوا به مشارکت.**[2] تدارک انگیزش‌های درست می‌تواند به هر دو این امور مهم کمک نماید.

۳-۷-۲. با ایجاد سازوکارهای نهادی که بر چرخه‌های سیاسی برتری داشته باشند، یک چشم‌انداز بلندمدت برای مدیریت مخاطرات داشته باشید

سازوکارهای نهادی برای وادار کردن دولت به داشتن یک چشم‌انداز بلندمدتی که به دور از تغییرات بی‌ثبات در افکار عمومی یا اتحاد سیاسی هستند، لازم می‌باشند. برای مثال، تدارک دولت برای خدمات بهداشتی باید در یک بنیان باثبات و پیوسته‌ای ریشه داشته باشد تا موفق شود. تایلند و ترکیه به خاطر تحرکات اخیرشان در راستای برنامه‌های بیمه درمانی جهانی مثال‌های خوبی هستند. نظام مالی باید توازن مناسبی بین شمول و ثبات را برقرار سازد. در مالزی، بانک مرکزی، وزارت دارایی، و بخش خصوصی در حال تهیه استراتژی بلندمدتی برای بخش مالی هستند. سیاست‌های پولی و مالی ضدچرخه‌ای نیز به یک چشم‌انداز بلندمدت نیاز دارند. به همین منظور شیلی، کلمبیا و نروژ یک توازن بودجه بلندمدت را هدفگذاری کرده‌اند.

۴-۷-۲. ارتقای انعطاف‌پذیری در یک چارچوب نهادی روشن و قابل پیش‌بینی

انعطاف‌پذیری در جهت سازگار شدن با شرایط جدید برای ارتقای تاب‌آوری و بهره‌گیری از فرصت‌ها ضروری است. مثال‌های خوبی در این زمینه وجود دارد که شامل مهاجرت خانوارها در واکنش به تغییر روندهای اقتصادی و نوآوری توسط شرکت‌ها در هنگام وارد آمدن شوک‌های سمت تقاضا و شوک‌های فناورانه، می‌شود. چالشی که برای دولت وجود دارد، ارتقای انعطاف‌پذیری در عین نگهداشتن ساختار نهادی معقول، روشن و قابل پیش‌بینی است. برای شرکت‌ها، مدل دانمارکی[3]«انعطاف‌پذیری تأمینی»[4] چنین توازنی را ارائه می‌دهد که ترکیب انعطاف‌پذیری در بازار کار به همراه یک چتر تأمین اجتماعی قوی و سیاست‌های استخدام مجدد

1. Moving From Dependency to Self-reliance
2. From Isolation to Cooperation
3. Danish
4. Flexicurity

است. در حوزه اقتصاد کلان، رژیم‌های هدفگذاری تورم با نرخ‌های ارز شناور یک مدل خوب از سیاست‌های پولی انعطاف‌پذیر و در عین حال از نظر سازمانی معقولی است.

۵-۷-۲. حمایت از اقشار آسیب‌پذیر در عین تشویق خوداتکایی و حفظ ثبات بودجه

برای خانوارهایی که در مقابل شوک‌ها آسیب‌پذیری بالایی دارند، دولت می‌تواند چترهای حمایتی فراهم کند. این اقدامات حتی در کشورهای با درآمد پایین نیز عملی هستند به شرط آنکه حمایت‌ها به روشنی جمعیت آسیب‌پذیر را هدفگذاری کرده باشند و به‌منظور تشویق تلاش کاری طراحی شده باشند. نظام حمایتی بهره‌وری اتیوپی میلیون‌ها خانوار را در مقابل ناامنی غذایی محافظت می‌نماید در عین حالی که در دارایی‌های جامعه سرمایه‌گذاری می‌کند. جامعه بین‌المللی می‌تواند منابع و تخصص را برای جمعیت آسیب‌پذیر فراهم سازد. هرچند کمک‌های خارجی بسیار مورد انتقاد قرار گرفته‌اند، اما وقتی با همکاری نهادهای داخلی پاسخگو انجام گرفته‌اند بسیار موفق نیز بوده‌اند مثل مورد اندونزی بعد از طوفان تسونومی ۲۰۰٤. مدیریت مخاطره مؤثر با ارتقای رشد پایدار می‌تواند نوسان را کاهش دهد و به از بین بردن فقر شدید کمک نماید.

۳. رقابت‌پذیری پایدار: تعدیل شاخص رقابت‌پذیری و توجه به تاب‌آوری[۱]

۱-۳. مقدمه

هدف از ارائه مفهوم رقابت‌پذیری، انعکاس فرآیند توسعه اقتصادی به‌عنوان یکی از شروط لازم جهت ارتقای استانداردهای زندگی می‌باشد. پس از جنگ جهانی دوم، رشد اقتصادی عمدتاً با ارتقای شرایط زندگی بخش قابل توجهی از مردم جهان همراه بوده است. در اواخر سده اخیر، رشد اقتصادی در کشورهای درحال توسعه و نوظهور منجر به نجات میلیون‌های نفر از فقر شد. مطالعات و پیش‌بینی‌های اخیر نشان می‌دهند که سرعت پیشرفتی که در گذشته مشاهده می‌شد، احتمالاً در آینده نتواند تداوم داشته باشد. با افزایش درآمدها و رشد هرچه سریع‌تر کشورهای نوظهور، فشارها بر محیط مشهودتر شده و نگرانی‌ها نسبت به توزیع منافع پیشرفت اقتصادی در میان کشورها افزایش یافته است. این موضوع این سؤال را برای بسیاری ایجاد کرده است که آیا مدل رایج رشد در طول زمان پایدار است.

بحران مالی اخیر و رکود پس از آن که تنش‌های اجتماعی را در پی داشت، این استنباط را تقویت می‌کند که رشد اقتصادی همواره منجر به نتایج مطلوب برای جامعه نمی‌شود. این موضوع از

۱. برگرفته از گزارش رقابت‌پذیری جهانی ۲۰۱۳-۲۰۱٤ بخش ارزیابی رقابت‌پذیری پایدار کشورها:
http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2013-14.pdf

طرق مختلف مشاهده شد، نظیر تحولات مربوط به «بیداری کشورهای عربی»،[1] افزایش بیکاری در بسیاری از اقتصادهای غربی، به‌ویژه در میان جوانان و افراد با مهارت کمتر و افزایش نابرابری در درآمدها و فرصت‌های اجتماعی - اقتصادی هم در کشورهای غربی و هم در کشورهای آسیایی با رشد سریع. تاریک شدن چشم‌انداز اقتصادی که گهگاه با درخواست‌هایی برای دخالت بیشتر دولت نیز همراه بوده است، مناقشاتی را در چندین کشور به همراه داشته است که به‌عنوان مثال می‌توان به تحولات اخیر برزیل و ترکیه اشاره کرد.

همزمان، فعالیت‌های اقتصادی در دهه‌های اخیر، فشارها بر طبیعت را افزایش داده است. آلودگی افزایش یافته و کاهش تنوع گیاهان و جانوران روز به روز مشکل‌سازتر می‌شود و این در شرایطی است که تغییرات اقلیمی و تبعات غیرقابل پیش‌بینی آن نگرانی‌های قابل توجهی ایجاد کرده است. هم‌اکنون دنیا با کمبود فزآینده آب، انرژی و منابع معدنی نیز روبرو است، چرا که تقاضا برای اقلام مذکور رو به افزایش است. علی‌رغم برخی تلاش‌ها به‌منظور رفع این مشکلات، تبعات نامطلوب فعالیت‌ها و اقدامات بشر بر محیط زیست، در حال تبدیل دنیا به محلی نامناسب برای زیستن می‌باشد.

به این ترتیب، پایداری اجتماعی و محیط زیست، بیش از پیش در تصمیمات اقتصادی دخیل خواهند بود و می‌توانند تأثیر قابل‌توجهی بر عملکرد اقتصاد داشته باشند. همزمان، چالش‌های مذکور این سؤال را ایجاد می‌کنند که آیا مدل‌ها و ایده‌های پیشین که تمرکز عمده‌شان بر رشد اقتصادی بود و نحوه استفاده از منابع طبیعی و نیز نگرانی‌های اجتماعی را مدنظر قرار نمی‌دادند، همچنان می‌توانند راهکارهای مطلوب و کاملی ارائه دهند. لازم است ارتباط بین این چالش‌ها بهتر فهمیده و اندازه‌گیری شود تا اینکه منجر به تدوین سیاست‌هایی شود که اهداف مورد نظر را حاصل و مسیر بهتری جهت دستیابی به رونق پایدار فراهم کند.

شاخص رقابت‌پذیری جهانی، میزان رقابت‌پذیری یک اقتصاد را اندازه‌گیری می‌کند که تعریف آن عبارت است از: مجموعه نهادها، سیاست‌ها و عواملی که میزان **بهره‌وری** یک اقتصاد را مشخص می‌کند. شاخص مذکور متشکل از ۱۲ محور است که عبارتند از: نهادها، زیرساخت‌ها، محیط اقتصاد کلان، سلامتی و تحصیلات پایه، تحصیلات عالی و آموزش، کارآیی بازار کالاها، کارآیی بازار کار، توسعه بازار مالی، آمادگی تکنولوژیک، اندازه بازار، پیچیدگی و بلوغ کسب‌وکار و نوآوری.

«**رقابت‌پذیری پایدار**»[2] محور گزارش سال ۲۰۱۳ مجمع جهانی اقتصاد می‌باشد. در این گزارش، کشورها برمبنای توانایی خود در ایجاد **شکوفایی پایدار** برای شهروندانشان ارزیابی می‌شوند. به‌عبارت دیگر، رقابت‌پذیری یک شرط ضروری و نه کافی برای **رونق پایدار** محسوب

1. Arab Spring
2. Sustainable Competitiveness

می‌شود. «**رقابت‌پذیری پایدار**» مجموعه‌ای از نهادها، سیاست‌ها و عواملی که موجب می‌شوند تا ملتی در بلندمدت بهره‌ور بماند، ضمن اینکه از پایداری اجتماعی و زیست‌محیطی نیز اطمینان حاصل شود، تعریف گردیده است. هدف رقابت‌پذیری پایدار نه‌تنها ارزیابی این است که آیا یک کشور از پتانسیل لازم برای رشد میان‌مدت و بلندمدت برخوردار است یا خیر، بلکه آیا فرآیند توسعه ملی در حال ایجاد جامعه‌ای است که ما تمایل داریم در آن زندگی کنیم. بنابراین در این گزارش، شاخص رقابت‌پذیری با شاخص‌های پایداری اجتماعی و زیست‌محیطی تعدیل می‌شود.

براساس ارزیابی این گزارش، ایران به لحاظ شاخص رقابت‌پذیری در سال ۲۰۱۳ رتبه ۸۲ را در میان ۱٤۸ کشور به خود اختصاص داده که نسبت به رتبه سال قبل (رتبه ٦٦ در میان ۱٤٤ کشور) افت داشته است. شاخص رقابت‌پذیری ایران پس از تعدیل با شاخص‌های پایداری اجتماعی و زیست‌محیطی با کاهش مواجه می‌گردد (از رقم ٤/۰۷ به رقم ۳/۸) که نشانگر آن است که اقتصاد ایران نه‌تنها به لحاظ رقابت‌پذیری، بلکه به لحاظ پایداری نیز در وضعیت مناسبی قرار ندارد.

۲-۳. رقابت‌پذیری و پایداری

ارتباط بین برخی از جنبه‌های پایداری (تداوم) و رشد اقتصادی به‌طور گسترده ازسوی دانشگاهیان، سیاستگذاران و نهادهای بین‌المللی مورد مطالعه قرار گرفته است. گرایش مردم به توسعه پایدار نیز طی دهه‌های اخیر افزایش یافته است و برخی گزارشات اثرگذار نظیر گزارش «*آینده مشترک ما*»[1] که تحت حمایت سازمان ملل در سال ۱۹۸۷ منتشر شد نیز در این امر نقش داشته‌اند. در این گزارش بنیادین، توسعه پایدار این‌گونه تعریف شده است: «توسعه‌ای که نیازهای فعلی را برآورده می‌کند، بدون اینکه توانایی نسل‌های آینده در برآورده ساختن نیازهایشان مخدوش شود». گستردگی این تعریف به‌گونه‌ای است که از مرزهای متداول رشد اقتصادی فراتر می‌رود تا ابعاد مختلف توسعه را پوشش داده و نیازهای مشهود و نامشهود زندگی را شامل شود. این مفهوم اولیه عمدتاً بر ابعاد زیست‌محیطی توسعه تمرکز داشت، ولی با گذر زمان تکامل یافته و امروز به‌طور گسترده پذیرفته شده که پایداری شامل ابعاد اقتصادی و اجتماعی می‌باشد.

علی‌رغم امروز توجهات بیش از پیش به توسعه پایدار جلب شده، ارتباط بین پایداری زیست‌محیطی یا اجتماعی و رقابت‌پذیری ملی کمتر مورد توجه قرار گرفته است. تاکنون، اقتصاددانان عمده تلاش‌های خود را به شناسایی نحوه تأثیر رشد اقتصادی بر محیط زیست یا توزیع درآمد در یک کشور یا برعکس معطوف نموده‌اند. با این وجود، اطلاعات کمی درباره ارتباط

1. Our Common Future

بین این جنبه‌های پایداری با رقابت‌پذیری و بهره‌وری در اختیار است.

در این راستا، مجمع جهانی اقتصاد فعالیت‌هایی را آغاز کرده تا بتواند دانش مربوط به پایداری و ارتباط آن با رقابت‌پذیری را گسترش دهد. به‌طور دقیق‌تر، این مجمع در مباحث و مطالعات مربوط به پایداری زیست ـ محیطی پیشگام بوده و تلاش کرده تا با ایجاد تشکل‌های عمومی خصوصی، دولت‌ها را در استفاده از تخصص بخش خصوصی به‌منظور شناسایی و اجرای راهکارهایی برای موضوعات اولویت‌دار یاری دهد. هم‌اکنون مجمع جهانی اقتصاد به‌عنوان یک تشکل مهم هم‌اندیشی برای جامعه جهانی، سیاستگذاران ملی و فعالان بزرگ کسب‌وکار، به نقطه ثقل مباحث مربوط به ارتباط بین رقابت‌پذیری و پایداری تبدیل شده است. مباحث مربوط به پایداری اقتصادی، اجتماعی و زیست ـ محیطی در بسیاری از جلسات منطقه‌ای و سالیانه مجمع، مطرح و مورد بحث و بررسی قرار گرفته‌اند. به‌علاوه، مجمع اقتصاد جهانی تلاشی را آغاز کرده تا مفهوم پایداری را در کار رقابت‌پذیری خود یکپارچه نماید. نتایج کار اولیه ما در دو ویرایش اخیر «گزارش رقابت‌پذیری جهانی»[1] منتشر شده است.

در این ویرایش، ما تلاش‌های خود در راستای ایجاد تعریفی جامع و دقیق‌تر از مفهوم رقابت‌پذیری پایدار را ادامه داده‌ایم. هدف از این تلاش‌ها این است که درک بهتری از ارتباط پیچیده موجود بین رقابت‌پذیری و پایداری حاصل شود، ضمن اینکه تعریفی عملیاتی از این مفهوم فراهم شود تا از این طریق، به مباحث تخصصی موجود در این خصوص کمکی شده باشد. این گزارش همچنین نتایج برآوردهای اولیه از رقابت‌پذیری پایدار (شاخص رقابت‌پذیری جهانی تعدیل شده براساس پایداری) که در ویرایش سال گذشته این گزارش جهت بحث و بررسی معرفی شده بود را به‌روز می‌کند.

در بخش‌های بعدی، ارتباط میان رقابت‌پذیری، پایداری زیست‌محیطی و پایداری اجتماعی بررسی شده است. این بحث، با فراهم کردن مبانی و اصول لازم، نشان می‌دهد که ما چگونه به تعریفی سراسری از «رقابت‌پذیری پایدار» رسیدیم. طبق این تعریف، رقابت‌پذیری پایدار عبارت است از: مجموعه نهادها، سیاست‌ها و عواملی که موجب می‌شوند ملتی ضمن حفظ پایداری اجتماعی و زیست ـ محیطی، در بلندمدت مولد باقی بمانند.

۳-۳. رقابت‌پذیری و پایداری زیست‌محیطی

برای دهه‌ها، اقتصاددانان، سیاستگذاران و بزرگان کسب‌وکار، سازگاری بین اهداف زیست‌محیطی

1. The Global Competitiveness Report

و رقابت‌پذیری صنعتی را نفی می‌کردند. در عمده مباحث مربوط به اقتصاد کلان، طبیعت به‌طور سنتی یک محدودیت تلقی شده است. با توجه به اینکه منابع طبیعی موجود در کره زمین یا محدود هستند یا با نرخ فیزیکی مشخصی تجدید می‌شوند، معمولاً به‌عنوان یکی از ریشه‌های اصلی «محدودیت‌های رشد» محسوب می‌شوند. به این ترتیب، منابع طبیعی یا به‌عنوان یک ورودی در فرآیند تولید و یا به‌عنوان یک هزینه اضافی برای کاهش تولید فرآورده‌های جانبی ناخواسته نظیر آلودگی، در مدل‌ها وارد می‌شوند. محدودیت دیگر برای رشد، طبق ادبیات مذکور، می‌تواند به توانایی کاهنده طبیعت برای از بین بردن زباله‌های حاصل از تولید با توجه به انباشت آلاینده‌ها برگردد. با رسیدن آلاینده‌ها به مقادیر بحرانی، سیستم‌های زیستی نخواهند توانست به درستی عمل کرده و زباله‌های تولیدی بیشتری را جذب نمایند.

اگرچه محدودیت‌های زیست‌محیطی رشد مهم هستند، شواهد تجربی از دینامیک توسعه نشان می‌دهند که وضعیت طبیعت در فازهای نخست صنعتی شدن رو به وخامت داشت، ولی با افزایش درآمدها بهبود یافت (مفهومی که در ادبیات مربوطه، به‌عنوان منحنی محیطی کوزنش شناخته می‌شود).[1] بسیاری از اقتصادهای توسعه‌یافته سیاست‌هایی برای کنترل آلودگی اتخاذ کرده‌اند که این امر وضعیت محیط زیست را بهبود داده است، با این حال، نمی‌توان این‌گونه نتیجه گرفت که پایداری محیطی با رسیدن به سطح درآمدی خاصی، خود به خود حاصل می‌شود. به‌منظور حفظ توان نسل‌های آینده در بهره‌مندی از منابع و خدمات طبیعت، و نیز ارتقای استانداردهای زندگی، اقدامات و سیاستگذاری‌های مقتضی جهت اطمینان از استفاده مناسب از منابع طبیعی در کنار اتخاذ فرآیندهای صنعتی پاک ضروری به نظر می‌رسد.

با در نظر گرفتن تمامی جنبه‌های فوق‌الذکر، این‌طور به نظر می‌رسد که ارتباط بین پایداری محیطی و رقابت‌پذیری چندبُعدی است و از طرق مختلف بر اقتصاد تأثیر می‌گذارد. از چند جهت بین پایداری زیست ـ محیطی و بهره‌وری ارتباط مثبت وجود دارد. در اینجا ما مهمترین آنها را تشریح کرده‌ایم:

۱-۳-۳. استفاده مناسب از منابع طبیعی

استفاده مناسب از منابع طبیعی هم شامل مدیریت مواد اولیه تمام‌شدنی[2] و هم استفاده از منابع تجدیدپذیر متناسب با ظرفیت بازتولید آنها به‌منظور حداقل کردن هزینه‌های تولید، اطمینان از وجود آنها برای نسل‌های آینده و کاهش آلودگی می‌شود. طبق ادبیات اقتصادی مربوط به کالاهای عمومی، با اصلاح آثار جانبی[3] منفی تولید شده از طریق آلودگی، رفاه افزایش می‌یابد. به این ترتیب،

1. Environmental Kuznets Curve
2. Exhaustible
3. Externality

پایداری زیست ـ محیطی می‌تواند موجبات ایجاد شرایط اقتصادی بهتری را فراهم کند، چنانچه حقوق دارایی‌ها ازسوی نهادهای رسمی یا غیررسمی را تعریف شده و در نهایت منجر به اتخاذ فرآیندهای پایدار در مصرف منابع محدود بشود.

۲-۳-۳. ارتقای سلامتی

یک محیط طبیعی و با کیفیت، بهره‌وری نیروی انسانی را از طریق کاهش آسیب به سلامتی آنها ناشی از آلودگی یا تخریب محیط زیست ارتقا می‌دهد. طبق برخی مطالعات، تنها در منطقه آسیا-اقیانوسیه،[1] سالیانه حدود ۲/۵ میلیون نفر به دلیل آلودگی هوا، آب آلوده و ضعف سیستم بهداشت و فاضلاب می‌میرند که این امر چرخه معیوب فقر، شرایط زیست ـ محیطی بی‌کیفیت و ضعف عملکرد اقتصادی را ایجاد خواهد کرد. شواهد تجربی اخیر نشان داده‌اند که در آمریکا، پایین‌تر بودن سطح ازن از استانداردهای فدرال برای کیفیت هوا، تأثیری مثبت بر بهره‌وری دارد (هر ۱۰ میلیاردم واحد کاهش در غلظت ازن، ٤/۲ درصد بهره‌وری نیروی کار را افزایش می‌دهد). در نهایت، مشکلات سلامتی ناشی از محیط زیست منجر به عدم تخصیص مناسب منابع شده، دولت‌ها را وادار می‌کند تا هزینه‌های بیشتری بابت برنامه‌های سلامت متحمل شوند. درواقع، منابعی که می‌توانست در راستای ارتقای بهره‌وری نظیر آموزش و نوآوری مصرف شود، این‌گونه منحرف می‌شوند.

۳-۳-۳. تنوع زیستی برای نوآوری

بالاخره اینکه، تخریب محیط زیست می‌تواند بر نحوه عملکرد اکوسیستم‌ها تأثیر گذاشته و تنوع زیستی را کاهش دهد. تنوع زیستی با تأمین غذا، فیبر، جان‌پناه و داروهای طبیعی، بهره‌وری نیروی انسانی را افزایش می‌دهد، ضمن اینکه منابع آب و کیفیت هوا را تنظیم می‌کند. طبق اطلاعات ارائه شده در کنگره تنوع زیستی، حیات بیش از ۱/۳ میلیارد نفر از مردم جهان به تنوع زیستی و محصولات اولیه اکوسیستم وابسته است. از بین رفتن تنوع زیستی ناشی از تخریب جنگل‌ها یا تغییر چشمگیر کاربری اراضی (که امروزه ۱۰۰ تا ۱۰۰۰ برابر بیش از میزان طبیعی آن برآورد می‌شود) آسیب‌پذیری اکوسیستم‌های خاکی و آبی را افزایش می‌دهد و موجب تغییرات اقلیمی و میزان اسید اقیانوس‌ها خواهد شد. تنوع زیستی همچنین از محرک‌های کلیدی رشد اقتصادی، به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه محسوب می‌شود، چرا که زمینه‌های لازم برای بسیاری از نوآوری‌ها در حوزه‌هایی نظیر محصولات دارویی یا آرایشی را فراهم می‌کند. همزمان، دخالت در اکوسیستم‌ها می‌تواند شرایط زندگی برای انسان را دشوارتر کرده و در معرض هزینه‌های بیشتری قرار دهد و بالاخره اینکه، حفظ تنوع زیستی می‌تواند با توسعه فناوری‌ها و محصولات جدید در

1. Asia Pacific

بازارهای اشباع نشده، فرصت‌های کسب‌وکار سودآور ایجاد نماید.

علاوه‌بر منافع عمومی بالقوه فوق‌الذکر که رقابت‌پذیری می‌تواند برای اقتصاد داشته باشد، پایداری زیست ـ محیطی می‌تواند آثار پررنگ‌تری در برخی بخش‌های معین اقتصاد نظیر کشاورزی، ماهیگیری و جنگل‌داری داشته باشد. به‌طور دقیق‌تر، با فرض عدم هرگونه تغییر تکنولوژیک، کاهش در سطح قابل کشت برای محصولات عمده و مهم می‌تواند منجر به کاهش در کل تولید، افزایش قیمت اقلام اساسی، افت مصرف و به تبع آن، سوءتغذیه در سطح گسترده شود. براساس گزارش ارائه شده ازسوی «برنامه زیست‌محیطی سازمان ملل»[1] تحت عنوان «گزارش اقتصاد سبز»،[2] کشاورزی سبز قادر است نیازهای تغذیه‌ای جمعیت رو به رشد جهان را در سطوح بالاتری تأمین نماید، به‌طوری که از سرانه ۲۸۰۰ کیلوکالری در روز به حدود سرانه ۳۲۰۰ کیلوکالری در روز تا سال ۲۰۵۰ برسد. به علاوه، سرمایه‌گذاری به‌منظور افزایش آگاهی توریست‌ها می‌تواند هزینه‌های انرژی، آب و زباله‌ها را کاهش داده و لذا، ارزش تنوع زیستی، اکوسیستم‌ها و میراث فرهنگی را ارتقا دهد. در عین حال، تخریب محیط زیست ورود توریست‌ها را کاهش خواهد داد.

بالاخره اینکه، حفظ و پرورش محیط زیست به کاهش احتمال بلایای طبیعی نظیر سیل، تندباد و خشکسالی کمک می‌کند. بلایای طبیعی بر رقابت‌پذیری اقتصاد تأثیر نامطلوب دارند، چرا که بر سلامت و زندگی نیروی انسانی محلی تأثیر منفی داشته و موجب انحراف منابع از سرمایه‌گذاری‌های مولد نظیر آموزش و نوآوری به سمت اهدافی نظیر نجات و بازسازی می‌شود. به‌علاوه، بلایای طبیعی دارایی‌های مشهودی نظیر زیرساخت‌ها، تجهیزات و تسهیلات عمومی و ذخایر صنعتی را نابود و جریان عادی کالا و خدمات را هم در داخل یک کشور و نیز بین کشورها مختل می‌کنند. طبق یکی از برآوردهای «گزارش توسعه انسانی»[3] ارائه شده ازسوی سازمان ملل در سال‌های ۲۰۰۷ و ۲۰۰۸، به‌منظور دستیابی به اهداف توسعه‌ای هزاره جدید، تا سال ۲۰۱۵ هزینه اضافی مربوط به مقابله با آثار نامطلوب نامساعدتر شدن شرایط اقلیمی، سالیانه به حدود ۸۵ میلیارد دلار خواهد رسید. سیل بی‌سابقه تایلند در سال ۲۰۱۱ مثالی در این زمینه است که طبق گزارش بانک جهانی، ٤٥ میلیارد دلار بر اقتصاد این کشور هزینه تحمیل کرد و موجب اختلال در بسیاری از زنجیره‌های تأمین جهانی شد. در سال ۲۰۱۱، چین نیز یکی از بدترین دوره‌های خشکسالی در ۵۰ سال اخیر را تجربه کرد، به‌طوری که بیش از ٤ میلیون کشاورز با کمبود شدید آب مواجه شدند. همچنین، سیل‌های اخیر در فیلیپین حداقل جان ۱۵۰۰ نفر را گرفت و آثار مخربی بر زیرساخت‌ها و اراضی بر جا گذاشت.

1. United Nations Environment Programme (UNEP)
2. Green Economy Report
3. Human Development Report

براساس شواهد تجربی، مجموعه‌ای از مطالعات در حال ظهورند که نشان‌دهنده رابطه مثبت بین رقابت‌پذیری و پایداری زیست‌محیطی هستند. جف و پالمر (۱۹۹۷) نشان دادند که بین شدت قوانین و مقررات زیست‌محیطی و نوآوری (که از طریق میزان مخارج تحقیق و توسعه برآورد شده و در بهره‌وری کشور نقش دارد) رابطه‌ای مثبت وجود دارد. در «گزارش اقتصاد سبز» سازمان ملل این بحث مطرح شده که یک اقتصاد سبز که سرمایه‌گذاری قابل‌توجهی در حفظ محیط زیست و احیای سرمایه‌های طبیعی دارد، معمولاً رشد بیشتری نسبت به یک اقتصاد قهوه‌ای دارد. در یک اقتصاد قهوه‌ای سرمایه‌گذاری اندکی در سرمایه‌های طبیعی شده و عمده سرمایه‌گذاری‌ها صرف فعالیت‌هایی می‌شود که تخریب را در پی دارد. به‌علاوه، اگرچه ممکن است رشد سبز در ابتدا کندتر از رشد قهوه‌ای به نظر برسد، ولی در بلندمدت، در نهایت از آن پیشی می‌گیرد، چرا که تخریب محیط زیست به مرور رشد را محدود خواهد کرد. به این ترتیب، رشد سبز بهره‌وری منابع و انرژی بیشتری را به همراه خواهد داشت، خروج گازهای گلخانه‌ای را کاهش خواهد داد، عملکرد و منافع اکوسیستم‌ها را ارتقا خواهد داد، و در میان‌مدت موجب اشتغالزایی خواهد شد.

در سطح بنگاه‌ها، تأثیر استانداردهای زیست‌محیطی بر بهره‌وری روز به روز چالش‌برانگیزتر می‌شود. برخی مطالعات اخیر نشان می‌دهند که ارتباط بین استانداردهای بالای زیست‌محیطی و بهره‌وری مثبت است، برخلاف برخی تحلیل‌های سنتی که آن را منفی قلمداد می‌کردند. برای مثال، پالایشگاه‌های منطقه لس‌آنجلس واقع در کالیفرنیا، جایی که مقررات زیست‌محیطی آن سخت‌تر از سایر ایالات آمریکا می‌باشد، از بهره‌وری بالاتری در مقایسه با پالایشگاه‌های واقع در سایر نقاط این کشور بهره می‌برند. مطالعه دیگری درباره صنعت غذایی مکزیک نشان می‌دهد که بهره‌وری رابطه مستقیمی با شدت مقررات زیست‌محیطی دارد.

براساس این تحلیل‌ها و رابطه بین اجزای مختلف پایداری زیست‌محیطی و رقابت‌پذیری، ما «رقابت‌پذیری پایدار زیست‌محیطی»[1] را این‌گونه تعریف کرده‌ایم: «نهادها، سیاست‌ها و عواملی که مدیریت کارآمد منابع به‌منظور تأمین زمینه شکوفایی و کامیابی نسل‌های فعلی و آینده را تضمین می‌کنند».

۴-۳. رقابت‌پذیری و پایداری اجتماعی[2]

مطالعات در زمینه پایداری اجتماعی اگرچه در حال گسترش است، ولی همچنان بسیار محدود است. با توجه به اینکه گاهی ماهیت بُعد اجتماعی رشد، نامشهود است (امری که اغلب ناشی از انتخاب سیاسی عامدانه است)، مفهوم رقابت‌پذیری اجتماعی کمتر مورد توجه قرار گرفته است. بُعد

1. Environmentally Sustainable Competitiveness
2. Social Sustainability

اجتماعی توسعه که در مطالعاتی نظیر «توصیه‌هایی از کمیته استیگلیتز-سِن-فیتوسی»[1] و «گزارش برونتلند»[2] مورد توجه قرار گرفته است، تنها اخیراً توجهات بیشتری را در میان دانشگاهیان و سیاستگذاران به خود جلب کرده است.

در مجموع، تعریف جهانشمولی از پایداری اجتماعی وجود ندارد. هر شاخه از علوم اجتماعی رویکردی متفاوت به این موضوع داشته و معیارهای متفاوتی برای آن دارند. با این وجود، می‌توان زمینه‌های مشترکی که در تعاریف مختلف ارائه شده را شناسایی کرد که در میان آنها می‌توان به حقوق بشر، انصاف و عدالت اجتماعی اشاره کرد.

هم مبانی تئوریک رابطه بین پایداری اجتماعی و توسعه و هم شواهد تجربی مربوط به آن تا حدودی مبهم و غیردقیق مانده‌اند، البته، براساس یکسری اتفاقات اخیر در مناطق مختلف دنیا، به‌نظر می‌رسد که یک مدل نامتوازن اجتماعی می‌تواند ثبات فرآیند رشد را چه برای نسل فعلی و چه برای نسل‌های آینده تضعیف کند. موج اخیر اعتراضات در برزیل، چندین مرحله شورش و ناآرامی‌های اجتماعی در دنیای عرب و جنبش وال استریت در آمریکا ازجمله نمونه‌هایی هستند که نشان می‌دهند اگر این‌گونه برداشت شود که منافع اقتصادی ناعادلانه تقسیم می‌شوند، ناآرامی‌ها یا نارضایتی اجتماعی می‌تواند بر ظرفیت افراد در سهیم شدن و بهره‌برداری از نرخ‌های بالاتر رشد اقتصادی تأثیر مخرب داشته باشد.

در ادامه، ما آن دسته از ابعاد پایداری اجتماعی که احتمالاً محرک بهره‌وری و شکوفایی بلندمدت بوده و همزمان ثبات اجتماعی را حفظ می‌کنند را تک‌تک تحلیل خواهیم کرد. هدف ما شناسایی و تفکیک مرتبط‌ترین فاکتورهاست، اگرچه آنها اغلب به یکدیگر مربوط بوده و همواره نمی‌توان آنها را به دقت تفکیک کرد.

۱-۴-۳. شمول[3]

یک نظام اجتماعی جامع تضمین می‌کند که تمامی شهروندان در شکوفایی اقتصاد یک کشور سهیم بوده و از آن بهره ببرند. شمول یکی از پیش‌نیازهای انسجام اجتماعی است، زیرا اگر برخی اعضای جامعه در حاشیه قرار بگیرند، آن جامعه با عدم سازگاری لازم در اهداف به‌منظور دستیابی به اهداف مشترک مواجه خواهد شد. ازجمله نمونه‌هایی از محرومیت اجتماعی که تأثیر منفی قابل‌توجهی بر رقابت‌پذیری یک ملت دارند، می‌توان به عدم دسترسی به نیازهای اولیه، تبعیض جنسی، بی‌توجهی به جوانان و شکاف درآمدی شدید اشاره کرد. هرگونه محرومیت اجتماعی که

1. The recommendations From The Stiglitz-Sen-Fitoussi Commission
2. Brundtland Report
3. Inclusion

مانع از مشارکت مردم در بازار کار شود، دسترسی بنگاه‌ها و نهادهای آن کشور به استعدادها و نخبگان کاهش یافته و به تبع آن، رقابت‌پذیری کاهش خواهد یافت. کمبود دسترسی به سیستم بهداشت و فاضلاب مناسب، آب قابل شرب، یا بهداشت و درمان می‌تواند به‌طور چشمگیری به بهره‌وری نیروی کار آسیب وارد کرده و توانایی اقتصاد برای رقابت جهانی را کاهش دهد. از طرف دیگر، زمانی که جوانان ازسوی بازار کار به حاشیه رانده شوند و تنها به مشاغل کوتاه‌مدت و ناپایدار دسترسی داشته باشند، آنها به ویژه در دوره‌های رکود، آسیب‌پذیر خواهند بود. این کارکنان معمولاً نسبت به شرایط ثبات، آموزش حین کار کمتری دریافت می‌کنند و به این ترتیب، کل میزان سرمایه انسانی کاهش خواهد یافت. بالاخره اینکه، مشارکت و تقویت زنان امری کلیدی برای اطمینان از فعال شدن منبع عظیمی از استعدادهاست و احتمالاً آثار مثبت دیگری نیز به همراه خواهد داشت، نظیر کاهش مرگ‌ومیر نوزادان، کاهش فقر، بهبود مدیریت منابع کمیاب، کاهش تعارضات و تضمین امنیت غذایی.

۲-۴-۳. برابری و انسجام[1]

یک جامعه مبتنی‌بر عدالت، وجود فرصت‌های یکسان برای اعضای آن را تضمین کرده و به آنان براساس استعدادهایشان پاداش می‌دهد و منافع رشد ثروت را به‌طور عادلانه توزیع می‌کند و به این ترتیب، جامعه‌ای منسجم بدون هیچ‌گونه تبعیض درآمدی بین گروه‌های مختلف ایجاد می‌کند. نابرابری مفهومی چندبُعدی است. با توجه به اهداف این گزارش، تمرکز ما عمدتاً بر نابرابری درآمدی است که قطعاً یکی از بزرگ‌ترین چالش‌ها برای سیاستگذاران در سراسر جهان بوده و ارتباط زیادی با دسترسی به سایر فرصت‌ها دارد. طبق ادبیات مربوطه، برخی از مهمترین دلایلی که در تأیید تأثیر منفی نابرابری بر رشد مطرح می‌شود عبارتند از: نخست اینکه نابرابری به‌طور بالقوه می‌تواند در فرآیندهای سیاسی انحرافاتی ایجاد نماید، دوم اینکه، نابرابری می‌تواند تقاضای کل را سرکوب کند، سوم، نابرابری اقدامات بازتوزیعی بیشتری را طلب می‌کند و لذا زمینه بیشتری برای انحراف بازار ایجاد می‌کند و بالاخره اینکه، نابرابری می‌تواند با ایجاد تنش‌های اجتماعی آثار مخربی بر اقتصاد داشته باشد، به ویژه در مناطقی که ساختارهای نهادی ضعیف هستند. نابرابری‌های پایدار پویایی مثبت اجتماعی را محدود کرده و مانع از آن می‌شود که افراد باهوش و سختکوش متناسب بااستعداد و تلاش خود، مزد دریافت کنند. با این وجود، ممکن است این بحث مطرح شود که درجه‌ای از تمایز (به این شرط که ناشی از رانت موقعیتی نباشد) واقعاً برای رشد مفید است، چرا که به مردم انگیزه می‌دهد تا در آموزش خود سرمایه‌گذاری کنند، سخت‌تر کار کنند

1. Equity and Cohesion

و خلاق‌تر و بهره‌ورتر باشند.

۳-۴-۳. تاب‌آوری

یک سیستم اجتماعی تاب‌آور است اگر بتواند شوک‌های موقت یا دائم را جذب[1] کرده و خود را با شرایط به سرعت در حال تغییر وفق دهد،[2] بدون اینکه ثبات خود را از دست بدهد. نهادهای رسمی یا غیررسمی معمولاً نقش ضربه‌گیر را ایفا کرده و آسیب‌پذیری اجتماع را در مجموع کاهش می‌دهند. در اقتصادهای پیشرفته، دولت‌های رفاه وضعیت اقتصادی و اجتماعی مردم را ارتقا می‌دهد از طریق حمایت از اعضای آن از کاهش بیشتر درآمد طی دوران پیری و دوره‌های بیکاری یا بیماری. اگرچه سیستم‌های رفاهی[3] منبعی از ثبات برای اقتصاد محسوب می‌شوند، ولی می‌توانند به منبعی در برابر رقابت‌پذیری آن نیز تبدیل شوند، چرا که سیستم‌های تأمین اجتماعی که سخاوتمندانه هزینه‌های نیروی کار را افزایش می‌دهند، می‌توانند ثبات تأمین مالی بخش عمومی را تضعیف و سیاست‌های تثبیت‌کننده را محدود کنند، ضمن اینکه می‌توانند انگیزه کار کردن، نوآوری و برتری‌جویی را مختل کنند. به‌منظور پایدار بودن، یک نظام تأمین اجتماعی لازم است متوازن و امکانپذیر[4] (به لحاظ مالی) باشد.

ـ تاب‌آوری یک نظام اجتماعی همچنین به ویژگی‌های بازار کار آن و گستردگی اقتصاد غیررسمی نیز بستگی دارد. زمانی که کارکنان صرفاً به قراردادهای کوتاه‌مدت یا اشتغال شکننده دسترسی دارند، آنها در معرض شوک‌های منفی و کلیه هزینه‌های مربوط به بیکاری قرار دارند. به علاوه، گستردگی بنگاه‌های غیررسمی می‌تواند بر مقاومت نظام اجتماعی آن تأثیر نامطلوب بگذارد، چرا که کارکنان غیررسمی نسبت به مشکلات مربوط به از دست دادن شغل، پیری و از کارافتادگی، مرگ یا بیماری بیشتر آسیب‌پذیر هستند.

براساس تحلیل‌های ارائه شده، تعریف ما از پایداری اجتماعی این‌گونه خواهد بود: نهادها، سیاست‌ها و عواملی که تمامی اعضای اجتماع را قادر می‌سازد تا بهترین شرایط ممکن به لحاظ سلامتی، مشارکت و امنیت را تجربه کرده و در عین حال، پتانسیل و ظرفیت‌های خود را به‌منظور سهیم بودن[5] و نیز بهره بردن[6] از شکوفایی اقتصادی کشورشان حداکثر کنند.

1. Absorb
2. Adapt
3. Welfare Systems
4. Balanced and Affordable
5. Contribute
6. Benefit

۵-۳. ارتباط بین پایداری زیست‌محیطی و اجتماعی

سومین و آخرین رابطه‌ای که ما قصد داریم بررسی کنیم، ارتباط بین پایداری زیست‌محیطی و اجتماعی می‌باشد. کیفیت محیط زیست و ساختار یک جامعه ارتباط تنگاتنگی با یکدیگر دارند. از یک سو، حفظ و گسترش منابع طبیعی، کیفیت زندگی را بهبود می‌دهد، تنش‌ها درون یک نسل و نیز در میان نسل‌ها را کاهش می‌دهد، فرصت‌های بهتری برای کل جامعه ایجاد می‌نماید و مقاومت اجتماع را افزایش می‌دهد. به‌علاوه، مدیریت منابع طبیعی ممکن است توزیع درآمد «یکسان»[1] تفسیر شود، درحالی که ممکن است به دلیل کمبود منابع، فقرا قادر نباشند به نیازهای اولیه دسترسی داشته باشند. در سوی دیگر، شکوفایی گسترده که زندگی با کیفیت بالا را زمینه‌سازی می‌کند، اقتصادی کارا[2] را می‌طلبد که چنین اقتصادی طبق تعریف، از منابع طبیعی استفاده می‌کند. به همین دلیل، اگرچه ادبیات دانشگاهی اغلب به صورت جداگانه بر این دو بُعد تمرکز دارد، مجمع جهانی اقتصاد علاقه‌مند است که نحوه اثرگذاری و اثرپذیری پایداری زیست‌محیطی و پایداری اجتماعی را نیز بررسی کند. در این فصل، ما بر مسیرهای منتخبی که به طور گسترده در ادبیات مربوطه مشخص شده تمرکز خواهیم داشت:

۱-۵-۳. سلامتی و تضعیف محیط زیست

همانطور که در بخش قبل بحث شد، تضعیف محیط زیست تأثیر مخربی بر سلامتی و به تبع آن، بر بهره‌وری نیروی کار خواهد داشت. آن همچنین کیفیت عمومی زندگی اعضای جامعه را کاهش می‌دهد. هر سال، هم در کشورهای توسعه‌یافته و هم در حال توسعه، آلودگی هوا، آب شرب غیربهداشتی و تماس با فرآورده‌های شیمیایی در شیوع تعدادی از بیماری‌های مهلک نقش دارند. طبق گزارش سازمان توسعه و همکاری اقتصادی،[3] آب شرب غیربهداشتی، نبود سیستم بهداشت و فاضلاب مناسب و ضعف بهداشت عامل ۳ درصد مرگ‌ومیرها در سراسر جهان محسوب می‌شوند که ۹۰ درصد این مرگ‌ومیرها متعلق به کودکان است. محیط زیست ناسالم فرصت‌های اقتصادی را کاهش می‌دهد، مانع از سهیم شدن مردم در زندگی اجتماعی می‌شود، منابع را از مصارف مفید و سازنده منحرف می‌کند و در نزول و انحطاط شهرها نقش بسزایی دارد.

۲-۵-۳. مشخصات جمعیتی، فقر، و محیط زیست

ارتباط بین مشخصات جمعیتی و پایداری زیست‌محیطی/ اجتماعی بسیار پیچیده است. رشد سریع جمعیت ممکن است عاملی برای مشکلات زیست‌محیطی بوده و منجر به خروج گازهای گلخانه‌ای،

1. In Kind
2. Functioning Economy
3. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD)

نرخ بالای فرسایش خاک و انقراض گونه‌هایی از موجودات زنده شود. اگر رشد سریع جمعیت با مدیریت صحیح محیط زیست همراه نباشد، می‌تواند منجر به افزایش تنش‌ها بین گروه‌های مختلف به‌منظور منابع محدود شده و به تبع آن، می‌تواند به عاملی برای بی‌ثباتی بیشتر اجتماعی تبدیل شده و یک چرخه معیوب ایجاد نماید. فقر پایدار همچنین ممکن است بر محیط زیست تأثیر منفی گذاشته و به شهرنشینی گسترده و برنامه‌ریزی نشده نظیر زاغه‌نشینی منجر شود، وضعیتی که در آن، بخش وسیعی از جمعیت به خدمات اولیه دسترسی ندارند. چنین شرایط زندگی می‌تواند پیامدهای ناگواری برای محیط زیست داشته باشد، ازجمله آسیب‌های ناشی از جنگل‌زدایی و آلودگی آب‌ها به دلیل ضعف مدیریت بهداشت و فاضلاب.

۳-۵-۳. انرژی و ثبات اجتماعی

مصرف سوخت‌های فسیلی یکی از عوامل اصلی گرم شدن زمین است. طبق گزارشات آژانس بین‌المللی انرژی، به‌منظور ممانعت از افزایش دمای زمان به میزان ۲ درجه سانتیگراد، یکسری اقدامات باید انجام شوند تا خروج گازهای گلخانه‌ای محدود شود. این اقدامات می‌تواند شامل کاهش تقاضا و نیز افزایش هزینه نفت و گاز باشد. یک مطالعه توسط HSBC برآورد کرده است که کاهش تقاضا در سوخت‌های فسیلی می‌تواند موجب شود که قیمت نفت زیر ۵۰ دلار به ازای هر بشکه باقی بماند. این موضوع به این معناست که تنها یک‌سوم ذخایر جاری سوخت‌های فسیلی تا سال ۲۰۵۰ مصرف می‌شوند، زیرا هزینه استخراج از ارزش آن فراتر خواهد رفت. مقادیر کمتر و قیمت‌های پایین‌تر سوخت‌های فسیلی می‌تواند تأثیر منفی بر قیمت سهام شرکت‌های استخراجی و نیز درآمدهای مالیاتی و عوارضی مرتبط با سوخت‌های فسیلی داشته باشد. به این ترتیب، درآمدهای عمومی کاهش پیدا خواهد کرد و لذا ممکن است برخی برنامه‌های اجتماعی با کمبود منابع مواجه شوند. درخصوص کشورهایی که منابع انرژی محرک اقتصادی‌شان محسوب می‌شود، کاهش شدید درآمدهای ناشی از منابع زیرزمینی، چالش‌های ویژه‌ای برای نظام‌های تأمین اجتماعی آنها ایجاد خواهد کرد.

یک ارتباط دیگر بین پایداری انرژی، پایداری محیط زیست و پایداری اجتماعی، استفاده از منابع انرژی جایگزین نظیر اتانول و گازوئیل زیستی[1] می‌باشد. اگرچه این منابع انرژی به کاهش انتشار گاز دی‌اکسید کربن کمک می‌کنند، ولی اراضی وسیعی را اشغال می‌کنند که این امر می‌تواند افزایش قیمت مواد غذایی را در پی داشته باشد (نظیر بحران غذایی سال ۲۰۰۸). به علاوه، این جایگزین‌ها آثار زیست‌محیطی قابل توجهی (مثلاً در قالب فشار بر منابع آب) نیز دارند.

1. Biodiesel

۴-۵-۳. تغییرات اقلیمی، امنیت غذایی و تناقض

در آینده، بالا آمدن سطح دریاها و نامطلوب‌تر شدن شرایط آب و هوایی ممکن است منجر به مهاجرت میلیون‌ها نفر شده و فشارها جهت استفاده از منابع طبیعی (به‌ویژه آب) در مناطق مهاجرپذیر را افزایش دهد. افزایش رقابت بر سر این منابع ممکن است در نهایت منجر به تقابل‌های نظامی شود. تغییرات نامطلوب دمای هوا و میزان بارندگی‌ها احتمالاً بر ظرفیت بسیاری از مناطق در تولید مواد غذایی تأثیر نامطلوب گذاشته و لذا، آسیب‌پذیری مردم آن را افزایش دهد. براساس برخی مطالعات، هم‌اکنون ۱/۷ میلیارد نفر در کشورهایی زندگی می‌کنند که با مشکل آب روبرو هستند. گسترش صنایع و فشارهای جمعیتی احتمالاً شرایط را وخیم‌تر خواهند کرد، ضمن اینکه تغییرات اقلیمی نیز ممکن است با کاهش جریان آب‌ها این امر را تشدید نماید.

فشار بر منابع آب و اراضی، در کنار رشد جمعیت جهان و افزایش فقر در برخی مناطق ممکن است نگرانی‌ها نسبت به امنیت غذایی را تشدید کند که این امر از مشکلات عمده امروز است. هم‌اکنون، در کشورهای در حال توسعه حداقل ۸۰۰ میلیون نفر دسترسی کافی به غذا ندارند. در کشورهای کمتر توسعه‌یافته، کاهش در برداشت محصول ممکن است به تخریب ناشی از استثمار اراضی منجر شود، ضمن این که در مقیاس جهانی، بهره‌وری کشت محصولات با تغییر شرایط زیست‌محیطی در حال کاهش است. این مجموعه از فشارها ممکن است در بلندمدت امنیت غذایی را بیش از پیش به خطر بیندازد، حتی در مناطقی که هم‌اکنون دسترسی به مواد غذایی نسبتاً مطلوب است.

۵-۵-۳. تغییرات اقلیمی و تقویت زنان

طبق یکسری تحقیقات صورت گرفته، تغییرات اقلیمی نسبت به جنسیت بی‌تفاوت نیست. در بسیاری از مناطق روستایی و سنتی آفریقا، زنان مسئولیت تأمین آب، غذا و انرژی مورد نیاز برای پخت و گرمایش را بر عهده دارند. ولی آثار تغییرات اقلیمی نظیر خشکسالی، موج‌های گرما، بیماری‌های عفونی که با افزایش دما تقویت می‌شوند، جنگل‌زدایی و نااطمینانی نسبت به بارش‌ها، نیاز به تأمین منابع این زنان را بیشتر می‌کند. این امر موقعیت آنها را در اجتماع تضعیف کرده و فرصت زندگی بهتر برای آنها و خانواده‌هایشان را کاهش می‌دهد.

۶-۳. رقابت‌پذیری پایدار

با در نظر گرفتن تمامی این نیروها و ارتباطات متقابل و همانطور که در ابتدا ذکر شد، ما رقابت‌پذیری پایدار را این‌گونه تعریف کرده‌ایم: **مجموعه‌ای از نهادها، سیاست‌ها و عواملی که**

موجب می‌شوند تا ملتی در بلندمدت بهره‌ور[1] بمانند، ضمن اینکه از پایداری اجتماعی و زیست‌محیطی نیز اطمینان حاصل شود. یکی از نکات بنیادی این تعریف این است که اگرچه رقابت‌پذیری از طریق بهره‌وری و عملکرد اقتصادی قابل اندازه‌گیری است، ولی رقابت‌پذیری پایدار مفهومی عمیق‌تر داشته و بر جنبه‌هایی فراتر از جنبه‌های اقتصادی صرف توجه دارد، به طوری که سایر عوامل مهم که با تضمین کیفیت بالای رشد، موفقیت در پایداری اجتماعی را نشان می‌دهند را نیز شامل می‌شود. رقابت‌پذیری پایدار را می‌توان به گونه‌ای دیگر نیز نگاه کرد که طبق آن، **هدف آن نه تنها ارزیابی این است که آیا یک کشور از پتانسیل لازم برای رشد در میان‌مدت و بلندمدت برخوردار است یا خیر، بلکه آیا فرآیند توسعه ملی در حال ایجاد جامعه‌ای است که ما تمایل داریم در آن زندگی کنیم.**

۱-۶-۳. اندازه‌گیری رقابت‌پذیری پایدار

به‌منظور ارزیابی اینکه ما هم‌اکنون در چه نقطه‌ای قرار داریم و نیز فراهم کردن بینشی عمیق درباره اینکه ما چگونه می‌خواهیم با این موضوعات مرتبط برخورد کنیم، ما باید قادر باشیم تا پایداری را اندازه‌گیری کنیم. در بخش‌های پیش رو، رویکردهای اصلی موجود جهت اندازه‌گیری پایداری ارائه شده و «شاخص رقابت‌پذیری پایدار جهانی»[2] که ابداع مجمع جهانی اقتصاد در این حوزه است، تشریح می‌شود.

طی دهه‌های اخیر، تلاش‌های قابل‌توجهی به‌منظور یافتن روش‌ها یا شاخص‌هایی جهت اندازه‌گیری مفهوم پایداری صورت گرفته است. به‌عنوان مثال، مفهوم «حسابداری سود سه‌گانه»[3] که در دهه ۱۹۸۰ ظهور کرد، اقدام مهمی به‌منظور ارتقای چارچوب گزارش‌دهی سنتی بود که براساس آن، بنگاه‌ها و کشورها عملکرد زیست‌محیطی و اجتماعی را نیز در کنار عملکرد مالی و اقتصادی به حساب می‌آورند.

مطالعه کمیته استیگلیتز- سِن - فیتوسی[4] در سال ۲۰۰۹ نیز گامی قابل‌توجه برای ارتقای اندازه‌گیری موفقیت در جوامع بود، زیرا «فراتر از اندازه‌گیری عملکرد بازار، بلکه رضایتمندی[5] را اندازه‌گیری می‌کرد». نهادهای بین‌المللی نیز از چنین مطالعاتی استقبال کرده‌اند. به‌عنوان مثال، کمیسیون اروپا[6] شاخص‌های پایداری را نیز در راهبردهای رشد خود لحاظ کرده است: «راهبرد ۲۰۲۰ اروپا، جهت دستیابی به رشد هوشمندانه، فراگیر و پایدار». سازمان توسعه و همکاری‌های

1. Productive
2. Sustainability-Adjusted Global Competitiveness Index
3. Triple bottom line Accounting
4. Stiglitz-Sen-Fitoussi
5. Wellbeing
6. The European Commission

اروپا، «ابتکار زندگی بهتر»[1] را دنبال می‌کند که از طریق «شاخص زندگی بهتر»[2] اندازه‌گیری می‌شود و شامل معیارهای پایداری اجتماعی و زیست‌محیطی نیز می‌شود. برنامه توسعه سازمان ملل[3] نیز در ارزیابی توسعه انسانی خود، مفاهیم پایداری زیست‌محیطی و برابری را وارد کرده است.

تمامی این اقدامات به‌منظور افزودن معیارهای پایداری زیست‌محیطی و اجتماعی در مفاهیم سنتی توسعه به دلیل تلاش‌های صورت گرفته جهت ارتقای شاخص‌هایی در این زمینه‌ها امکان‌پذیر شده است که البته این شاخص‌ها هنوز به‌طور گسترده در دسترس نیستند. درخصوص معیارهای مربوط به پایداری زیست‌محیطی، «شاخص عملکرد زیست‌محیطی[4] (EPI)» و قبل از آن «شاخص پایداری زیست‌محیطی» توسعه یافته توسط محققانی از دانشگاه‌های یال و کلمبیا، «اثر زیستی»[5] توسعه‌یافته توسط «شبکه اثرگذاری زیست‌محیطی جهانی»[6] و «شاخص سازگاری زیست‌محیطی جهانی»[7] ارائه شده ازسوی «سازمان سازگاری زیست‌محیطی جهانی»[8] پیشگامان در اندازه‌گیری مصرف منابع زیستی و ظرفیت منابع زیستی کشورها بوده‌اند.

درخصوص پایداری اجتماعی، اقدامات کمتری صورت گرفته است. در این میان، می‌توان به «چارچوب شاخص‌های جهانشمول حکمرانی»[9] پیشنهاد شده ازسوی بانک جهانی اشاره کرد که ابعاد مختلف حکمرانی نظیر ثبات سیاسی، آزادی بیان و پاسخگویی را اندازه‌گیری می‌کند، و یا «کار شایسته»[10] که ازسوی «سازمان بین‌المللی کار»[11] پیشنهاد شده و چندین جزء مرتبط با شرایط کار را اندازه‌گیری می‌کند.

علی‌رغم این پیشرفت‌ها، مشکل کمبود اطلاعات موثق که به کشورها اجازه دهد تا عملکرد خود در این حوزه‌های حساس را ارزیابی کنند، همچنین احساس می‌شود. در صورت عدم بهبود کیفیت و دسترسی به اطلاعات مربوط به پایداری اجتماعی و زیست‌محیطی، کشورها همچنان در ارزیابی شرایط و پایش تغییرات ایجاد شده در ابعاد مهم با مشکل مواجه خواهند بود. به این ترتیب، برای سیاستگذاران دشوار خواهد بود تا سیاست‌ها و اقدامات مناسب که منجر به نتایج مورد نظر می‌شود را شناسایی و اجرا کنند.

---

1. Better Life Initiative
2. Better Life Index
3. United Nations Development Programme (UNDP)
4. Environmental Performance Index (EPI)
5. Ecological Footprint
6. Global Footprint Network
7. Global Adaptation Index
8. Global Adaptation Institute
9.Worldwide Governance Indicators Framework
10. Decent Work
11. International Labour Organization

۲-۶-۳. رقابت‌پذیری پایدار: چارچوب تحلیلی

ما طبق تعریف خود از رقابت‌پذیری پایدار، چارچوبی ایجاد کرده‌ایم که هدفش ایجاد یک مبانی مشترک برای تعیین سیاست‌هایی است که بین شکوفایی اقتصادی و ابعاد اجتماعی و زیست‌محیطی توازن برقرار کند. این مدل مفهومی در نمودار ۱۵ نشان داده شده است. این مدل چارچوبی ارائه می‌دهد که در آن، شاخص مجمع برای اندازه‌گیری رقابت‌پذیری (شاخص رقابت‌پذیری جهانی) توسط عواملی تشکیل‌دهنده پایداری اجتماعی و زیست‌محیطی تعدیل می‌شوند.

این چارچوب، **جایگاه محوری رقابت‌پذیری را به‌عنوان محرک اصلی شکوفایی** در اجتماع نشان می‌دهد. **سطوح بالای رقابت‌پذیری برای دستیابی به رونق پایدار ضروری هستند.** شاخص رقابت‌پذیری جهانی، میزان رقابت‌پذیری یک اقتصاد را اندازه‌گیری می‌کند که تعریف آن چنین است: **مجموعه نهادها، سیاست‌ها و عواملی که میزان بهره‌وری یک اقتصاد را مشخص می‌کنند.** شاخص مذکور، شاخصی فراگیر بوده که ۱۲ محور دارد که عبارتند از: نهادها، زیرساخت‌ها، محیط اقتصاد کلان، سلامتی و تحصیلات پایه، تحصیلات عالی و آموزش، کارآیی بازار کالاها، کارآیی بازار کار، توسعه بازار مالی، آمادگی تکنولوژیک، اندازه بازار، پیچیدگی و بلوغ کسب‌وکار و نوآوری. متغیرهایی که در هر یک از این ۱۲ محور تحلیل می‌شوند، کاملاً شناخته شده هستند و از تجربه بیش از ۳۰ سال کار در زمینه رقابت‌پذیری در مجمع جهانی اقتصاد در کنار ادبیات غنی در حوزه رشد و توسعه بهره می‌برند.

نمودار ۱۵. ساختار شاخص رقابت‌پذیری جهانی، تعدیل شده متناسب با پایداری

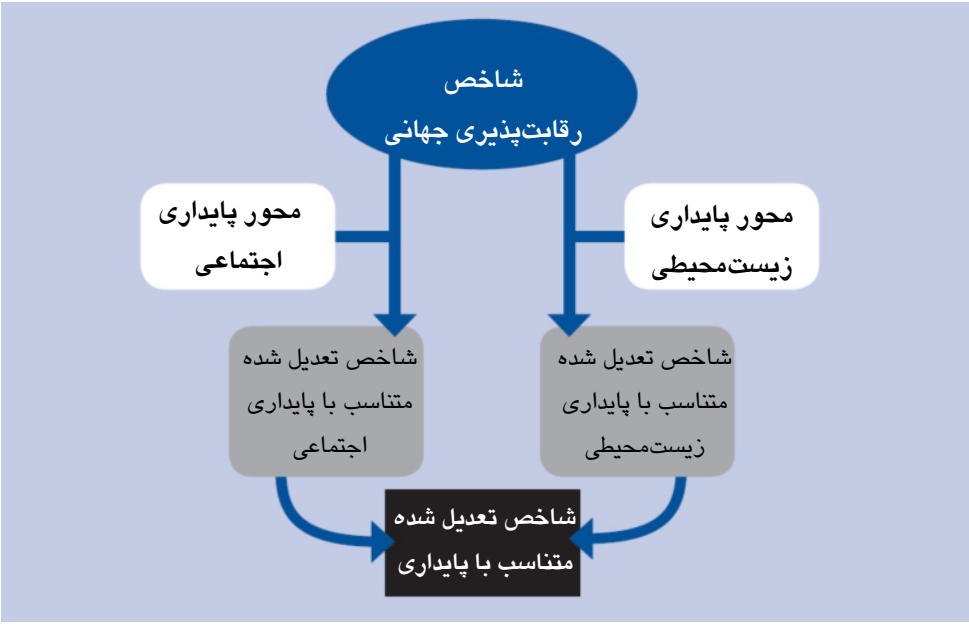

با این وجود، چارچوب ارائه شده در نمودار ۱۵ نشان می‌دهد که رقابت‌پذیری به خودی خود ممکن است منجر به رونق پایدار نشود. اگرچه دستیابی به سطوح مشخصی از رونق اقتصادی برای حصول استاندارد بالایی از زندگی ضروری است، ولی در این آزمون، کشورها برمبنای توانایی‌شان در ایجاد شکوفایی پایدار برای شهروندانشان نیز ارزیابی می‌شوند. به عبارت دیگر، رقابت‌پذیری یک شرط ضروری و نه کافی برای رونق پایدار محسوب می‌شود و لذا لازم است متناسب با پایداری اجتماعی و زیست‌محیطی تعدیل شود. این تعدیل از طریق ضرب شاخص رقابت‌پذیری جهانی در ضریب پایداری اجتماعی یا زیست‌محیطی انجام می‌شود.

همانطور که قبلاً تشریح شد، تعریف ارتباط ریاضی بین رقابت‌پذیری و پایداری، و نیز شناسایی و اندازه‌گیری محورها و متغیرهایی که منشأ پایداری اجتماعی و زیست‌محیطی هستند، کاری پیچیده است، چه از نظر مفهومی و چه از نظر اندازه‌گیری. هنوز شواهد قوی که بتوان از آن رابطه ریاضی مشخصی استخراج کرد، وجود ندارد، بنابراین، ما ترجیح داده‌ایم که رابطه‌ای ساده و خطی بین آنها در نظر بگیریم. به این ترتیب، مقدار نهایی شاخص رقابت‌پذیری جهانی تعدیل شده متناسب با پایداری معادل میانگین دو شاخص تعدیل شده متناسب با پایداری زیست‌محیطی و پایداری اجتماعی تعریف شده است.

۷-۳. محور پایداری اجتماعی

درخصوص پایداری اجتماعی، این مجمع سه عامل مفهومی شناسایی کرده است (جدول ۱۱). دسته اول توان مردم در **تأمین نیازهای اولیه** را ارزیابی می‌کند. این دسته خود سه شاخص را شامل می‌شود: دسترسی به تأسیسات بهداشتی، دسترسی به آب شرب بهداشتی و دسترسی به خدمات بهداشتی. این دسته درواقع معیاری از میزان پوشش و نیز کیفیت نیازهای فیزیکی پایه ارائه می‌دهد. سایر شاخص‌هایی که ما تمایل داشتیم اضافه کنیم، ولی به دلیل کمبود اطلاعات نتوانستیم، عبارتند از: دسترسی به مسکن مناسب و امنیت غذایی. مردمی که دسترسی نامطلوبی به آب، غذا، سرپناه، بهداشت و خدمات درمانی داشته باشند نمی‌توانند متناسب با ظرفیت‌های خود توسعه پیدا کنند.

جدول ۱۱. خلاصه شاخص‌های پایداری اجتماعی

تأمین نیازهای اولیه	آسیب‌پذیری نسبت به شوک‌ها	انسجام اجتماعی
- دسترسی به تأسیسات بهداشتی	- اشتغال شکننده	- شاخص ضریب جینی
- دسترسی به آب شرب بهداشتی	- گستردگی اقتصاد غیررسمی	- پویایی اجتماعی
- دسترسی به خدمات بهداشتی	- نظام تأمین اجتماعی	- پویایی جوانان

دسته دوم مرتبط با مفهوم احساس امنیت اقتصادی می‌باشد. بنابراین، این دسته **آسیب‌پذیری مردم نسبت به محرومیت‌های اقتصادی** را ارزیابی می‌کند. سه شاخص برای ارزیابی آن انتخاب شده‌اند که عبارتند از: اشتغال شکننده به‌صورت درصد از کل اشتغال، گستردگی اقتصاد غیررسمی و نظام تأمین اجتماعی. شاخص شکنندگی اشتغال، درصد مردمی را نشان می‌دهد که در بنگاه‌های کوچک خوداشتغالی دارند یا در مشاغل کوچک خانوادگی فعال هستند که ممکن است نتوانند درآمد کافی جهت دستیابی به استاندارد زندگی کشورشان کسب کنند و در شرایط نامساعد اقتصادی، چه‌بسا وضعیت بی‌ثباتی پیدا کنند. گستردگی اقتصاد غیررسمی می‌تواند نشان دهد که تا چه حد نیروی کار در ساختارهای رسمی قرار دارد. هرچه نیروی کار از چارچوب‌های رسمی بیشتر منفک باشد، کارکنان نسبت به از دست دادن شغل، پیری، ازکارافتادگی، بیماری و مرگ آسیب‌پذیرتر خواهند بود. سوم، نظام تأمین اجتماعی شاخصی از چتر حمایتی است: در شرایط بی‌ثباتی اقتصادی و مالی، تأمین اجتماعی به خانوارها کمک می‌کند تا دسترسی خود به مایحتاج اولیه را حفظ نمایند و اینکه بحران موجب سقوط آنها در فقر نشود. وجود چتر حمایتی همچنین احساس امنیت مالی ایجاد خواهد کرد و موجب می‌شود که افراد حاضر به سرمایه‌گذاری شوند و مخاطرات مرتبط با کارآفرینی را پذیرا باشند که این امر به معنای ایجاد مشاغل جدید و افزایش ایده‌های ابتکاری می‌باشد که اقتصاد از آنها منتفع می‌شود.

دسته سوم به نوعی **انسجام اجتماعی** را ارزیابی می‌کند و سه شاخص را شامل می‌شود: شاخص **ضریب جینی**، **پویایی اجتماعی و پویایی جوانان**. ما شاخص ضریب جینی را به‌عنوان شاخصی از نابرابری درآمدی در نظر گرفته‌ایم، ولی باید در نظر داشت که اصولاً نابرابری زیاد ممکن است فقر نسبی را مخفی کند، چرا که این امر موجب می‌شود تا خانوارهای با سطح درآمدی پایین نتوانند به فرصت‌هایی که در اختیار گروه‌های پردرآمد جامعه است، دسترسی داشته باشند. شاخص بعدی که با شاخص قبلی نیز مرتبط می‌باشد، پویایی اجتماعی است که سال گذشته در مجمع جهانی اقتصاد معرفی شده است. در ادبیات رقابت‌پذیری پایدار، ضروری است که نسل‌های بعدی بتوانند فارغ از موقعیت اجتماعی و اقتصادی والدینشان، شرایط خود را بهبود دهند.

در یک اقتصاد ضعیف، عدم چنین پویایی اجتماعی می‌تواند برای توسعه سرمایه انسانی

مخرب باشد، زیرا افراد مستعد در جامعه‌ای که به آنها اجازه دسترسی و آموزش و پیشرفت را ندهند، اهرمی برای پیشرفت اقتصادی نخواهند شد و ممکن است کشور خود را با هدف پیگیری فرصت‌های خارج از کشور ترک کنند. به علاوه، ناامیدی نسبت به آینده ناشی از بیکاری بالا و نابرابری پایدار می‌تواند محرکی برای عدم ثبات سیاسی باشد. با نگاهی عمومی‌تر، پویایی اجتماعی شاخصی از **آزادی برای تلاش در جهت توسعه انسانی** نیز می‌باشد و درخصوص مورد سوم، نرخ بالای بیکاری جوانان می‌تواند انسجام اجتماعی را کاهش داده و هزینه‌های اقتصادی و اجتماعی قابل‌توجهی به بار آورد. بیکاری جوانان عواید دریافتی آنان را در طول عمرشان کاهش داده، به سلامتی آنها آسیب وارد می‌کند و از توان بالقوه نسل بعدی برای موفقیت می‌کاهد. از دیدگاه اقتصادی، **نرخ بالای بیکاری در میان جوانان نشان‌دهنده ناتوانی در بسیج کردن منابع موجود و ایجاد مهارت‌های بهره‌ور** می‌باشد.

۸-۳. محور پایداری زیست‌محیطی

به‌منظور توسعه مفهوم پایداری زیست‌محیطی، این مجمع همکاری‌های گسترده‌ای با متخصصانی از «مرکز سیاست‌ها و قوانین زیست‌محیطی یال»[1] و مرکز «شبکه بین‌المللی اطلاعات علمی زمین»[2] در مؤسسه زمین‌شناسی دانشگاه کلمبیا داشته است تا بتواند بهترین شاخص‌ها را جهت استفاده در این حوزه شناسایی و ضعف‌های آنها را درک کند. به این ترتیب، شاخص‌های منتخب درخصوص محور پایداری زیست‌محیطی ازسوی این دو سازمان ارائه شده و تلاش شده تا جامع‌ترین و معنادارترین شاخص‌ها از میان تعداد وسیعی از شاخص‌های زیست‌محیطی انتخاب شوند.

در این محور، شاخص‌هایی در سه دسته انتخاب شده‌اند (جدول ۱۲ را ملاحظه کنید)، با این هدف که به بهترین نحو ابعاد پایداری زیست‌محیطی پوشش داده شود.

جدول ۱۲. خلاصه شاخص‌های پایداری زیست‌محیطی

سیاست‌های زیست‌محیطی	استفاده از منابع تجدیدپذیر	تخریب محیط زیست
- قوانین و مقررات زیست‌محیطی (شدت و میزان اعمال) - تعداد موافقتنامه‌های زیست‌محیطی پذیرفته شده - حفاظت از اراضی	- بهره‌وری استفاده از آب در کشاورزی - تغییر پوشش جنگل‌ها - ماهیگیری بیش از حد	- میزان غلظت ذرات معلق - کیفیت محیط طبیعی - غلظت دی‌اکسید کربن

1. Yale's Center for Environmental Law and Policy (YCELP)
2. Center for International Earth Science Information Network (CIESIN)

اولین حوزه‌ای که در محور پایداری زیست‌محیطی ارزیابی می‌شود، سیاست‌های زیست‌محیطی است که شامل شاخصی است از شدت قوانین زیست‌محیطی و نحوه اجرا و اعمال آنها، در کنار میزان حفاظت از اراضی، که در کنار یکدیگر برآوردی از تعهد یک کشور در حفاظت از منابع طبیعی را نشان می‌دهند. ما همچنین شاخصی از تعداد پیمان‌ها یا موافقتنامه‌های زیست‌محیطی بین‌المللی که یک کشور با آنها موافقت کرده است (از ۲۵ موافقتنامه) را نیز در نظر گرفته‌ایم. این متغیر میزان توجه یک کشور به مشکلات زیست‌محیطی و تمایل آن به مشارکت در اقدامات بین‌المللی به‌منظور برطرف نمودن چالش‌های زیست‌محیطی جهان را نشان می‌دهد. این متغیرها، روی هم‌رفته نشان می‌دهند که در یک کشور تا چه حد عزم و اراده سیاسی به‌منظور واکنش مناسب به چالش‌های زیست‌محیطی به‌گونه‌ای قاعده‌مند و سازگار وجود دارد و اینکه دولتمردان چقدر به این موضوعات بها می‌دهند.

حوزه دوم به استفاده از منابع تجدیدپذیر می‌پردازد. این شاخص‌ها این معیارها را شامل می‌شوند: شدت برداشت آب جهت کشاورزی در یک اقتصاد، که میزان کارآیی بخش کشاورزی در استفاده از آب را نشان می‌دهد، تغییرات پوشش جنگل، که اطلاعات گزارش شده درخصوص درصد سطح اراضی جنگل‌زدایی شده (یا عکس آن) در طول زمان را مدنظر قرار می‌دهد و میزان بهره‌برداری از حوزه‌های ماهیگیری. کاهش ظرفیت تولید مثل ماهی‌ها یکی از معضلات عمده زیست‌محیطی است که تاکنون راه‌حل ساده و مشخصی برای آن پیدا نشده است. اگرچه گردآوری و تفسیر اطلاعات در این حوزه بسیار دشوار است، ولی مدیریت منابع مذکور به‌منظور اطمینان از اینکه آنها برای نسل‌های بعدی نیز باقی می‌مانند، امری خطیر برای کشورهاست.

سومین دسته مدنظر قرار گرفته، تخریب محیط زیست است که می‌تواند آسیب‌های جدی به سلامت انسان وارد کند، ضمن اینکه اکوسیستم را نیز نابود می‌کند. شاخص‌هایی که برای ارزیابی این مفهوم انتخاب شده‌اند، عبارتند از: میزان غلظت ذرات معلق، کیفیت محیط طبیعی و غلظت دی‌اکسید کربن. غلظت ذرات معلق شاخصی از آلودگی هوا می‌باشد که قطعاً آثار مخربی بر سلامت انسان دارد و لذا در بسیاری از کشورها ازسوی مقامات دولتی پایش و کنترل می‌شود. کیفیت محیط طبیعی یک برآورد مبتنی‌بر قضاوت فردی از وضعیت محیط زیست است که میزان ملاحظه و مراقبت بنگاه‌های بزرگ را اندازه‌گیری می‌کند. غلظت دی‌اکسید کربن شاخصی است از کارآیی استفاده از انرژی نسبت به آلودگی‌هایی که منتشر می‌کند. لازم به ذکر است که اگرچه غلظت دی‌اکسید کربن تا حدودی نقش کشورها در تغییرات اقلیمی را نشان می‌دهد، ولی فعلاً این‌گونه تصمیم‌گیری شد که تغییر اقلیم به‌عنوان یک عامل جدا در این محور آورده نشود. علت این است که درخصوص اینکه چگونه باید مسئولیت انتشار گازهای آلاینده به کشورهای مختلف نسبت داده

شود، هنوز توافقی حاصل نشده است. به‌عنوان مثال، در دنیایی که بازارها جهانی هستند، آیا انتشار آلاینده‌ها باید به کشوری نسبت داده شود که کالاهایی که آلودگی ایجاد کرده‌اند را تولید نموده، یا به کشوری که آن کالاها را مصرف کرده است؟ به علاوه، هنوز دقیقاً مشخص نیست که سهم کشورها در تغییرات اقلیمی چه تأثیری بر رقابت‌پذیری ملی دارد، به‌ویژه در شرایطی که اجماع بین‌المللی برای تحمیل هزینه بر شرکت‌های بزرگ آلاینده وجود ندارد.

درحالی که متغیرهای تشریح شده در این بخش و بخش قبل، تعدادی از جنبه‌های مهم پایداری اجتماعی و زیست‌محیطی را پوشش می‌دهند، ولی برای دستیابی به شاخص کامل‌تری از این مفهوم، لازم است متغیرهای دیگری نیز لحاظ شوند. این شاخص‌ها شامل معیارهایی از میزان مشارکت اجتماعی و احترام به حقوق اولیه بشر، در کنار تبعیض علیه گروه‌های اقلیت و برخی شاخص‌های زیست‌محیطی می‌شود. با این وجود، به دلیل کمبود اطلاعات موثق در حوزه‌های مذکور، ما هنوز نمی‌توانیم آنها را در مدل خود وارد کنیم.

۹-۳. محاسبه شاخص رقابت‌پذیری جهانی تعدیل شده متناسب با پایداری

هر دو حوزه پایداری (اجتماعی و زیست‌محیطی) به‌طور مستقل در تعدیل شاخص رقابت‌پذیری جهانی هر کشور وارد شده‌اند و به این ترتیب، سه خروجی به‌دست آمده است: شاخص رقابت‌پذیری جهانی تعدیل شده متناسب با پایداری زیست‌محیطی، شاخص رقابت‌پذیری جهانی تعدیل شده متناسب با پایداری اجتماعی و شاخص رقابت‌پذیری جهانی تعدیل شده نهایی که برآیند دو شاخص قبلی است.

با توجه به نبود مبانی تئوریک شفاف در وزن‌دهی به عوامل مختلف، وزن تمامی عوامل در هر محور یکسان در نظر گرفته شده است. در هر محور یک «ضریب تعدیل»[1] بین ۰/۸ تا ۱/۲ حاصل شده که از آن برای تعدیل شاخص رقابت‌پذیری جهانی استفاده شده است. به این ترتیب، شاخص تعدیل شده حداکثر ۲۰ درصد بیشتر و حداقل ۲۰ درصد کمتر از مقدار اولیه خود به دست می‌آید.

در نهایت، شاخص نهایی میانگین ساده دو شاخص جداگانه می‌باشد. اگرچه این روش شفاف و ساده است، محدودیت آن این است که اجازه می‌دهد که ابعاد مختلف پایداری تأثیر یکدیگر را جبران کنند. لازم است این موضوع در تفسیر نتایج حاصل، به‌ویژه پایداری زیست‌محیطی، درنظر گرفته شود. به‌عنوان مثال، برزیل در تعدادی از شاخص‌های زیست‌محیطی عملکرد خوبی داشته است، ولی عملکرد آن در جنگل‌زدایی ضعیف است. درواقع، نمره ضعیف برزیل در شاخص تغییر پوشش

1. Adjustment Coefficient

جنگل‌ها از طریق نمرات خوب آن در سایر حوزه‌ها جبران شده است و به این ترتیب، عملکرد برزیل درخصوص پایداری زیست‌محیطی، علی‌رغم جنگل‌زدایی گسترده، بالاتر از میانگین می‌باشد.

نمودار ۱۶. مقادیر شاخص رقابت‌پذیری کشورها در کنار مقادیر تعدیل شده آن

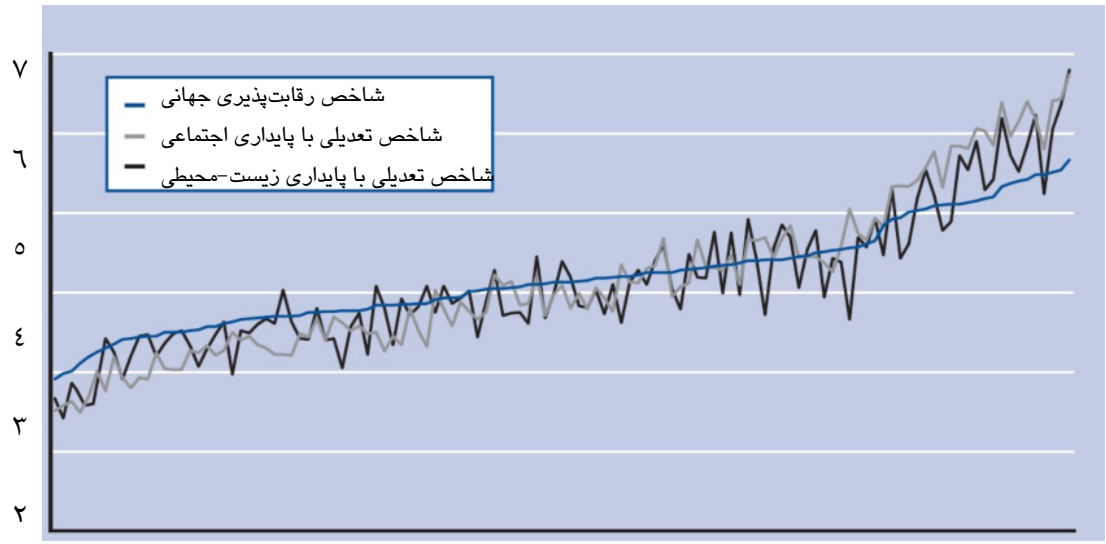

علی‌رغم مطالعات گسترده صورت گرفته، ما نتوانستیم شاخص‌های جدید و با کیفیت مناسب برای افزودن به این شاخص شناسایی کنیم. با این وجود، با مرور عمق ساختار دو محور مذکور، شاخص «نابودی جنگل» به دلیل همپوشانی با شاخص «تغییر پوشش جنگل» حذف گردید.

در ارزیابی امسال رقابت‌پذیری پایدار، ما توانستیم تعداد کشورهای تحت پوشش را از ۷۹ کشور در گزارش قبلی به ۱۲۱ کشور افزایش دهیم. این افزایش قابل‌توجه در تعداد کشورها عمدتاً به دلیل حذف شاخص نابودی جنگل بوده است که برای تعدادی از کشورها در دسترس نبود. البته، هنوز این تعداد نسبت به ۱٤۸ کشور که برای آنها شاخص رقابت‌پذیری جهانی برآورد می‌شود، کم است.

۱۰-۳. نتایج تحلیل شاخص رقابت‌پذیری جهانی تعدیل شده متناسب با پایداری

در این بخش، نتایج مربوط به تحلیل شاخص رقابت‌پذیری جهانی تعدیل شده متناسب با پایداری ارائه شده است. جدول ۱۳ نشان می‌دهد که چگونه وقتی شاخص‌های پایداری لحاظ می‌شوند، نمره رقابت‌پذیری جهانی تعدیل می‌شود. فلش رو به بالا نشان می‌دهد که عامل پایداری منجر به بهبود نمره رقابت‌پذیری شده است، درحالی که فلش رو به پایین حاکی از شکنندگی از نظر پایداری زیست‌محیطی یا اجتماعی است که نمره رقابت‌پذیری را کاهش داده است. فلش افقی نشان می‌دهد که رقابت‌پذیری با درنظر گرفتن جنبه‌های پایداری، تغییر محسوسی نداشته است.

همانطور که در نمودار ١٦ ملاحظه می‌شود، رابطه معکوس مشخصی بین رقابت‌پذیری و پایداری وجود ندارد. در تمامی سطوح رقابت‌پذیری، نتایج مبتنی‌بر پایداری کشورها، هم در بالا و هم در پایین نمره رقابت‌پذیری اولیه دیده می‌شود. با این وجود، کشورهای موجود در نیمه بالایی نمرات رقابت‌پذیری، به‌طور کلی عملکرد بهتری در زمینه پایداری نیز داشته‌اند. به موضوع به‌ویژه درخصوص پایداری اجتماعی مشهودتر است. البته این موضوع عجیب نیست، زیرا پایداری اجتماعی ارتباط نزدیکی با توسعه دارد. کشورهای توسعه‌یافته اغلب از نهادهای بالغ‌تری برخوردارند که دسترسی شهروندان به زیرساخت‌ها، خدمات سلامتی و رفاه اولیه را تضمین می‌کند. در عین حال، کشورهایی که در رقابت‌پذیری جهانی با چالش‌های عدیده‌ای روبرو هستند، در پایداری اجتماعی نیز از عملکرد ضعیف‌تری برخوردارند.

درخصوص پایداری زیست‌محیطی، موضوع پیچیده‌تر است. کشورهایی که در سطوح پایین‌تری به لحاظ رقابت‌پذیری قرار دارند، اغلب از نظر انتشار آلاینده‌هایی نظیر دی‌اکسید کربن یا آلودگی‌های صنعتی نظیر فاضلاب‌های صنعتی وضعیت بهتری نسبت به کشورهای توسعه‌یافته دارند. با این وجود، این کشورها هم‌اکنون با مشکلاتی دست‌وپنجه نرم می‌کنند که کشورهای پیشرفته در مراحل اولیه توسعه با آنها روبرو بودند، نظیر از بین رفتن تنوع زیستی ناشی از جنگل‌زدایی، شهرسازی گسترده و گسترش اراضی کشاورزی در کنار آلودگی هوا ناشی از استفاده از موتورهای قدیمی، به‌ویژه در حوزه حمل‌ونقل. بنابراین، عجیب نیست که شهرهای واقع در کشورهایی نظیر بنگلادش، برزیل، چین، هند و نیجریه جزو آلوده‌ترین شهرهای جهان قرار دارند.

١-١٠-٣. نتایج حاصل برای اقتصادهای منتخب

سوئیس همچنان در صدر شاخص رقابت‌پذیری جهانی تعدیل شده قرار دارد و پایداری بالایی هم به لحاظ اجتماعی و هم به لحاظ زیست‌محیطی نشان می‌دهد. نرخ بیکاری پایین در کنار نظام تأمین اجتماعی نسبتاً خوب این کشور را قادر ساخته تا عملکرد خوبی در بُعد اجتماعی به‌جا بگذارد. در بُعد پایداری زیست‌محیطی، اگرچه نتایج در مقایسه با سایر کشورها مثبت است، نحوه مواجهه با آلاینده‌های شیمیایی و انتشار گازهای آلاینده حوزه‌هایی هستند که ظاهراً نیاز به بهبود دارند. عملکرد سوئیس نشان می‌دهد که لزوماً نوعی بده ـ بستان بین پایداری اجتماعی و زیست‌محیطی از یک‌سو و رقابت‌پذیر بودن ازسوی دیگر وجود ندارد. به بیان کلی، کشورهایی که در مرزهای نوآوری هستند می‌توانند منابع خود را به‌طور مؤثر مدیریت کنند و درواقع، این کشورها اغلب نسبت به نگرانی‌های مربوط به پایداری حساس‌تر بوده و نسبت به انجام اقدامات و سیاست‌های مقتضی جدی‌تر هستند. اگرچه سوئیس حداکثر امتیاز ممکن را کسب نکرده است، ولی مقامات و مردم این

کشور قطعاً متوجه فشارهای موجود بر منابع طبیعی خود هستند و به آنها خواهند پرداخت.

به‌طور مشابه، کشورهای شمال اروپا عملکرد خوبی به لحاظ پایداری دارند. البته در میان آنها، نروژ تنها کشوری است که به همراه سوئیس به نتایج بسیار خوبی در هر دو بُعد پایداری دست یافته است، به‌طوری که تنها کشوری است که نرخ بیکاری جوانان آن زیر ۱۰ درصد قرار دارد و از حمایت‌های اجتماعی نسبتاً گسترده در کنار آلایندگی اندک و مدیریت خود اراضی در بُعد زیست‌محیطی برخوردار است. در عین حال، کاهش ذخایر ماهی در این کشور ازجمله حوزه‌هایی است که نیاز به بهبود دارد. فنلاند نیز امتیازات مشابهی کسب کرده و مشخصاً در بُعد اجتماعی، از حمایت اجتماعی مطلوب و دسترسی عمومی بالا به خدمات درمانی برخوردار است. البته بخشی از این نتایج مطلوب به دلیل نرخ بالای بیکاری در میان جوانان (۲۰/۳ درصد) خنثی شده است. فنلاند از نظر پایداری زیست‌محیطی نیز به دلیل مقررات سختگیرانه، فشار اندک به منابع آبی، و نیز انتشار محدود آلاینده‌ها نسبتاً پایدار محسوب می‌شود. با این وجود، حفاظت ضعیف از اراضی و تا حدودی فشار بر ذخایر ماهی، مانع از کسب نمره‌ای عالی شده است. عملکرد سوئد نیز هم از بُعد پایداری زیست‌محیطی و هم از بُعد پایداری اجتماعی قابل قبول است، البته در سطوحی ضعیف‌تر از سایر کشورهای شمال اروپا. مشخصاً در بُعد اجتماعی، نرخ بیکاری جوانان همچنان بدتر می‌شود. از نظر پایداری اجتماعی، سوئد با مدیریت نسبتاً مسئولانه بر منابع، نتایجی مشابه فنلاند دارد، اگرچه در برخی حوزه‌ها نظیر ماهیگیری بیش از حد و اراضی محدود محافظت شده، ضعف‌هایی مشاهده می‌شود.

آلمان نیز عملکرد نسبتاً خوبی در هر دو جنبه پایداری دارد. در محور پایداری اجتماعی، نرخ نسبتاً پایین بیکاری جوانان، دسترسی گسترده به خدمات درمانی در کنار نظام تأمین اجتماعی مطلوب عوامل اصلی بالا بودن شاخص مذکور محسوب می‌شوند. برخی مشکلات اجتماعی اخیر نظیر افزایش تعداد شاغلانی که به کمک‌های رفاهی دولت وابسته هستند، ممکن است پایداری اجتماعی این کشور را در معرض ریسک قرار دهد. پایداری زیست‌محیطی این کشور نیز در وضعیت نسبتاً مناسبی قرار دارد. قوانین و مقررات سخت و اعمال خوب آنها در کنار مساحت گسترده اراضی حفاظت شده، حاکی از توجه ویژه آلمان به مسائل زیست‌محیطی می‌باشد. با این وجود، علی‌رغم تلاش‌های این کشور، در برخی حوزه‌ها همچنان زمینه‌هایی برای بهبود وجود دارد. غلظت دی‌اکسید کربن هنوز نسبتاً بالاست (اگرچه به آرامی در حال کاهش است) و ماهیگیری بیش از حد نیز تا حدودی در این کشور مشاهده می‌شود.

عملکرد آمریکا از نظر رقابت‌پذیری پایدار، همچون گزارش قبلی، در مجموع متوسط ارزیابی می‌شود، ضمن اینکه نتایج آن در پایداری اجتماعی بهتر از پایداری زیست‌محیطی است. نمره

پایداری اجتماعی این کشور تا حدودی پایین‌تر از اقتصادهای پیشرفته است که این امر ناشی از نابرابری بالای درآمدی و نرخ نسبتاً بالای بیکاری در میان جوانان (۱۷/۳ درصد) می‌باشد. طبق ارزیابی سال ۲۰۱۲، بیش از ١٦ درصد مردم آمریکا در فقر به سر می‌برند، این درحالی است که این نرخ در سال ۲۰۰۹ معادل ١٤/٣ درصد بود که علامتی از افزایش شکاف درآمدی است. درخصوص پایداری زیست‌محیطی، عملکرد پایین‌تر از میانگین این کشور حاصل چندین عامل می‌باشد، ازجمله: عدم تعهد آمریکا برای پیوستن به معاهده‌های بین‌المللی، عزم سیاسی نه چندان قوی در بهبود مشکلات مهم زیست‌محیطی، فشار زیاد بر منابع آب جهت کشاورزی، انتشار نسبتاً بالای گاز دی‌اکسید کربن و اراضی حفاظت شده محدود. در کنار اینها، باید نگرانی‌های مورد اشاره توسط «سازمان حفاظت از محیط زیست آمریکا»[1] درخصوص لزوم حفاظت از زیستگاه‌ها، به‌ویژه در مناطق ساحلی (ناشی از رشد سریع شهرسازی) را نیز باید افزود. این سازمان دریافته است که نابودی جنگل‌ها و اراضی بکر به دلیل تبدیل شدن به مناطق شهری و کاربری کشاورزی تهدیدی جدی برای زیستگاه‌های طبیعی محسوب می‌شود. در کنار جنبه‌های منفی مذکور، لازم به ذکر است که کیفیت هوا در چندین منطقه از این کشور تا حدودی بهبود یافته است.

ژاپن عملکرد قابل قبولی در بُعد پایداری اجتماعی دارد که این امر ناشی از نرخ پایین بیکاری جوانان، اقتصاد غیررسمی کوچک و نظام تأمین اجتماعی قوی می‌باشد. با این وجود، ژاپن نیز از نابرابری نسبتاً بالای درآمدی رنج می‌برد. از جنبه زیست‌محیطی، عملکرد ژاپن ناهمسان است. این کشور از نظر سیاست‌های زیست‌محیطی خوب عمل کرده است (در کنار تعهد قوی به اجرای صحیح مقررات و استانداردها)، ولی همچنان با انتشار زیاد گاز دی‌اکسید کربن، فشار بر منابع آبی و ماهیگیری بیش از حد مواجه است.

1. US Environmental Protection Agency (EPA)

جدول ۱۳. مقادیر شاخص رقابت‌پذیری کشورها برحسب شاخص‌های توسعه پایدار

	GCI 2013-2014		Social sustainability-adjusted GCI†		Environmental sustainability-adjusted GCI‡		Sustainability-adjusted GCI‡‡	
Country/Economy	Rank*	Score	Score	Direction	Score	Direction	Score	Direction
Switzerland	1	5.67	6.74	↑	6.80	↑	6.77	↑
Finland	3	5.54	6.43	↑	6.36	⇗	6.40	↑
Germany	4	5.51	6.41	↑	6.05	⇗	6.23	⇗
United States	5	5.48	5.80	⇗	5.24	⇒	5.52	⇒
Sweden	6	5.48	6.18	⇗	6.23	⇗	6.21	⇗
Netherlands	8	5.42	6.40	↑	5.85	⇗	6.13	⇗
Japan	9	5.40	6.15	⇗	5.52	⇒	5.83	⇗
United Kingdom	10	5.37	5.96	⇗	5.73	⇗	5.85	⇗
Norway	11	5.33	6.39	↑	6.19	↑	6.29	↑
Canada	14	5.20	5.85	⇗	5.42	⇒	5.64	⇗
Denmark	15	5.18	6.03	↑	5.29	⇒	5.68	⇗
Austria	16	5.15	6.06	↑	5.90	⇗	5.98	↑
Belgium	17	5.13	5.81	⇗	5.54	⇗	5.67	⇗
New Zealand	18	5.11	5.84	⇗	5.72	⇗	5.78	⇗
United Arab Emirates	19	5.11	5.84	⇗	4.89	⇒	5.37	⇒
Saudi Arabia	20	5.10	5.32	⇒	4.78	⇘	5.05	⇒
Australia	21	5.09	5.77	⇗	5.22	⇒	5.50	⇗
France	23	5.05	5.57	⇗	5.54	⇗	5.56	⇗
Malaysia	24	5.03	5.41	⇗	5.18	⇒	5.29	⇒
Korea, Rep.	25	5.01	5.33	⇗	4.61	⇘	4.97	⇒
Israel	27	4.94	5.34	⇗	4.43	⇘	4.89	⇒
Ireland	28	4.92	5.33	⇗	5.31	⇗	5.32	⇗
China	29	4.84	4.83	⇒	4.47	⇘	4.65	⇒
Estonia	32	4.65	4.93	⇗	4.93	⇗	4.93	⇗
Chile	34	4.61	4.66	⇒	4.57	⇒	4.61	⇒
Spain	35	4.57	4.74	⇒	4.69	⇒	4.71	⇒
Kuwait	36	4.56	5.05	⇗	3.68	↓	4.36	⇒
Thailand	37	4.54	4.58	⇒	4.38	⇒	4.48	⇒
Indonesia	38	4.53	4.26	⇘	4.43	⇒	4.35	⇒
Azerbaijan	39	4.51	4.37	⇒	3.94	⇘	4.15	⇘
Panama	40	4.50	4.45	⇒	4.78	⇗	4.62	⇒
Poland	42	4.46	4.45	⇒	4.54	⇒	4.50	⇒
Turkey	44	4.45	4.44	⇒	4.06	⇘	4.25	⇒
Czech Republic	46	4.43	4.84	⇗	4.69	⇗	4.77	⇗
Lithuania	48	4.41	4.68	⇗	4.85	⇗	4.76	⇗
Italy	49	4.41	4.44	⇒	4.55	⇒	4.50	⇒
Kazakhstan	50	4.41	4.69	⇗	3.72	↓	4.20	⇒
Portugal	51	4.40	4.65	⇗	4.41	⇒	4.53	⇒
Latvia	52	4.40	4.67	⇗	4.92	⇗	4.80	⇗
South Africa	53	4.37	4.10	⇘	3.97	⇘	4.03	⇘
Costa Rica	54	4.35	4.47	⇒	4.75	⇗	4.61	⇗
Mexico	55	4.34	4.28	⇒	3.99	⇘	4.13	⇒
Brazil	56	4.33	4.31	⇒	4.76	⇗	4.53	⇒
Bulgaria	57	4.31	4.32	⇒	4.18	⇒	4.25	⇒
Cyprus	58	4.30	4.66	⇗	4.19	⇒	4.42	⇒
Philippines	59	4.29	4.12	⇒	4.48	⇒	4.30	⇒
India	60	4.28	4.07	⇒	3.79	⇘	3.93	⇘
Peru	61	4.25	3.95	⇘	4.04	⇒	4.00	⇘
Slovenia	62	4.25	4.68	⇗	4.60	⇗	4.64	⇗
Hungary	63	4.25	4.34	⇒	4.40	⇒	4.37	⇒
Russian Federation	64	4.25	4.30	⇒	4.10	⇒	4.20	⇒
Sri Lanka	65	4.22	4.12	⇒	4.28	⇒	4.20	⇒
Montenegro	67	4.20	4.13	⇒	4.13	⇒	4.13	⇒
Jordan	68	4.20	4.35	⇒	3.62	⇘	3.98	⇒
Colombia	69	4.19	3.76	⇘	4.10	⇒	3.93	⇘
Vietnam	70	4.18	3.93	⇘	3.73	⇘	3.83	⇘
Ecuador	71	4.18	4.06	⇒	4.03	⇒	4.05	⇒
Georgia	72	4.15	3.79	⇘	3.81	⇘	3.80	⇘
Macedonia, FYR	73	4.14	3.99	⇒	3.83	⇘	3.91	⇒
Botswana	74	4.13	3.80	⇘	4.19	⇒	3.99	⇒
Croatia	75	4.13	4.09	⇒	4.39	⇗	4.24	⇒

(Cont'd.)

	GCI 2013–2014		Social sustainability–adjusted GCI†		Environmental sustainability–adjusted GCI‡		Sustainability-adjusted GCI‡‡	
Country/Economy	Rank*	Score	Score	Direction	Score	Direction	Score	Direction
Romania	76	4.13	3.97	⇒	3.98	⇒	3.97	⇒
Morocco	77	4.11	3.71	⇘	3.68	⇘	3.70	⇘
Slovak Republic	78	4.10	4.21	⇒	4.45	⇗	4.33	⇗
Armenia	79	4.10	3.88	⇘	3.61	⇘	3.74	⇘
Iran, Islamic rep.	82	4.07	3.84	⇘	3.75	⇘	3.80	⇘
Tunisia	83	4.06	4.14	⇒	3.74	⇘	3.94	⇒
Ukraine	84	4.05	4.09	⇒	3.71	⇘	3.90	⇒
Uruguay	85	4.05	4.22	⇒	4.28	⇗	4.25	⇒
Guatemala	86	4.04	3.75	⇘	3.88	⇒	3.82	⇘
Bosnia and Herzegovina	87	4.02	3.66	⇘	3.44	⇘	3.55	⇘
Cambodia	88	4.01	3.76	⇘	4.02	⇒	3.89	⇒
Moldova	89	3.94	3.88	⇒	3.93	⇒	3.91	⇒
Namibia	90	3.93	3.58	⇘	3.86	⇒	3.72	⇒
Greece	91	3.93	3.79	⇒	4.08	⇒	3.94	⇒
Trinidad and Tobago	92	3.91	4.03	⇒	3.75	⇒	3.89	⇒
Zambia	93	3.86	3.32	⇘	4.08	⇗	3.70	⇒
Jamaica	94	3.86	3.52	⇘	3.82	⇒	3.67	⇒
Albania	95	3.85	3.80	⇒	3.72	⇒	3.76	⇒
Kenya	96	3.85	3.34	⇘	3.92	⇒	3.63	⇘
El Salvador	97	3.84	3.45	⇘	3.34	⇘	3.40	⇘
Bolivia	98	3.84	3.26	⇓	3.80	⇒	3.53	⇘
Nicaragua	99	3.84	3.50	⇘	4.08	⇗	3.79	⇒
Algeria	100	3.79	3.48	⇘	3.22	⇓	3.35	⇘
Serbia	101	3.77	3.58	⇘	3.74	⇒	3.66	⇒
Guyana	102	3.77	3.52	⇘	3.57	⇘	3.54	⇘
Lebanon	103	3.77	3.62	⇒	3.05	⇓	3.34	⇘
Argentina	104	3.76	3.69	⇒	3.42	⇘	3.55	⇘
Dominican Republic	105	3.76	3.40	⇘	3.40	⇘	3.40	⇘
Suriname	106	3.75	3.67	⇒	3.80	⇒	3.74	⇒
Mongolia	107	3.75	3.44	⇘	3.41	⇘	3.43	⇘
Bangladesh	110	3.71	3.48	⇘	3.42	⇘	3.45	⇘
Honduras	111	3.70	3.21	⇘	3.63	⇒	3.42	⇘
Gabon	112	3.70	3.22	⇘	4.03	⇗	3.62	⇒
Senegal	113	3.70	3.22	⇘	3.61	⇒	3.41	⇘
Ghana	114	3.69	3.30	⇘	3.67	⇒	3.48	⇘
Cameroon	115	3.68	3.34	⇘	3.60	⇒	3.47	⇘
Gambia, The	116	3.67	3.45	⇘	3.49	⇘	3.47	⇘
Nepal	117	3.66	3.40	⇘	3.52	⇒	3.46	⇘
Egypt	118	3.63	3.50	⇒	2.97	⇓	3.23	⇘
Paraguay	119	3.61	3.27	⇘	3.63	⇒	3.45	⇒
Nigeria	120	3.57	3.21	⇘	3.47	⇒	3.34	⇘
Kyrgyz Republic	121	3.57	3.33	⇘	3.29	⇘	3.31	⇘
Cape Verde	122	3.53	3.24	⇘	3.07	⇘	3.15	⇘
Swaziland	124	3.52	3.27	⇘	3.33	⇘	3.30	⇘
Tanzania	125	3.50	3.03	⇘	3.52	⇒	3.27	⇘
Côte d'Ivoire	126	3.50	3.03	⇘	3.48	⇒	3.25	⇘
Ethiopia	127	3.50	3.04	⇘	3.36	⇒	3.20	⇘
Liberia	128	3.45	3.24	⇘	3.20	⇘	3.22	⇘
Benin	130	3.45	2.91	⇓	3.47	⇒	3.19	⇘
Zimbabwe	131	3.44	2.93	⇘	3.45	⇒	3.19	⇘
Madagascar	132	3.42	2.80	⇓	3.20	⇘	3.00	⇘
Pakistan	133	3.41	2.93	⇘	2.91	⇘	2.92	⇘
Venezuela	134	3.35	3.19	⇒	3.25	⇒	3.22	⇒
Mozambique	137	3.30	2.76	⇓	3.42	⇒	3.09	⇘
Timor-Leste	138	3.25	3.01	⇘	2.60	⇓	2.81	⇘
Mauritania	141	3.19	2.69	⇓	2.58	⇓	2.63	⇓
Haiti	143	3.11	2.49	⇓	2.78	⇘	2.63	⇓
Sierra Leone	144	3.01	2.63	⇘	2.86	⇘	2.74	⇘
Yemen	145	2.98	2.58	⇘	2.42	⇓	2.50	⇓
Guinea	147	2.91	2.51	⇘	2.67	⇘	2.59	⇘

۴. پویایی تاب‌آور محور داووس ۲۰۱۳:[1] به همراه خلاصه مهمترین ابتکارات

۴-۱. مجمع جهانی اقتصاد

مجمع جهانی اقتصاد، بنیادی غیردولتی و بین‌المللی، مستقر در ژنو سوئیس است که همه شهرت خود را مدیون اجلاس سالیانه‌اش در دهکده داووس است. علاوه‌بر این اجلاس، مجمع جهانی اقتصاد نشست‌های منطقه‌ای نیز در طول سال برگزار می‌کند. این بنیاد، در سال ۱۹۷۱ توسط کلاوس شواب[2] - استاد تجارت و بازرگانی ـ تأسیس شد.

به گفته حامیان این بنیاد، مجمع جهانی اقتصاد مکانی ایدئال برای گفتمان و مباحثه درباره مهمترین مسائل و مشکلات اقتصادی و اجتماعی زمین است، زیرا نمایندگان قوی‌ترین سازمان‌های اقتصادی و بانفوذترین نهادهای سیاسی جهان در اجلاس آن شرکت می‌کنند، متفکران به طرح ایده‌های خود می‌پردازند و فضای عموماً غیررسمی اجلاس، بحث‌های گسترده و بی‌پرده‌ای را موجب می‌شود. خبرنگاران در اجلاس سالیانه داووس به اکثر نشست‌ها دسترسی دارند و عمده این نشست‌ها به‌طور زنده پخش می‌شود.

با این وجود از نگاه منتقدان، مجمع جهانی اقتصاد درواقع امر، یک مجمع تجاری است که مرفه‌ترین تجار به راحتی می‌توانند درباره معاملات خود با یکدیگر به بحث و گفت‌وگو بنشینند و با رهبران سیاسی پرنفوذ جهان به لابی بپردازند و بدون شک منفعت‌طلبی هدف نخست چنین اجلاسی خواهد بود و نه حل معضلات اقتصادی همچون فقر در سراسر جهان. با وجود تبلیغات فراوان درباره فراگیر بودن این بنیاد، اما اعضای هیئت رئیسه آن عمدتاً آمریکایی، اروپایی و یا از کشورهای صنعتی آسیا هستند و عمده حاضران در اجلاس را نیز نمایندگان این بخش‌های توسعه‌یافته دنیا تشکیل می‌دهند. در چند سال اخیر نزدیک به ۳۹ درصد شرکت‌کنندگان اجلاس داووس را اروپائیان و ۳٦ درصد را دولتمردان و تجار ایالات متحده تشکیل می‌داده‌اند که سرجمع ۷۵ درصد کل حضار را تشکیل می‌دهند. در مقابل، در حالی که ٦۰ درصد مردم جهان در آسیا زندگی می‌کنند، حداکثر ۸ درصد شرکت‌کنندگان داووس را آسیایی‌ها تشکیل می‌دهند.[3]

با وجود انتقاداتی که به این اجلاس وارد است اما رویکردها و خط و خطوطی که در آن دنبال می‌شود نشان‌دهنده مهمترین نگرانی‌های آشکار شده و مسیر آینده اقتصاد و سیاست جهانی است. از همین رو تعمق در هر آنچه از کلیات، حاشیه‌ها و البته مباحث و گزارش‌های منتشره این اجلاس به‌دست می‌آید می‌تواند بسیار آموزنده باشد.

---

1. http://reports.weforum.org/davos-2013/view/reports-and-initiatives-highlighted-in-davos/
2. Klaus Schwab
۳. حسین امیری، آشنایی با مجمع جهانی اقتصاد (داووس)، بیمه و توسعه، سال چهارم، شماره ۱۵-۱٦، ۱۳۸۷.

پویایی تاب‌آور موضوع محوری بود که بر اجلاس سال ۲۰۱۳ سایه افکنده بود. گمانه‌زنی برای خروج یونان از حوزه یورو و از میان رفتن یورو، در کنار کاهش نرخ رشد اقتصادی چین و تیره شدن چشم‌انداز بهبود اقتصادی در ایالات متحده در سال ۲۰۱۲ منجر به شکل‌گیری ایده «**پویایی تاب‌آور**» به‌عنوان محور اصلی موضوع اجلاس جهانی داووس ۲۰۱۳ گردید.[1] زیرا علی‌رغم مشکلات در اقتصاد جهانی و بحران اقتصادی در برخی از کشورها، بخش‌هایی از اقتصاد با کمترین تأثیر از تلاطم‌ها و ضربه‌های اقتصادی پیرامون به فعالیت خود به‌صورت پویا ادامه دادند. در چارچوب تعریف پویایی تاب‌آور، مقابله همزمان با مشکلات فوری و چالش‌های بلندمدت، مرور تجربه‌ها و جنبه‌های مختلف تاب‌آوری و اهمیت چالاکی راهبردی، توانایی مدیریت خطرپذیری و سازگاری با تغییرپذیری پویا و دائمی، در حالی اهمیت می‌یابد که پیش‌بینی می‌شود مخاطرات و بحران‌های گوناگونی بنیان‌های جوامع را دستخوش تأثیرات مخرب نماید. در این صورت رهبران سیاسی و مدیران و کنشگران اجتماعی باید با ظرفیت‌سازی‌های لازم و تمهید برای مخاطرات غیرقابل سنجش و حتی غیرقابل پیش‌بینی، بازدهی مناسبی برای فعالیت‌ها ارائه نمایند. بر این اساس، اجلاس داووس ۲۰۱۳ به‌عنوان مدخلی برای طرح موضوع افزایش تاب‌آور نمودن جوامع ضمن حفظ شرایط برون‌گرایی و رشد اقتصادی محسوب می‌شود. زیرا پیش‌بینی شده است که ده‌ها مخاطره برای ثبات جهان ایجاد می‌شود و ایجاد نظام‌ها و جوامعی که به اندازه کافی تاب‌آور بوده و بتوانند مخاطرات را دفع کنند و یا از حالت بحران خارج شوند.

در این راستا مقدار زیادی از مباحث نشست به بررسی و شناسایی معیارها و مشخصاتی مرتبط با پویایی تاب‌آور از نظرگاه سیاستگران، مدیران سازمان‌ها و نهادهای بین‌المللی، مدیران بخش خصوصی، استراتژیست‌ها و فعالان جامعه مدنی در چارچوب کاربست پویایی تاب‌آور در سطوح مختلف جهانی، منطقه‌ای، ملی، بخشی، و بنگاه صرف شده است، تا دریچه‌ای برای بهره‌برداری شهروندان جامعه جهانی فراهم گردد. بنابراین پرداختن به پویایی تاب‌آور، برای کسب همزمان از «پایداری» و «رقابتی بودن» است و کشورها می‌بایست در داخل مرزهای سیاسی و اتحادهای منطقه‌ای خود تجدید ساختار نمایند تا بتوانند همزمان ترکیبی بهینه از پایداری و رقابتی بودن را ایجاد نمایند.

در کنار رهبران سیاسی، مدیران سازمان‌های بین‌المللی، صاحبنظران و استادان عالی‌رتبه، مدیران شرکت‌های بزرگ جهانی از خوشبینی‌ها، نگرانی‌ها، ایده‌ها و ابتکارات برای ارتقای پویایی تاب‌آور تحت موضوعات مشخص، در چارچوب الزامات درونی بنگاه و تغییرات جهان پیرامونی

1. http://www3.weforum.org/docs/AM13/WEF_AM13_Report.pdf

پرداختند. مباحث مذکور حول سه محور اصلی زیر صورت پذیرفت:

ـ **مدیریت و رهبری مشکلات و سختی‌های مربوط به زندگی بشری**: مدیریت اقتصادی باید به‌گونه‌ای اعمال شود که تاب‌آوری لازم را در برابر چالش‌ها داشته باشد و متقابلاً بتواند از فرصت‌های در حال تغییر بهره‌برداری مطلوب انجام دهد.

ـ **تقویت تاب‌آوری اجتماعی و سرسختی در مقابل مشکلات اجتماعی بشر**: تاب‌آوری اجتماعی به نحوی تقویت شود که جامعه به‌رغم همه آسیب‌پذیری‌های اجتماعی بتواند به حیات و بقای خود ادامه دهد.

ـ **بازسازی پویایی اقتصادی**: رشد پویا[1] باید همراه با تاب‌آوری در مقابل چالش‌ها باشد.

در ادامه ضمن ارائه گزارش مختصری از مهمترین مباحث مطرح شده در این اجلاس، عناوین برخی از موضوعات و ایده‌های برجسته اجلاس داووس ۲۰۱۳ معرفی می‌شود. توجه به هر یک از موضوعات مطرح شده، شمایی کلی از دغدغه‌های فعالان و کارگزاران و صاحبنظران عالی‌رتبه جهان را ارائه می‌نماید. ارتقای تاب‌آوری ملی در ایران مستلزم شناخت و درک این مفهوم و آگاهی از مخاطرات آتی و تجربیات کشورها برای ارتقای تاب‌آوری ملی خود می‌باشد. این امر بدون مشارکت نخبگان حوزه‌های مختلف کشور تحقق نمی‌یابد.

۲-۴. مهمترین مباحث مطرح شده در مجمع جهانی اقتصاد-۲۰۱۳

در آخرین نشست جهانی مجمع در سال ۲۰۱۳ جلسات حول سه محور عبور از شرایط سخت، بازیابی پویایی اقتصادی و تقویت تاب‌آوری اجتماعی می‌گشت. همچنین موج خوشبینی، علی‌رغم بدبینی‌های طی سال، در اجلاس ۲۰۱۳ در حالی برقرار شده بود که کشورها ساختاربندی مجددی را در دستور کار خود قرار داده بودند: در آمریکا رهبران سیاسی در حال کنترل کسری بودجه هستند، در اروپا روش‌های ریاضتی که عواقب سنگینی داشته مدیریت می‌شود، چین به سمت اقتصادی که اتکای بیشتری به مصرف داخلی دارد حرکت می‌کند، اقتصادهای در حال رشد مثل برزیل و مکزیک درحال اجرای اصلاحاتی در جهت متنوع‌سازی منابع رشد و افزایش بهره‌وری هستند، گروه ۲۰ به سمت هماهنگی بیشتر برای توسعه بلندمدت و پایدار حرکت می‌کند چرا که همگان بر این واقعیت تأکید داشتند که «**حفظ هماهنگی در شرایط بازیابی دشوار است**». تأکید بر همکاری در دوران فروکش کردن بحران و حفظ روحیه همکاری کشورها، تأکید بر اتخاذ رویکرد بلندمدت در عین توجه به تصمیمات کوتاه‌مدت هم برای رهبران سیاسی و هم برای فعالان

1. Dynamic Growth

کسب‌وکار، توجه به بازیابی اعتماد از دست رفته در بازارها، بیکاری بی‌سابقه جوانان و مسائلی در رابطه با آموزش با توجه به تحولات جهانی در اغلب پانل‌ها به بحث گذاشته شدند و افراد متنفذی در این رابطه به اظهارنظر پرداختند.

با این وجود، کریستین لاگارد، رئیس صندوق بین‌المللی پول، سال پیش رو را «ساختن یا ویران کردن» توصیف کرده و کشورها را به باز بودن و همکاری بیشتر فراخوانده بود، چرا که محرک‌های بانکی برای خروج از بحران تنها فرصتی برای بازسازی اقتصاد به‌وجود آورده و از این به بعد را نوبت سرمایه‌گذاری خوانده بود تا ایجاد شغل کند و رشد اقتصادی پویا را به پیش راند. البته، به نظر پس از تجربه کردن عواقب بحران، تمایل به مدل‌های رشد با هر هزینه‌ای کمتر شده است. پانل‌های مختلفی به این سؤال پیش‌پا افتاده‌ای که اهمیت مجدد یافته بود، پرداختند: *چطور سهم بالایی از جمعیت می‌توانند سهم عادلانه‌ای از ثروت کشور داشته باشند؟* پاسخ‌ها اغلب به آموزش عمومی، آموزش حین کار، آموزش مجدد و فراگیر برای تضمین کامیابی فراگیر از یک طرف و ایجاد فضای اعتماد و همکاری بیشتر در جهت‌گیری‌های بلندمدت از طرف دیگر تأکید داشتند. در این رابطه *بان کی مون*، دبیر کل سازمان ملل ضمن ذکر خاطره دوران تحصیل کودکی‌اش در بدترین شرایط به تأثیر آموزش بر به حقیقت پیوستن رویاهایش اشاره داشت. یکی از دلایل پایین بودن ضریب جینی در برخی کشورها ازجمله سوئد، رایگان بودن آموزش تا دوره عالی دانسته می‌شود. هرچند این برنامه‌ها، هزینه‌های سنگینی نیز داشته‌اند، ولی امروزه با وجود فناوری‌های ارتباطاتی شاهد کاهش چشمگیر این قبیل هزینه‌ها هستیم. اهمیت بحث آموزش در داووس ۲۰۱۳ تا به حدی است که ابتکارات مطرح شده در این خصوص همچنان در سایت رسمی مجمع مورد بحث هستند و به احتمال زیاد به سال‌های آتی نیز تسری خواهند یافت. ازجمله نکات برجسته درخصوص ارتباط آموزش و فضای کسب‌وکار، طرح ایده گنجاندن دانش پایه درباره راه‌اندازی و هدایت کسب‌وکار در برنامه درسی مدارس بود. برای پیشبرد این ایده مشارکت شبکه‌ای (مجازی و واقعی) دولت، بخش خصوصی و NGOها مفید و عملی دانسته شد.

در حوزه توسعه نوآفرینی و سیاست‌های مرتبط، به اهمیت *جهت‌گیری* توجه شد. درحالی که برخی از شرکت‌کنندگان به نوآوری‌های کوچک تأکید داشتند و گردآوری و ترویج آنها را با اهمیت می‌دانستند، برخی به نوآوری‌های تأثیرگذاری چون فناوری گوشی‌های تلفن هوشمند، خودروهای نسل جدید با فناوری T و غیره تأکید داشتند. اینکه دولت‌ها و سرمایه‌گذاری‌های بزرگ به چه سمت و سویی حرکت خواهد کرد به احتمال زیاد از مباحث باز برای اجلاس‌های بعدی خواهد بود. بحث ابداعات و نوآفرینی با مسئله اشتغال، به‌خصوص اشتغال جوانان ارتباط تنگاتنگی دارد که در این اجلاس به آن پرداخته شد. برای مثال سیاست‌های ترکیه در رابطه با نوآفرینان و حمایت‌های دولت

مورد بررسی قرار گرفتند. در این کشور به‌منظور تشویق کار نوآفرینان مزایایی از قبیل دو سال اعطای حق بیمه تأمین اجتماعی به تازه‌واردان به بازار کار و شش ماه حقوق به‌جای کارفرما توسط دولت داده می‌شود تا این دو گروه فرصت داشته باشند تا بدانند برای همدیگر مناسب هستند یا نه.

دیگر موضوع مهم مورد توجه در اجلاس پدیده رو به توسعه جهان فراارتباطی بود. *وضعیت فراارتباطی*[1] جهان یکی از واقعیت‌های جهان به سرعت درحال تغییر است که پس از گسترش و فرهنگ ارتباطات بروز پیدا کرده است. وضعیت جدید با توسعه استفاده از شبکه‌های ارتباطی در ابعاد مختلف (*ارتباط همه چیز با همه چیز*: انسان ـ انسان، انسان ـ ماشین و ماشین ـ ماشین) فرصت‌ها و تهدیدهای ناشناخته‌ای را پیش روی جامعه بشری قرار داده که هر لحظه گوشه‌ای از آنها نمایان می‌گردد. پس از اولین نمودهای مخاطرات سایبری در دهه ۱۹۹۰ که رایانه‌ها، سوئیچ‌ها و نودهای شبکه‌ای را تهدید کرد و در سال‌های ۲۰۰۰ تجارت الکترونیک را در معرض خطر قرار داد و زمینه‌ای شد تا جرائم سایبری با انگیزه‌های مالی رشد یابند، امروزه مخاطرات اجتماعی که به اطلاعات افراد و حریم شخصی آنها مربوط می‌شود، بروز و شیوع یافته است. تلاش جدی و فراگیری در حال انجام است تا درکی مشترک از ظرفیت‌های جدید برای دنیای جدید به دست آید. تاکنون چهار مؤلفه **وابستگی متقابل**، **پیچیدگی**، **شفافیت و سرعت**، در این راستا شناسایی شده‌اند که البته می‌توان *کم‌رنگ شدن مرزها و تغییر روابط سلسله‌مراتبی از اقتدار متمرکز به سمت مسئولیت‌پذیری توزیع شده* را نیز به آنها افزود.

از منظر مجمع جهانی اقتصاد، مخاطرات، منافع و حکمرانیِ اقتصادِ شبکه‌ای شده، موضوعات مرکزی دستور کار جهانی (عصر حاضر) هستند و برای رشد پایدار و ثبات جهان بنیادی می‌باشند. همچنین این موضوع نیز تشخیص داده شده که تنها یک رویکرد هماهنگ شده می‌تواند اهرم فرصت‌های جدید برای رشد را تضمین کرده و مخاطرات را مدیریت نماید. بنابراین دستیابی به تعهدی نسبت به مجموعه مشترکی از اصول مشترک برای رهبری که درواقع حرکت دادن ذهنیت‌ها از برقراری امنیت صرف در محدوده دید به سمت دربرگیری [مسائل بلندمدت‌تر و عمیق‌تر ازجمله] توجه به وابستگی متقابل و تاب‌آوری است، در نشست‌های مختلف به بحث گذاشته شده است.

در ادامه ابتکارات و گزارش‌های استخراجی از مباحث مطرح شده در اجلاس ۲۰۱۳ در ٦ زیربخش اقتصادی، انرژی، اجتماعی، شهری، زیست‌محیطی و بهداشتی و ارتباطات معرفی شده و برای هر کدام به‌صورت زیرنویس منابعی معرفی شده است.

1. Hyperconnectivity

۳-۴. ابتکارات در حوزه اقتصادی

۱-۳-۴. ایجاد زنجیره‌های عرضه تاب‌آور[۱]

تکانه‌های فاجعه‌بار از قبیل سونامی و زلزله ژاپن، توفان سندی و سیلاب‌های تایلند، باعث افزایش وحشت دوباره زنجیره‌های عرضه جهانی گردیده‌اند. گزارش‌های ابتکاری خطرپذیری زنجیره عرضه مجمع و گفتگوهای کارشناسی درباره این مسئله ازجمله موضوعات سال جاری (۲۰۱۳) می‌باشند.[۲]

۲-۳-۴. توانمندسازی تجارت: ارزیابی موقعیت‌های رشد[۳]

گزارش ارزیابی موقعیت‌های رشد، پتانسیل رشد را از طریق کاهش موانع زنجیره‌های عرضه تعیین می‌نماید و ۱۸ مطالعه موردی را در سراسر تشکیلات جغرافیایی و صنایع متعدد به‌طور برجسته ارائه می‌دهد. از تمام دولت‌ها دعوت می‌شود تا «رهیافت زنجیره کامل عرضه» را به‌منظور ایجاد تسهیلات تجاری به کار گیرند.[٤]

۳-۳-۴. مخاطرات جهانی ۲۰۱۳[۵]

گزارش مخاطرات جهانی ۲۰۱۳، ۵۰ مخاطرات جهانی را برحسب تأثیرگذاری، احتمال، روابط متقابل مبتنی‌بر پژوهش بیش از ۱۰۰۰ کارشناس صنعتی، دولتی و فرهنگی مورد تحلیل قرار می‌دهد. نمایه‌های امسال نشان می‌دهند که جهان بیشتر در معرض خطر است زیرا ضعف‌های اقتصادی پایا توان رسیدگی به چالش‌های زیست‌محیطی ما را کاهش داده است. خلاصه‌ای از مهمترین بخش‌های این گزارش در بخش‌های پیشین این مجموعه ترجمه شده است.[٦]

---

1. Building Resilient Supply Chains

۲. به‌منظور مطالعه بیشتر به گزارش‌های زیر رجوع شود:

- http://www.weforum.org/issues/supply-chain-risk –
- http://www3.weforum.org/docs/WEF_RRN_MO_BuildingResilienceSupplyChains_Report_2013.pdf
- http://www3.weforum.org/docs/WEF_MO_ConnectedWorld_Report_2013.pdf
- http://www3.weforum.org/docs/WEF_SCT_RRN_NewModelsAddressingSupplyChainTransportRiskIndustryAgenda_2012.pdf

3. Enabling Trade: Valuing Growth Opportunities

٤. به‌منظور مطالعه بیشتر به گزارش‌های زیر رجوع شود:

- http://www.weforum.org/issues/international-trade
- http://www3.weforum.org/docs/GETR/2012/GlobalEnablingTrade_Report.pdf
- http://www3.weforum.org/docs/WEF_SCT_EnablingTrade_Report_2013.pdf
- http://www3.weforum.org/docs/WEF_SCT_EnablingTrade_ExecutiveSummary_2013.pdf

5. Global Risks 2013

٦. به‌منظور مطالعه بیشتر به گزارش‌های زیر رجوع شود:

- http://www.weforum.org/reports/global-risks-2013-eighth-edition
- http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalRisks_Report_2013.pdf

۴-۴. ابتکارات در حوزه انرژی

۴-۴-۱. چشم‌انداز انرژی ۲۰۱۳: تحولات انرژی[۱]

هدف این گزارش تهیه متن و چارچوبی برای درک ترکیب انرژی، نحوه ظهور، تغییر و تحول احتمالی انرژی و چالش‌ها و سؤال‌های مرتبط به اجزای تشکیل‌دهنده انرژی است. گرچه کارآیی انرژی و سایر موارد تقاضامحور برای سیستم‌های انرژی آینده مهم هستند، تمرکز این گزارش روی این محور است که چگونه جامعه نیازهای فزآینده انرژی خود را تأمین می‌کند.[۲]

۴-۴-۲. معماری انرژی نو[۳]

اجلاس داووس، شاخص عملکرد معماری انرژی (EAPI) را تعیین نموده است. این شاخص ۱۰۵ کشور را که از نظر سرویس‌دهی سامانه انرژی توسعه و رشد اقتصادی، پایداری زیست‌محیطی و دسترسی و امنیت انرژی، دارای درجه و مقام عالی جهانی هستند، معرفی می‌نماید. شاخص EAPI همچنین ابزاری را برای تصمیم‌گیران ارائه می‌نماید تا نه تنها عملکرد سامانه انرژی خود را پایش نمایند، بلکه این ابزار مبنای ارزیابی زمینه‌های بهبود عملکرد آنها نیز باشد.[٤]

۴-۵. ابتکارات در حوزه اجتماعی

۴-۵-۱. نقش آینده جامعه مدنی[۵]

گزارش نقش آینده جامعه مدنی راجع به نحوه تأثیرگذاری روندهای فناوری، سیاست، جامعه، اقتصاد و محیط زیست بر تکامل جامعه مدنی و استنباط‌های آن برای ذینفان می‌باشد. این گزارش روندهای اصلی جهانی روابط بین بخش‌ها را ارائه می‌دهد و در نتیجه چگونگی تغییر نقش جامعه مدنی طی دو دهه آینده را بررسی می‌نماید.[٦]

---

1. Energy Vision Update 2013: Energy Transitions

۲. به‌منظور مطالعه بیشتر به گزارش‌های زیر رجوع شود:

- http://www3.weforum.org/docs/WEF_EN_IndustryVision.pdf

3. New Energy Architecture

٤. به‌منظور مطالعه بیشتر به گزارش‌های زیر رجوع شود:

- http://www.weforum.org/issues/new-energy-architecture
- http://www3.weforum.org/docs/WEF_NewEnergyArchitecture_IndustryAgenda.pdf
- http://www3.weforum.org/docs/WEF_EN_NewEnergyArchitecturePerformanceIndex_ExecutiveSummary_2013.pdf
- http://www3.weforum.org/docs/WEF_EN_NewEnergyArchitecturePerformanceIndex_Report_2013.pdf

5. The Future Role of Civil Society

٦. به‌منظور مطالعه بیشتر به گزارش‌های زیر رجوع شود:

- http://www.weforum.org/reports/future-role-civil-society
- http://www3.weforum.org/docs/WEF_FutureRoleCivilSociety_Report_2013.pdf

۲-۵-۴. ابتکار مشارکت علیه فساد (PACI)[1]

این ابتکار که برای اولین بار در سال ۲۰۰٤ شروع شد، یک ابتکار جهانی ضدفساد است که به‌وسیله مسئولین اصلی اجرایی شرکت‌های پیشرو منطقه‌ای، جهانی مطرح شد. ابتکار PACI مبادلات در سطح بالا را با کمک به شرکت‌ها در طراحی و اجرای سامانه‌ها و سیاست‌های ضدفساد تسهیل می‌کند. در نشست سالیانه ۲۰۱۳، رئیس‌های جمهوری مغولستان و فیلیپین و نخست‌وزیر پرو، تعهد خود را برای مبارزه با فساد اعلان نمودند و از شرکت‌ها دعوت کردند تا از طریق طرح PACI با آنها همکاری نمایند.[2]

۶-۴. ابتکارات در حوزه شهری

آینده توسعه شهری[3]

گزارش آینده شرکای ابتکاری توسعه شهری مربوط به خطرپذیری‌ها و چالش‌های توسعه شهری، از قبیل تراکم، مراقبت بهداشتی، حکومت، پایداری و حرکت به طرف اقتصاد مبتنی‌بر خدمات می‌گردد. هدف ویژه این ابتکار، تسهیل اجرای راه‌حل‌های مورد توافق می‌باشد. در مشارکت با مرکز توسعه شهری چین زیر نظر کمیسیون اصلاح و توسعه ملی، اولین فاز این ابتکار روی چین متمرکز می‌شود. در نشست سالیانه ۲۰۱۳، برنامه کار شهر تیانجین، واقع در جمهوری خلق چین که با همکاری شهرداری تیانجین تهیه گردید، ارائه شد.[4]

۷-۴. ابتکارات در حوزه زیست‌محیطی و بهداشتی

۱-۷-۴. گروه منابع آب (WRG)[5]

با یک بودجه ۱۲ میلیون دلاری از منابع بخش خصوصی و دولتی، شرکای گروه منابع آب با همکاری دولت‌ها با چالش‌های مربوط به امنیت آب، شامل آرزوهای رشد اقتصادی خود و شرکت‌های گسترده سراسری در بخش‌ها مقابله می‌نمایند. هدف، درگیر کردن فعالان جدید در مبحث آب، تنظیم اطلاعات منابع آب به‌طور منسجم، برای غیرمتخصصین با نفوذ آب و ساختن بستری جهت درگیر کردن ذینفعان در سراسر بخش‌ها با اقدام مشترک می‌باشد. گروه WRG برای اولین‌بار در سال ۲۰۱۲ به‌عنوان یک

---

1. Partnership Against Corruption Initiative

۲. به‌منظور مطالعه بیشتر به گزارش‌های زیر رجوع شود:

- http://www3.weforum.org/docs/IP/2013/PACI/WEF_PACI_AnnualReport_2012.pdf

3. Future of Urban Development

٤. به‌منظور مطالعه بیشتر به گزارش‌های زیر رجوع شود:

- http://wef.ch/urbandevelopmenttianjin

5. Water Resources Group

مدل جدید همکاری جهانی جامعه مدنی ـ خصوصی ـ دولتی برای آب در داووس تشکیل جلسه داد. اکنون از طرف گروه بانک جهانی در شرکت بین‌المللی مالی مستقر می‌باشد.[۱]

۲-۷-۴. اتحادیه امور رشد سبز[۲]

در جلسه مزبور به جریان‌های انتقال سرمایه‌گذاری: اتحادیه امور رشد سبز متشکل از جیم کیم، رئیس گروه بانک جهانی، کریستیانا فیگرس، دبیر اجرایی کنوانسیون تغییر اقلیم سازمان ملل، همچنین شخصیت‌های تجاری ارشد به رهبران دولتی بازارهای نوظهور از قبیل کنیا، مغولستان، مکزیک، ویتنام و آفریقای جنوبی ملحق شدند تا نحوه بستن شکاف سرمایه‌گذاری سبز را مورد بحث قرار دهند و سرمایه‌گذاری بخش خصوصی را به مقیاس لازم جذب نمایند.[۳]

۳-۷-۴. گزارش سرمایه‌گذاری سبز[۴]

گزارش سرمایه‌گذاری سبز، سرمایه‌گذاران و مسئولین مالی دولتی را در جریان اجماع نظر موافق سرمایه‌گذاری در بخش‌های کلیدی از قبیل آب، کشاورزی و انرژی پاک قرار می‌دهد و تفاوت بین سرمایه‌گذاری‌های جهانی فعلی و مبالغ مورد نیاز مرتبط به اقلیم را ارزیابی می‌کند.[۵]

۴-۷-۴. چشم‌اندازی جدید برای کشاورزی[۶]

ابتکار معماری انرژی جدید موجب تسهیل سرمایه‌گذاری و مشارکت بیشتر در کشاورزی می‌گردد. گزارش جدید ابتکاری، دستاورد چشم‌انداز جدید برای کشاورزی، مدل‌های جدید آماده برای اجرا و اقدامات بعدی برای سنجش تأثیر مشارکت‌های ملی در سال ۲۰۱۳ را طراحی می‌نماید.[۷]

---

۱. به‌منظور مطالعه بیشتر به گزارش‌های زیر رجوع شود:

- http://www.weforum.org/issues/water
- http://www3.weforum.org/docs/WEF/WRG_Background_Impact_and_Way_Forward.pdf
- http://www3.weforum.org/docs/WEF_WI_WaterSecurity_WaterFoodEnergyClimateNexus_2011.pdf

2. Green Growth Action Alliance

۳. به‌منظور مطالعه بیشتر به گزارش‌های زیر رجوع شود:

- http://wef.ch/ggaa12
- http://www3.weforum.org/docs/WEF_GreenGrowthActionAlliance_Overview_2012.pdf

4. Green Investment Report

۵. به‌منظور مطالعه بیشتر به گزارش‌های زیر رجوع شود:

- http://www.weforum.org/issues/climate-change-and-green-growth
- http://www3.weforum.org/docs/WEF_GreenInvestment_Report_2013.pdf
- http://www3.weforum.org/docs/IP/2013/ENVI/GreenGrowthActionAlliance_2013.pdf

6. New Vision for Agriculture

۷. به‌منظور مطالعه بیشتر به گزارش‌های زیر رجوع شود:

- http://www.weforum.org/issues/agriculture-and-food-security
- http://www3.weforum.org/docs/IP/2013/NVA/WEF_IP_NVA_New_Models_for_Action_report.pdf

۸-۴. ابتکارات در حوزه ارتباطات

۱-۸-۴. دنیای فراارتباطی[۱]

افزایش سرعت، پیچیدگی، شفافیت و وابستگی جامعه امروزی باعث ایجاد تغییر ابعاد بی‌سابقه گردیده است. اجلاس اقتصادی جهانی در حال تدوین ابتکاری جدید با عنوان «دنیای فراارتباطی» است به‌گونه‌ای که جماعت مجریان ارشد تجاری، مسئولین دولتی و رهبران جامعه مدنی را گردهم می‌آورد تا مدل‌های جدید نوآوری، موقعیت‌های جدید رشد پایدار و خطرپذیری‌های جدید را شناسایی نمایند و آن را به صورت مشارکت تضامنی مدیریت نمایند.[۲]

۲-۸-۴. مشارکت برای تاب‌آوری سایبری: یک تقویت‌کننده مهم اقتصادی برای قرن ۲۱[۳]

تحول دیجیتال باعث می‌شود حفاظت و تاب‌آوری محیط دیجیتال مشترک، تقویت‌کننده مهمی برای رشد اقتصادی شرکت‌ها و کشورها باشد. به رسمیت شناختن این تحول موجب شد که بیش از ۸۰ شرکت و دستگاه دولتی در ۱۵ بخش و ۲۵ کشور همکاری نمایند تا مشارکت برای ابتکار تاب‌آوری سایبری در نشست سالیانه ۲۰۱۲ ایجاد گردد. کلیه رهبران این سازمان‌ها یکسری اصول را امضا کرده‌اند تا تعهد خود را برای ایفای نقش در ایجاد یک محیط دیجیتال تاب‌آور برای همه اعلان نمایند.[٤]

۳-۸-۴. ابتکار بازاندیشی درباره داده‌های شخصی[٥]

داده‌های شخصی یکسری سرمایه جدید است که برای رشد اقتصادی دیجیتالی مهم می‌باشند. کارشناسان برجسته صنعتی، دولتی و جامعه مدنی نشست سالیانه، روی اصول مشترکی که بتواند توان داده‌های شخصی را برای ایجاد ارزش ضمن حفظ حریم خصوصی تقویت نماید و امکاناتی را در اختیار افراد بگذارد تمرکز نمودند.[٦]

---

1. Hyperconnected World

۲. به‌منظور مطالعه بیشتر به گزارش‌های زیر رجوع شود:

- http://www.weforum.org/issues/hyperconnected-world
- http://www3.weforum.org/docs/WEF_GAC_PerspectivesHyperconnectedWorld_ExecutiveSummary_2013.pdf
- http://www3.weforum.org/docs/AMNC13/WEF_AMNC13_ICT_RethinkingPersonalData_Summary.pdf
- http://www3.weforum.org/docs/WEF_IT_UnlockingValuePersonalData_CollectionUsage_Report_2013.pdf

3. Partnering for Cyber Resilience: A Critical Economic Enabler for the 21st Century

٤. به‌منظور مطالعه بیشتر به گزارش‌های زیر رجوع شود:

- www.weforum.org/cyber
- http://www3.weforum.org/docs/WEF_IT_PathwaysToGlobalCyberResilience_Report_2012.pdf
- http://www3.weforum.org/docs/WEF_IT_RethinkingPersonalData_Report_2012.pdf

5. Rethinking Personal Data Initiative

٦به‌منظور مطالعه بیشتر به گزارش‌های زیر رجوع شود:

- http://www.weforum.org/issues/rethinking-personal-data
- http://www3.weforum.org/docs/AMNC13/WEF_AMNC13_ICT_RethinkingPersonalData_Summary.pdf
- http://www3.weforum.org/docs/WEF_IT_UnlockingValuePersonalData_CollectionUsage_Report_2013.pdf

منابع و مآخذ

۱. امیری، حسین. آشنایی با مجمع جهانی اقتصاد (داووس)، بیمه و توسعه، سال چهارم، شماره ۱۵-۱۶، ۱۳۸۷.

۲. دفتر مطالعات اقتصادی، ارزیابی ریسک‌های جهانی ۲۰۱۰-۲۰۲۰، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۱.

۳. رفیعیان، م و همکاران. تبیین مفهومی تاب‌آوری و شاخص‌سازی آن در مدیریت سوانح اجتماع‌محور، برنامه‌ریزی و آمایش فضا، دوره پانزدهم، شماره ٤، ۱۳۹۰.

4. Special Report: Building National Resilience to Global Risks,Global Risks 2013, World Economic Forum
5. Global Risks 2013, World Economic Forum
6. The World Bank, world development report 2014, Risk and Opportunity: Managing Risk for Development

منابع اینترنتی

- http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2013-14.pdf
- http://reports.weforum.org/davos-2013/view/reports-and-initiatives-highlighted-in-davos/
- http://www3.weforum.org/docs/AM13/WEF_AM13_Report.pdf
- http://www.weforum.org/issues/supply-chain-risk –
- http://www3.weforum.org/docs/WEF_RRN_MO_BuildingResilienceSupplyChains_Report_2013.pdf
- http://www3.weforum.org/docs/WEF_MO_ConnectedWorld_Report_2013.pdf
- http://www3.weforum.org/docs/WEF_SCT_RRN_NewModelsAddressingSupplyChainTransportRiskIndustry
- http://www.weforum.org/issues/international-trade
- http://www3.weforum.org/docs/GETR/2012/GlobalEnablingTrade_Report.pdf
- http://www3.weforum.org/docs/WEF_SCT_EnablingTrade_Report_2013.pdf
- http://www3.weforum.org/docs/WEF_SCT_EnablingTrade_ExecutiveSummary_2013.pdf
- http://www.weforum.org/reports/global-agenda-outlook-2013
- http://www3.weforum.org/docs/WEF_GAC_GlobalAgendaOutlook_2013.pdf
- http://www.weforum.org/reports/global-risks-2013-eighth-edition
- http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalRisks_Report_2013.pdf
- http://www3.weforum.org/docs/GAC/2013/WEF_GAC_FinancingCapital_MidtermReport.pdf
- http://reports.weforum.org/global-agenda-council-2012/councils/systemic-financial-resilience/
- http://www3.weforum.org/docs/WEF_FinancialDevelopmentReport_2012.pdf
- http://www3.weforum.org/docs/WEF_GovernmentsAsShareholders_Paper_2010.pdf
- http://www3.weforum.org/docs/WEF_FutureGlobalFinancialSystem_Report_2010.pdf
- http://www3.weforum.org/docs/WEF_EN_IndustryVision.pdf
- http://www.weforum.org/issues/new-energy-architecture
- http://www3.weforum.org/docs/WEF_NewEnergyArchitecture_IndustryAgenda.pdf
- http://www3.weforum.org/docs/WEF_EN_NewEnergyArchitecturePerformanceIndex_ExecutiveSummary_2013.pdf
- http://www3.weforum.org/docs/WEF_EN_NewEnergyArchitecturePerformanceIndex_

Report_2013.pdf
- http://www.weforum.org/reports/future-role-civil-society
- http://www3.weforum.org/docs/WEF_FutureRoleCivilSociety_Report_2013.pdf
- http://www3.weforum.org/docs/IP/2013/PACI/WEF_PACI_AnnualReport_2012.pdf
- http://wef.ch/urbandevelopmenttianjin
- http://www.weforum.org/issues/water
- http://www3.weforum.org/docs/WEF/WRG_Background_Impact_and_Way_Forward.pdf
- http://www3.weforum.org/docs/WEF_WI_WaterSecurity_WaterFoodEnergyClimateNexus_2011.pdf
- http://wef.ch/ggaa12
- http://www3.weforum.org/docs/WEF_GreenGrowthActionAlliance_Overview_2012.pdf
- http://www.weforum.org/issues/climate-change-and-green-growth
- http://www3.weforum.org/docs/WEF_GreenInvestment_Report_2013.pdf
- http://www3.weforum.org/docs/IP/2013/ENVI/GreenGrowthActionAlliance_2013.pdf
- http://www.weforum.org/issues/agriculture-and-food-security
- http://www3.weforum.org/docs/IP/2013/NVA/WEF_IP_NVA_New_Models_for_Action_report.pdf
- http://www.weforum.org/issues/hyperconnected-world
- http://www3.weforum.org/docs/WEF_GAC_PerspectivesHyperconnectedWorld_ExecutiveSummary_2013.pdf
- http://www3.weforum.org/docs/AMNC13/WEF_AMNC13_ICT_RethinkingPersonalData_Summary.pdf
- http://www3.weforum.org/docs/WEF_IT_UnlockingValuePersonalData_CollectionUsage_Report_2013.pdf
- www.weforum.org/cyber
- http://www3.weforum.org/docs/WEF_IT_PathwaysToGlobalCyberResilience_Report_2012.pdf
- http://www3.weforum.org/docs/WEF_IT_RethinkingPersonalData_Report_2012.pdf
- http://www.weforum.org/issues/rethinking-personal-data
- http://www3.weforum.org/docs/AMNC13/WEF_AMNC13_ICT_RethinkingPersonalData_Summary.pdf
- http://www3.weforum.org/docs/WEF_IT_UnlockingValuePersonalData_CollectionUsage_Report_2013.pdf

شناسنامه گزارش	مرکز پژوهش‌ها مجلس شورای اسلامی	شماره مسلسل: ۱۳۵۸۲

عنوان گزارش: درباره سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی ۱. مروری بر ادبیات جهانی درباره تاب‌آوری ملی

نام دفتر: مطالعات اقتصادی

تهیه و تدوین: ابوالفضل غیاثوند

همکاران: الدار صداقت‌پرست، سمیرا غلامرضا، محسن ثنایی‌اقدم

ناظر علمی: سیداحسان خاندوزی

متقاضی: معاونت پژوهش‌های اقتصادی

ویراستار تخصصی: ـــــ

ویراستار ادبی: ـــــ

واژه‌های کلیدی: ـــــ

تاریخ انتشار: ۱۳۹۳/۱/۲۷